

เอกสารประกอบการสอน วิชาประวัติศาสตร์

หน่วยที่ ๒

เรื่อง วรรณคดีในยุคทอง(รัชกาลที่ ๒-๓)

วรรณคดีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย(รัชกาลที่ ๒) ถึง สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ถือเป็นยุคทองของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะวรรณคดีมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหาและปริมาณงาน โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกวี และองค์อุปถัมภ์วรรณคดี

ลักษณะและภูมิหลังของวรรณคดีในยุคทอง (รัชกาลที่ ๒ - ๓)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย เศรษฐกิจมีความเจริญรุ่งเรือง ทำให้ประชาชน กวีต่าง ๆ ได้สร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ รวมทั้งวรรณคดีขึ้นเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังเป็นองค์อุปถัมภ์ ทรงเป็นศิลปิน และกวีที่ทรงพระอัจฉริยภาพอย่างยิ่ง ส่งผลให้วรรณคดียุคนี้มีความเจริญรุ่งเรือง จนถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์

๑. อิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อวรรณคดีในยุคทอง(รัชกาลที่ ๒ - ๓)

ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จขึ้นครองราชย์เสวยราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๒ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ วรรณคดีมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และปริมาณของวรรณคดีจึงถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์

ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นกวี และสนับสนุนด้านศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง พระภิกษุ ประชาชนจึงมีความสนใจวรรณคดีเป็นจำนวนมาก ประกอบกับบ้านเมืองเริ่มเข้าสู่ภาวะปกติ สงครามกับพม่าลดลง สงครามกับรัฐใกล้เคียงมีไม่มาก เป็นยุคที่มีการค้ากับจีนและประเทศต่างๆ มากขึ้น ท้องพระคลังมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มกระฎุมพีหรือชนชั้นกลางในสังคมมากขึ้น แม้เริ่มได้รับผลกระทบจากประเทศเจ้าอาณานิคมบ้าง เช่น ประเทศอังกฤษแต่ไม่มากนัก และไม่มีผลกระทบโดยตรงต่อสังคมและการแต่งวรรณคดีไทยมากนัก

นอกจากนี้การที่สมัยรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ มีการติดต่อกับต่างชาติมากขึ้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะด้านแนวคิดที่มีผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดียุคนี้

การเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องโลกถือเป็นลักษณะเด่นในด้านโลกทัศน์ของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านการมองโลกตามคติ "ไตรภูมิ" ซึ่งเป็นโลกทัศน์หรือวิถีคิดเกี่ยวกับการมองโลกด้วยคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงมาสู่การมองโลกตามความเป็นจริงมากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ปรับเปลี่ยนความสำคัญของโลกใน "ไตรภูมิ" ไว้ เฉพาะกับโลกของศาสนาเท่านั้น

การที่คนในสมัยรัตนโกสินทร์มองโลกตามความเป็นจริง ประกอบการติดต่อกับต่างชาตินานาภาษาที่เข้ามาค้าขายในสมัยนั้น ส่งผลให้การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์จึงไม่ได้ถูกมองแค่เพียงความเป็นมนุษย์ใน "ชมพูทวีป" หรือมนุษย์จาก "ทวีปทั้ง ๔" ซึ่งตามคติประกอบด้วยอูตรกัฐทวีป ชมพูทวีป บุษบิเทหทวีป และอมรโคยานทวีปในโลกทัศน์พระพุทธศาสนาเถรวาท

เท่านั้น แต่สิ่งที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการแบ่งแยกกลุ่มคนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคือ"ภาษา" และ "ชาติ"

ภาษาถูกกำหนดให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่ต่างกันออกไป เห็นได้จากงานร่วมสมัยกับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ "ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์" หรือ "นางนพมาศ" ที่ใช้ "ภาษา" เป็นบรรทัดฐานในการจำแนกกลุ่มชน ดังที่กล่าวว่า "...จักจำแนกชาติภาษามนุษย์ตามโบราณจารย์ท่านสมมติเรียกชาติภาษาต่างๆ..." แล้วจึงแบ่งออกเป็นชาติภาษาต่างๆ คือ

"...แต่นี้ข้าน้อยผู้ชื่อศรีจุฬาลักษณ์ จะพึงจำแนกชาติภาษาต่างๆ ต่อกออกไป คือ ภาษาไทย ๑ ลาวภาษา ๑ ลาวน้ำหมึกภาษา ๑ ลาวลื้อภาษา ๑ ลาวเงี้ยวภาษา ๑ ลาวทรงดำภาษา ๑ ลาวทรงขาวภาษา ๑ เขมรกัมพูภาษา ๑ เขมรแดงภาษา ๑ เขมรละมดภาษา ๑ เขมรขวยภาษา ๑ พม่าภาษา ๑ รามัญภาษา ๑ ทวายภาษา ๑ กระแซภาษา ๑ ยะไข่ภาษา ๑ ไทยใหญ่ภาษา ๑ ตองซู่ภาษา ๑..."

นอกจากนี้การจำแนกชาติพันธุ์ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัยกับนางนพมาศคือ "โคลงต่างภาษา" ในจารึกวัดพระเชตุพนฯ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความคิดในการแบ่งแยก "ชาติ" ตาม "ภาษา"

คำว่า "ภาษา" ไม่ได้หมายถึงภาษาแต่เพียงอย่างเดียว หากหมายรวมเอาส่วนของ "วัฒนธรรม" ซึ่งสะท้อนถึง "อัตลักษณ์" ของชาติพันธุ์เข้าไปด้วย

ด้วยความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่งผลให้วรรณคดีไทยในยุคนี้มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอ่านงานวรรณคดีของสังคม ที่ต้องการอ่านงานที่เข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น

ลักษณะของวรรณคดีในยุคทอง (รัชกาลที่ ๒-๓)

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมสมัยรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ ของรัตนโกสินทร์ที่กล่าวมาทำให้วรรณคดีไทยในยุคนี้มีความแตกต่างจากวรรณคดีสมัยฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - รัชกาลที่ ๑) อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากวรรณคดีในยุคฟื้นฟูส่วนใหญ่ยังคงขนบแบบแผนที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ลักษณะของวรรณคดีไทยในยุคทองสามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑.เนื้อหา วรรณคดีไทยที่แต่งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อหามีลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ มีความดีเด่นด้านวรรณศิลป์เนื่องจากกวีมีความสามารถ และกวีเหล่านี้ก็ได้แสดงฝีมือในการประพันธ์อย่างเต็มที่ จึงแต่งวรรณคดีโดยปรับปรุงเนื้อหาจากวรรณคดีที่แต่งไว้เดิม เพื่อให้มีความไพเราะและเหมาะสม โดยเฉพาะวรรณคดีประเภทบทละครได้รับการ พัฒนาให้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับศิลปะแขนงอื่นๆ พร้อมกับนำมาใช้ในการแสดงมากขึ้น ตัวอย่างเช่นบทละครเรื่องอิเหนาและรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งทรงแก้ไขจากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช บทพากย์เรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งทรงแก้ไขจากบทพากย์ของเก่าสมัยอยุธยา บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ที่ปรับปรุงจากสำนวนเก่า เป็นต้น วรรณคดีที่มีลักษณะเนื้อหาเป็นนิทานหรือนิยายที่เด่นที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์จึงเกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี และบทละครเรื่อง อิเหนา

๑.๒ ลักษณะเนื้อหาของวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื้อหาของวรรณคดีที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้กวีในราชสำนักแต่งขึ้น มีทั้งสร้างความรู้และสาระชีวิตให้กับประชาชนรวมถึงเพื่อความบันเทิง สมัยนี้มีกวีเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและมีที่มาหลากหลาย ทั้งที่เป็นเจ้านาย ข้าราชการสำนัก สามัญชน บัณฑิตและสตรี วรรณคดีในยุคนี้จึงมีเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งวรรณคดีขนบนิยมแบบโบราณ เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ (ตอนปลาย) ลิลิตตะเลงพ่าย กฤษณสอนน้องคำฉันท์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีวรรณคดีที่มีลักษณะของการสร้างสรรค์ใหม่ จนมีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากขนบแบบเดิม ซึ่งเน้นการพรรณนาถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและสิ่งแวดล้อมมากกว่าพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของกวีเช่น เรื่องพระอภัยมณีที่มีการนำเหตุการณ์ในยุคหนึ่งมาสอดแทรกไว้ในตัวบท เป็นต้น และวรรณคดีที่มีเนื้อหาและรูปแบบแบบใหม่ ได้แก่ วรรณคดียั่วล้อเรื่องต่างๆ เช่น บทละครเรื่อง ระเด่นลันได เป็นบทละครที่แต่งขึ้น ยั่วล้อวรรณคดีเรื่อง อิเหนา ซึ่งเป็นวรรณคดีแบบฉบับที่ถือกันว่ามีความสมบูรณ์ในคุณค่าทางวรรณศิลป์ทั้งในกระบวนการกลอนและการร้อยรา รวมถึงบทละครเรื่องอุณรุทธิ์ร้อยเรื่อง โดยบทละครทั้งสองเรื่องแต่งขึ้นสำหรับ อ่านเพื่อความบันเทิง มีเนื้อหาตลกขบขัน ไม่ได้แต่งขึ้นเพื่อการแสดงแต่อย่างใด รวมถึงเพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน) มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์พระยามหาเทพ (ทองปาน) ฝีมือการประพันธ์ของพระมหามนตรี (ทรัพย์)

จะเห็นได้ว่า วรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก สังเกตได้จากเนื้อหาและแนวคิดของการประพันธ์ที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างจากวรรณคดีในยุคสมัยก่อนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วรรณคดีที่มีเนื้อหายั่วล้อสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเกิดจากการเปิดรับโลกทัศน์ใหม่ๆ จากการติดต่อกับชาวต่างชาติมากขึ้น

๒. ภาษา

ภาษาไทยเป็นภาษาที่นำมาใช้ในการแต่งมากที่สุด โดยใช้ในการแต่งวรรณคดีทั่วไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ส่วนวรรณคดีที่แต่งด้วยภาษาอื่น เช่น ภาษาบาลี มีจำนวนน้อยลง แต่ก็ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวช เช่น พระราชนิพนธ์เรื่องสีมาวินิจฉัยกถา พระสมณสาส์น ที่มีไปถึงพระลังกาและยะไข่ เป็นต้น

๓.รูปแบบ

ในยุคสมัยนี้ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เป็นรูปแบบคำประพันธ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความเจริญถึงขีดสุด กล่าวคือมีการพัฒนากลอนกลบท กลอนอักษร และประดิษฐ์ฉันทลักษณ์แบบใหม่เพิ่มเติมมากขึ้น ดังที่ปรากฏในกลบทกลอนอักษร ในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม รวมทั้งตำราฉันทวรรณคดี มาตราพดพิ พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณคดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถแบ่งได้ ๒ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

๓.๑ ร้อยแก้ว ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่แปลจากภาษาต่างประเทศ ประกอบด้วย การแปลวรรณคดีพระพุทธศาสนา อาทิ มลिनทปัญหา หรือแปลจากพงศาวดารจีน เช่น เลียดก๊ก ห่องลั่น ตั้งอ้น สุภาจิตขงจื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำมาใช้ในการเรียบเรียงตำรับตำราต่าง ๆ เช่น เรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นต้น

๓.๒ ร้อยกรอง ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่เป็นบทกวีที่มีความไพเราะงดงาม รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้มีหลายประเภท รูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองในยุคนี้ถือได้ว่าการพัฒนาถึงขีดสุดในทุกๆ ด้าน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอน มีการพัฒนาเป็นกลอนรูปแบบต่างๆ คือ กลอนอ่าน เช่น พระอภัยมณีของสุนทรภู่ เป็นต้น หรือกลอนเสภา เช่น เสภาขุนช้างขุนแผน เป็นต้น รวมถึงกลอนนิราศ เช่น นิราศพระบาท นิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ นิราศพระแท่นดงรัง ของนายมี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังปรากฏรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร ตัวอย่างเช่น บทละครเรื่องอิเหนา รวมทั้งกลอนกลบท กลอนอักษรต่างๆ อีกด้วย ทั้งนี้กลอนบทละครในสมัยรัชกาลที่ ๒ ถือว่ามีความโดดเด่นอย่างมากทั้งละครในและละครนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งบทละครให้สอดคล้องกับทำรา ในบทละครเรื่อง อิเหนา

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์ มีการสืบทอดรูปแบบคำประพันธ์ดั้งเดิม เช่น ฤคชนอน้องคำฉันท์สรรพสิทธิ์ คำฉันท์ พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นต้น และมีการดัดแปลงรูปแบบฉันท์ภาษาบาลีมาเป็นฉันท์สำหรับแต่งด้วยภาษาไทยเพิ่มขึ้นโดยอาศัยคัมภีร์วृตโตทัยซึ่งเป็นตำราฉันท์ภาษาบาลี ดังที่ปรากฏในตำราฉันท์วรรณพฤติ มาตราพฤติ พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลง มีการสืบทอดรูปแบบโคลงดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นโคลงสอง โคลงสาม หรือโคลงสี่สุภาพ เช่น โคลงนิราศพระยาตรัง โคลงนิราศนรินทร์ เป็นต้น และมีการประดิษฐ์รูปแบบกลอนอักษรสำหรับโคลงขึ้นด้วย ดังที่ปรากฏในโคลงกลอนอักษรในจารึกวัดพระเชตุพนฯ นอกจากนี้ ยังมีการแต่งด้วยโคลงและร้อยประกอบกัน เช่น โคลงปราบดาภิเษก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ มีความเจริญรุ่งเรืองมาก สังเกตได้จากรูปแบบการประพันธ์ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วหรือ ร้อยกรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๒ ควรค่าแก่การได้ร่ายกย่องให้เป็นยุคทองของวรรณคดีไทย

วรรณคดีสำคัญในยุคทอง (รัชกาลที่ ๒-๓)

ยุคทองของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ คือ สมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ วรรณคดีที่แต่งขึ้นในยุคนี้มีจำนวนมากทั้งด้านปริมาณและคุณค่าในด้านต่างๆ ทั้งคุณค่าด้านวรรณศิลป์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าด้านการศึกษา ประกอบกับกวีสำคัญในยุคนี้มีความหลากหลายของแหล่งที่มา ทั้งเจ้านาย ขุนนาง พระสงฆ์ รวมถึงสามัญชนทั้งบุรุษและสตรี พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นกวี ประกอบด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์อื่นๆ ทรงเป็นกวี เช่น กรมพระราชวังบวรมหาเสนาฯ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ กรมหมื่นเดชอดิศร กรมหมื่นวงศาสนิท เป็นต้น ขุนนางที่เป็นกวี เช่น สุนทรภู่ (พระสุนทรโวหาร) พระยาตรังคภูมิบาล พระหรรษามนตรี (ทรัพย์) นายอินทรธิเบศ (อิน) เป็นต้น พระภิกษุที่เป็นกวี เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พระเทพโมลี (กลิ่น) เป็นต้น รวมทั้งกวีสามัญชนที่อาจมีการเลื่อนฐานะทางสังคมเป็น ขุนนางระดับล่าง เช่น หมื่นพรหมสมพัตร (นายมี) เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏกวีหญิง เช่น คุณสุวรรณ และคุณพุ่ม บุษาท่าเรือจำ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในยุคนี้การสร้างสรรควรรณคดีได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ส่งผลต่อวัฒนธรรมการสร้างเสาววรรณคดี และผลงานการสร้างสรรควรรณคดีมีความหลากหลายตามไปด้วย วรรณคดีในสมัยนี้จึงมีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหา ภาษา รวมถึง รูปแบบ ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ของกวี ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางวรรณศิลป์ วรรณคดีไทยเรื่องสำคัญที่แต่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นักเรียนควรรู้จัก มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒. บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นบทละคร ที่ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ตลอดทั้งเรื่อง ถือเป็นบทละครเรื่อง อิเหนา ฉบับสมบูรณ์ที่สุด นิยมใช้ในการละครมากกว่าฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ เนื่องจากมีความดีเด่นด้านวรรณศิลป์และมีการแต่งที่ถึงพร้อมด้วยความงามที่กลมกลืนกับศิลปะแขนงต่างๆ ทั้งการร้องและการรำ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่เป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕ ถึงตอน สึกชีเท่านั้น พิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ ต่อมาสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชาทรงชำระ แล้วจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครใน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนตั้งวงศ์เทวา อิเหนาเป็นโอรสของท้าวกุเรปัน พระบิดาได้หมั้นไว้กับนางบุษบา ธิดาของท้าวดาหา อัยยิกาของอิเหนาที่เมืองหมันหยาลีนพระชนม์ อิเหนาจึงเสด็จไปในงานพระเมรุและเกิดหลงรักนางจินตะ หราธิดาท้าวหมันหยาลีน เมื่อใกล้อภิเษกกับบุษบา อิเหนาจึงทูลลาพระบิดาไปประพาสป่า แล้วปลอมองค์เป็นปันหยี ระตูหลาย เมืองได้ถวายธิดาให้ คือ มหายารัศมีและสะการะวาตี รวมถึงถวายโอรส คือ สังคามาระตา อิเหนาลอบเข้าหานางจินตะหรา อิเหนาบอกปัดการอภิเษก ทำให้ท้าวดาหาโกรธมาก จึงประกาศจะยกบุษบาให้กับใครก็ได้ที่มาขอ ระตูจระก้าจึงไปสู่ขอบุษบา ท้าวดาหาก็ยอมยกบุษบาให้ตามคำขอ ต่อมาท้าวกะหมิงกุหนิงส่งทูตมาสู่ขอบุษบาให้วิหยาสะก้า แต่ท้าวดาหาปฏิเสธเป็นเหตุ ให้เกิดศึก ท้าวกุเรปันมีคำสั่งให้อิเหนาไปช่วยรบ เมื่อชนะศึกแล้ว อิเหนาก็ได้เข้าเฝ้าท้าวดาหาและได้พบรักบุษบา และพยายาม หาโอกาสใกล้ชิด บุษบา เมื่อท้าวดาหาจะจัดพิธีอภิเษกระหว่างบุษบากับระตูจระก้า อิเหนาก็ใช้อุบายเผาเมือง แล้วลอบพานาง บุษบาหนีออกจากเมือง องค์ปะตาระกาหลาทรงพิโรธ จึงดลบันดาลให้ลมหอบนางบุษบา ทั้งคู่ออกตามหากันและกัน ส่วน บุษบานั้นได้แปลงตัวเป็นชาย องค์ปะตาระกาหลามอบกริชจากรักพระนามว่ามีสาธุณากรรม ทั้งคู่จำต้องพลัดพรากจากกันและ เดินทางจนได้พบกันอีกครั้ง

คุณค่า บทละครเรื่องอิเหนา มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ บทละครเรื่องอิเหนาเป็นวรรณคดีบทละครเรื่องสำคัญ เนื่องจากบทละครเรื่องอิเหนาสำนวนนี้ ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อใช้ในการแสดงละคร บทกลอนจึงมีความพิถีพิถันสอดคล้องกับการร่ายรำ เนื่องจากเมื่อทรงพระราช นิพนธ์แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงพิพิธมนตรีทรงนำไปประดิษฐ์ท่ารำ ดังนั้น บทละครเรื่อง อิเหนาจึงสามารถนำไปแสดงได้ อย่างงดงาม มีกระบวนกลอนไพเราะ ใช้ถ้อยคำเหมาะสมกับตัวละคร เช่น การใช้คำเหมาะสมกับลำดับศักดิ์ของตัวละคร บทชม ธรรมชาติมีความไพเราะจับใจ พร้อมให้ภาพพจน์ที่เข้มข้นชัดเจน ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจ มีวรรณคดีครบทุกรสทั้งบท รัก กล้าหาญ บทเหิงหวง ซึ่งถ่ายทอดผ่านตัวละครได้อย่างเหมาะสมทุกบทบาท จึงได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรในสมัย รัชกาลที่ ๖ ว่าเป็นยอดของบทละครร่ำ

๒. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วรรณคดีเรื่องนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต สภาพสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์เช่น การ ศึกษาสงคราม การแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงพระราชพิธีต่างๆ เช่น การสมโภชลูกหลวง งานพิธีพระเมรุ พิธีแห่สนาม พิธีโสกันต์ พิธีเบิกโขลงทวาร เป็นต้น

๓. ด้านคติธรรมและคุณธรรม สอดแทรกคติธรรมและข้อคิดต่าง ๆ เช่น การรู้จักระงับความต้องการของตนเองไม่ ทำตามใจตนเอง หรือการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา โดยไม่ยั้งคิดในการตัดสินใจกระทำเรื่องต่างๆ ที่อาจ ส่งผลให้เกิดความ รุนแรง การยึดถือขัดติมานะของตนโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่นเช่นเดียวกับกรณีที่เกิดสงครามใน เรื่อง

๔. ด้านศิลปะการละคร บทละครเรื่องอิเหนาเป็นยอดของละครร่ำ เพราะใช้คำประณีต ไพเราะ เครื่องแต่งตัวละคร งดงาม ท่ารำงาม บทเพลงขับร้องและเพลงหน้าพาทย์กลมกลืนกับเนื้อเรื่องและท่ารำ จึงถือว่าดีเด่นในศิลปะการแสดงละครร่ำ ได้เป็นอย่างดี รวมถึงคุณค่าด้านการขับร้องและดนตรี วงดนตรีไทยนิยมนำกลอนจากวรรณคดีเรื่องอิเหนาไปขับร้องกันมาก เช่น ตอนบุษบาเสียเทียน และตอนประสันตาท่อนก เป็นต้น

๒.๒ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นสำหรับ เล่นละคร จึงทรงเลือกพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ เฉพาะบางตอนที่ทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมในการเล่นละครจากบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ ๑ มิได้ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ทั้งเรื่องโดยทรงพระราชนิพนธ์ด้วยพระองค์เองในบางตอน และบาง ตอนก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กวีในราชสำนักร่วมกันแต่งขึ้น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและกวีในราชสำนัก

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครใน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มตั้งแต่ตอนพระรามให้หนุมานไปสืบข่าวนางสีดายังกรุงลงกา จนถึงตอนนางสีดา ลุยไฟ แล้วเริ่มภาคปลายตั้งแต่นางสีดาวาตรูปทศกัณฐ์ ไปจนถึงตอนสองกษัตริย์กลับคืนอโยธยา

คุณค่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นวรรณคดีบทละครเรื่องสำคัญ เนื่องจากบทละครสำนวนนี้ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อใช้ในการแสดงละคร บทกลอน จึงมีความพิถีพิถันสอดคล้องกับการร่ายรำ มีกระบวนกลอนไพเราะ บทละครมีเนื้อหาช่วยให้สอดคล้องกับท่วงท่าการร่ายรำ การพรรณนาความไพเราะ โดยมีได้แสดงรายละเอียดหรือการคร่ำครวญ แต่เน้นบทรบหรือบทมรณและใช้เนื้อหาสั้น กระชับ จังหวะการร่ายรำและการดำเนินเรื่องมีความรวดเร็วไม่เน้นการคร่ำครวญ

๒. ด้านศิลปะการละคร บทละครเรื่องนี้เป็นบทละครที่มีพระราชประสงค์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นสำหรับใช้แสดงละครในโดยตรง จึงเลือกมาพระราชทานเพียงบางตอนเท่านั้น แต่มีคุณค่ามากในด้านวรรณคดีการละครเพราะสามารถนำมาใช้แสดงละครในได้อย่างเหมาะสมและมีสำนวนภาษาที่ไพเราะ เหมาะสมกับการแสดงละคร

ตัวอย่าง บทละครเรื่องรามเกียรติ์ รัชกาลที่ ๒

เมื่อนั้น	นางสีดาเปลี่ยวเปล่าเศร้าหมอง
เห็นเวลาจวนแจ้งแสงทอง	กลัวกำนัลมันจะย่องตามมา
จึงสะพักสไปบางที่นางทรง	จิบจัดรดพระองค์โจงภูเขา
แข็งพระทัยไม่เสียดายชีวา	อุตส่าห์ปีนขึ้นบนต้นไม้

๒.๓ บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒

บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เป็นบทละครที่มีเค้าเรื่องดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยอยุธยา รัชกาลที่ ๒ ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เฉพาะบางตอนที่ให้ตัวละครของหลวง ซึ่งเป็นตัวละครผู้หญิงเล่นเป็นละครนอก บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ มีทั้งสิ้น ๕ เรื่องประกอบด้วย เรื่องไชยเชษฐ์ มณีพิไชย ไกรทอง สังข์ทอง และคาวี โดยบทละครนอกทั้ง ๕ เรื่องนี้มีที่มาหลากหลาย ประกอบด้วย นิบาตชาดกซึ่งเป็นชาดกในนิบาตหรือปรากฏในพระไตรปิฎก ปัญญาสาตกเป็นชาดกนอกนิบาต และนิทานพื้นบ้าน โดยเฉพาะเรื่องสังข์ทอง ถือเป็นนิทานที่มีเค้าเรื่องมาจากตำนานทองถิ่น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชนิพนธ์เรื่อง ไชยเชษฐ์ มณีพิไชย ไกรทอง สังข์ทอง และคาวี

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครนอก

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

๑. เรื่องไชยเชษฐ์ พระไชยเชษฐ์เป็นเจ้าเมืองเขม้นต์ มีเจ้าจอมหลายคน ต่อมาเจ้าจอมทั้งเจ็ดริษยานางสุริยชา ซึ่งเป็นพระมเหสี จึงทำอุบายว่านางสุริยชาคลอดลูกเป็นท่อนไม้ พระไชยเชษฐ์หลงเชื่อจึงขับไล่เมเหสีออกจากเมือง นางแมวได้ติดตามนางสุริยชาไปด้วย และเย้ายพระไชยเชษฐ์ ต่อมาพระไชยเชษฐ์สำนึกได้จึงไปขอคืนดีกับนางสุริยชา

๒. เรื่องมณีพิไชย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนนางจันทร์ผู้เป็นพระมารดาของพระมณีพิไชยถูกงูกัด นางยอพระกลืนปลอมตัวเป็นพราหมณ์มารักษาโดยขอพระมณีพิไชยเป็นคำรักษา จนถึงตอนพระมณีพิไชยออกไปอยู่กับพราหมณ์

๓. เรื่องไกรทอง กล่าวถึงเศรษฐีเมืองพิจิตรมีลูกสาวชื่อนางตะเภาแก้ว นางตะเภาทอง นางตะเภาทองถูกพระยาชาละวันคาบเอาตัวไป ไกรทองชาวเมืองนนทบุรีจึงเดินทางไปอาสาปราบพระยาชาละวันได้สำเร็จจึงได้ลูกสาวของเศรษฐีทั้งสองเป็นภรรยา ต่อมาไกรทองลงไปได้นางวิมาลาภรรยาของชาละวันมาเป็นภรรยาอีกคน ส่งผลให้นางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองเกิดความหึงหวง

๔. เรื่องสังข์ทอง ท้าวศุภคริมีมเหสีชื่อนางจันทร์เทวี และนางจันทา นางจันทร์เทวีคลอดบุตรเป็นหอยสังข์จึงถูกขับออกจากเมือง พระสังข์ถูกนำตัวไปประหารแต่รอดมาได้ เพราะนางพันธุรัตนำไปเลี้ยงไว้ ต่อมาพระสังข์ขับตัวในบ่อทองแล้วสวมชุดเงาะหนีออกมา ได้นางจันทาเป็นภรรยา แต่ท้าวสามลไม่พอใจจึงขับออกจากเมือง ต่อมาพระอินทร์มาทำท้าวสามลตลิด พระสังข์ถอดรูปออกตลิดจนชนะ พระสังข์จึงได้ครองเมืองสามล

๕. เรื่องคาวี เริ่มต้นตั้งแต่ตอนท้าวสันนุราชหลงมอมของนางจันทน์สุดาจึงให้นางทศประสาธไปฆ่าพระคาวีแล้วนำนางจันทน์สุดามาถวาย ต่อมาพระทศไชยมาช่วยได้ แล้วฆ่าท้าวสันนุราช จากนั้นจึงอภิเษกให้ครองคู่กัน

คุณค่า บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ ถือว่ามีความสมบูรณ์ทั้งในด้านเนื้อหาและท่วงทำนองในการแต่ง โดยใช้คำศัพท์สามัญเหมาะสมกับเนื้อหา การดำเนินเรื่องกระชับรวดเร็วเหมาะสมกับการแสดงละครนอก

๒. ด้านศิลปะการละคร เป็นบทพระราชนิพนธ์สำหรับใช้แสดงละครที่มีความเหมาะสม สามารถสร้างความบันเทิงได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่าง เรื่องสังข์ทอง

เดินพลางทางอุ้มลูกพลาง	เห็นทุกข์แม่บังพ้องสังข์เอ๋ย
บุกป่าฝ่าไฟไหม้ไม่เคย	เพราะกรรมทรมานเขยเจ้าเกิดมา
เป็นคนหรือจะได้มาเป็นเพื่อน	มีเหมือนไม่มีโอรสา
ทั้งนี้เพราะอีจันทา	กับอ้ายโหรามันรู้กัน
ทั้งอัสวาศรีมันร่วมใจ	มันเร่งรัดให้แม่ผายผัน
ทั้งอ้ายเสนาจะฆ่าฟัน	อัสจรรยใจแม่นั้นแน่นแล้ว
พระร่วมห้องของน้องยังอาลัย	เหตุไรไม่เกรงทูลกระหม่อมแก้ว
พ่อหลงกลมนตร์มันแน่นแล้ว	เดินพลางนางแก้วก็โคก

๒. โคลงนิราศนรินทร์

โคลงนิราศนรินทร์เป็นตัวอย่างของวรรณคดีโคลงนิราศที่ได้รับการยกย่อง มีความไพเราะโดดเด่น ทั้งในด้านรสคำ รสความ และโวหารเปรียบเทียบที่ลึกซึ้งกินใจ ถือเป็นแบบฉบับในการประพันธ์โคลงที่มีเนื้อหาพรรณนาอารมณ์ ความรัก โดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อเปรียบเทียบได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง : นายนรินทร์เบศวร์ (อิน) แต่งเมื่อคราวตามเสด็จสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ เสด็จยกกองทัพไปปราบพม่าซึ่งยกทัพมาตีเมืองถลางและเมืองชุมพร ในปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๒

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลงนิราศ มีร่ายนำ ๑ บท และต่อด้วย

โคลงสี่สุภาพ ๑๕๓ บท

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มต้นยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ และชมความงามของบ้านเมือง จากนั้นกล่าวถึงการจากนางและการเดินทาง โดยใช้สถานที่และธรรมชาติที่เดินทางผ่านกล่าวเปรียบเทียบกับคร่ำครวญถึงนาง การเดินทางเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร ต้องเดินทางตามแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าคลองบางหลวง ตัดเข้าคลองด่าน ผ่านวัดนางนอง จอมทอง วัดไทร ตัดมาออกคลองมหาชัย จากนั้นจึงข้ามแม่น้ำท่าจีนไปเข้าคลองสุนัขหอน ล่องไปจนถึงแม่น้ำแม่กลอง จากนั้นเดินทางไปเพชรบุรีถึงบางสะพาน (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) จนถึงตะนาวศรี

คุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านประวัติศาสตร์ ทำให้รู้จักเส้นทางการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ไปยังบางสะพานและตะนาวศรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๒. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะของเสียง ไม่ว่าจะเป็นเสียงสัมผัส และการเล่นคำ โวหารในการประพันธ์ดีเยี่ยม โดยเฉพาะโวหารภาพพจน์ในการเปรียบเทียบความรัก ด้วยการใชภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมยหรือการกล่าวเกินจริง รวมถึงการใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัต โดยกวีสมมติสิ่งต่าง ๆ ที่มีมนุษย์ให้กระทำกริยาอาการเช่นเดียวกับมนุษย์ เมื่อนำมาใช้ในการแต่งบทประพันธ์สามารถพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของกวีได้อย่างเข้มข้นและชัดเจน บทประพันธ์ดังกล่าวจึงมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านเสียงและความหมาย ถือเป็นผลงานที่ได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างในการแต่งโคลงนิราศ จึงได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของโคลงนิราศ

ตัวอย่าง

จำใจจากแม่เปลื้อง	ปลิดดอกอรเอ๋ย
เยียวว่าแต่เดียวยก	แยกได้
สองซีกแล่งทรวงตก	แตกภาค ออกแม่
ภาคพี่ไปหนึ่งไว้	แนบเนียนวลถนอม ฯ

๒.๕ เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ ๖ ว่าเป็นยอดของกลอนเสภาเนื่องจากยอมรับของนักวรรณคดีทั่วไปว่าเป็นเลิศในด้านเนื้อเรื่องและกระบวนกลอนเนื่องจากเนื้อหากล่าวถึงชีวิต

ของคนธรรมดาสามัญ เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน บรรยายภาพและพฤติกรรมของตัวละครสามารถสร้างความประทับใจได้ รวมถึงสามารถสะท้อนภาพสังคมไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง กวีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหลายพระองค์และหลายคนเท่าที่พบหลักฐานประกอบ ด้วยกวีสำคัญ เช่นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ ตอนปลายแก้วเป็นคู่กับนางพิม ตอนขุนแผน ขึ้นเรือนขุนช้าง ตอนขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยา ตอนขุนแผนพานางวันทองหนี

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ตอนขุนช้างขอนางพิม และตอนขุนช้างตามนางวันทอง

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับเป็นบทเสภา

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนเสภา

เนื้อหาโดยสังเขป ขุนช้าง ขุนแผน (ปลายแก้ว) และนางพิม (นางวันทอง) เป็นชาวเมืองสุพรรณบุรี เคยเล่นกันมา ตั้งแต่ยังเด็ก ต่อมาขุนไกรพ่อของขุนแผนถูกประหารชีวิต มารดาจึงพาปลายแก้วไปอยู่เมืองกาญจนบุรีเมื่อปลายแก้วโตขึ้นจึง บวชเป็นสามเณรเพื่อเรียนวิชาและได้พบนางพิมก็เกิดความรัก ปลายแก้วจึงขอให้มารดาไปสู่ขอและได้แต่งงานกับนางพิม ต่อมาเกิดสงคราม ปลายแก้วถูกเกณฑ์ไปทัพเมืองเชียงใหม่ ขุนช้างจึงทำอุบาย ว่าปลายแก้วตายแล้วสู่ขอนางพิมจากมารดา ของนางพิม มารดานางพิมซึ่งเวลานั้นเปลี่ยนชื่อเป็นนางวันทองก็ยกให้ แต่นางวันทองยังไม่ยอมเข้าหอกับขุนช้าง จนปลายแก้ว กลับมาจากสงครามได้ตำแหน่งเป็นขุนแผนแสนสะท้านและได้นางลาวทองมาด้วย เมื่อกลับมาได้ทะเลาะกับนางวันทอง ขุนแผนจึงพานางสาวทองไปเมืองกาญจนบุรี และนางวันทองได้ตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ต่อมาขุนแผนได้ลักนางวันทองจาก เรือนขุนช้าง แล้วพาไปอยู่ในป่าจนนาง ตั้งครรภ์ ขุนแผนจึงยอมเข้ามาลู่แก่โทษ ขุนช้างจึงนำนางวันทองที่มีครรภ์ไปบ้านของ ตนจนคลอดปลายงาม ส่วน ขุนแผนต้องติดคุก เมื่อปลายงามโตขึ้นได้เรียนวิชาและอาสาสมเด็จพระพันวษาไปศึกเมือง เชียงใหม่ โดยขอขุนแผนไปด้วย ขุนแผนและปลายงามเอาชนะเมืองเชียงใหม่ได้ ขุนแผนจึงได้เป็นพระสุรินทรภุชเชษฐ์เจ้าเมือง กาญจนบุรีส่วนปลายงามได้เป็นจมื่นไวยวรนาถ ปลายงามคิดถึงแม่จึงพามาอยู่ที่บ้านตน ขุนช้างได้ถวายฎีกา แต่เมื่อนาง วันทองไม่สามารถตัดสินใจว่าจะอยู่กับใคร สมเด็จพระพันวษาจึงให้ประหารชีวิตนางวันทอง ต่อมานางสร้อยฟ้า กับนางศรีมาลา ภรรยาของปลายงามทะเลาะเหิงหรงกัน นางสร้อยฟ้าจึงให้เถรวาตทำเสน่ห์ให้ปลายงาม ได้มีการ พิสูจน์ด้วยการลุยไฟ นางสร้อย ฟ้าแพ้จึงถูกเนรเทศกลับไปเชียงใหม่ เถรวาตยังมีความอาฆาตจึงแปลงกายเป็นจระเข้อาละวาดที่อยุธยา ปลายชุมพลน้องชาย ของปลายงามจึงอาสาปราบจระเข้เถรวาตได้สำเร็จ และได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงนายฤทธิ์ เรื่องขุนช้างขุนแผนยังมีภาคปลาย ต่อเนื่องไปอีก แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบุตรหลานของขุนแผน สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงชำระไว้เพียงเท่านี้

คุณค่า เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะในด้านวรรณศิลป์ ได้รับการยกย่องจาก วรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของกลอนสุภาพ

๒. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นวรรณคดีที่สอดแทรกวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างชัดเจน ไม่ ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษาเล่าเรียน การบวช การแต่งงาน รวมถึงขนบธรรมเนียมในราชการต่างๆ

ตัวอย่าง เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

ครานั้นเจ้าพระยาจักรี	ได้ทีก็ประนมกัมเกศ
กราบทูลขึ้นพลันมิทันช้า	อันชีวาอยู่ใต้บาทหงส์
บัดนี้เชียงใหม่มีราชสาส์น	มอบให้นายด่านท่าเกวียนส่ง
พระยาเกษตรสงครามรงค์	ให้พนมโนจ้านนั้นถือมา
เรื่องราวกล่าวด้วยพระทัยน้ำ	เชียงใหม่จับจำยังไม่พา
ได้ทรงฟังยังมีทันอ่านสารตรา	ก็โกรธกรากลุ่มกลัดขัดพระทัย

โคลงปราบดาภิเษก รัชกาลที่ ๒ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อยังดำรงพระอิสริยยศเป็น กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในการปราบกบฏเจ้าฟ้ากรมขุนภคฆาทรานุชิต (เจ้าฟ้าหมื่น) และปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑.ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อยังดำรงพระอิสริยยศเป็น กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์

๒. จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ การปราบกบฏเจ้าฟ้ากรมขุนภคฆาทรานุชิตและการพระราชพิธีปราบดาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๓. รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยร่าย และโคลงสุภาพ เรียกว่า ลิลิต

๔. เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการปราบกบฏเจ้าฟ้ากรมขุนภคฆาทรานุชิตและการพระราชพิธีปราบดาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

คุณค่า โคลงปราบดาภิเษก รัชกาลที่๒ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๕.๑ ด้านประวัติศาสตร์ โคลงปราบดาภิเษก รัชกาลที่๒ นี้เป็นวรรณคดีที่บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญมานำเสนอไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบ

๕.๒. ด้านสังคม วัฒนธรรม และพิธีกรรมวรรณคดีเรื่องนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระราชพิธีปราบดาภิเษกใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาโบราณราชประเพณีที่ดียังคง

ตัวอย่าง โคลงปราบดาภิเษก

รัชกาลที่๒

ไปนานกาคาบฟ้อง	ลิวลม มาเฮย
เหตุพระตำหรวจกรม	นอกซ้าย
ใจพาลพวกพาลผสม	เสียมพระ หลานนา
แข่งคิดทรยศร้าย	เร่งล้างฤพลอ ฯ
เสียพระญาติเจ้าหนึ่งแล้	สิบขุน นางเฮย
หาญบกลัวเกรงบุญ	บัดม้วย
ใครฤไปคิดคุณ	ขบถต่อ พระนา
แม้จะปลงชีพด้วย	ดาบไม้จันทน์จริง ฯ

๒.๗ คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศ

คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศหรือเรวดีนพมาศ เป็นวรรณคดีที่เดิมเชื่อกันว่าแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย ผู้แต่งคือ นางนพมาศ หรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ แต่หนังสืออาจชำรุดเสียหายและได้มีการแต่งขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณคดีเรื่องนี้เพิ่งมีการชำระและตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการทรงพระนิพนธ์ไว้ในคำนำเกี่ยวกับเรื่องสำนวนโวหารที่ปรากฏในเรื่องความว่า

"หนังสือเล่มนี้สังเกตได้ว่าแต่งในราวสมัยรัชกาลที่๒ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ เพราะถ้าเทียบสำนวนกับหนังสือรุ่นสุโขทัยอย่างไตรภูมิพระร่วง หรือหนังสือรุ่นอยุธยา ซึ่งเห็นชัด ว่าหนังสือนางนพมาศใหม่มากว่าอย่างแน่นอน และยังมีที่จับผิดในส่วนของเนื้อหา ที่กล่าวถึงชาติฝรั่งต่างๆโดยเฉพาะอเมริกัน ซึ่งเพิ่งเกิดใหม่"

ทั้งนี้รัชกาลที่๕ ก็ทรงเห็นด้วย แต่มีนักปราชญ์สมัยรัชกาลที่ คือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทเชื่อว่าน่าจะมีตัวฉบับเดิมที่เก่าแก่ แต่ต้นฉบับอาจชำรุดขาดไป มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ และเชื่อกันว่ารัชกาลที่ ๓ ได้ทรงพระราชนิพนธ์แทรกไว้ตอนหนึ่ง คือ ตอนที่ว่าด้วย "พระศรีมโหสถลงปัญญานางนพมาศ" และเนื้อหาตอน "นางเรวดีให้โอวาทของนพมาศ" มีเนื้อหาประมาณหนึ่งในสามของเรื่อง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับสอนสตรี และบันทึกขนบธรรมเนียมประเพณี

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว และมีรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองแทรก

๔. เนื้อหาโดยสังเขป

นางนพมาศ เป็นธิดาของพระศรีมโหสถ ต่อมาเมื่อนางนพมาศเจริญวัย พระศรีมโหสถได้นำนางไปถวายพระร่วง กษัตริย์สุโขทัย นางนพมาศได้เป็นนางพระกำนัลและได้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ จนได้รับการสถาปนาเป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ตำแหน่งพระสนมของพระร่วง นอกจากนี้ ในเรื่องยังได้สอดแทรกนิทานสอนสตรีชาววัง เช่น เรื่องนางนกกกระต่ายตื๋อ เรื่องนางช้าง เรื่องนางนกกกระเรียน และกล่าวถึงพระราชพิธีต่างๆ ทั้ง ๑๒ เดือนไว้ด้วย

๕. คุณค่า ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. **ด้านปัญญาความรู้** วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านคำสอน เนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีกล่าวถึง คุณลักษณะของสตรีและภรรยาที่ดี ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตได้

๒. **ด้านสังคมและวัฒนธรรม** ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศเป็นวรรณคดีที่เน้นในด้านการสอนสตรี สอน ความประพฤติของสตรี โดยเฉพาะสตรีชาววังเป็นวรรณคดีที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับการสอน

๓. **ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี** บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมในวัง และพระราชพิธีสิบสองเดือนใน สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓) ไว้อย่างละเอียด มีประโยชน์ในการค้นคว้าเกี่ยวกับราชประเพณี ขนบ ธรรมเนียมต่างๆ ในราชสำนัก ตลอดจนการปฏิบัติตนของหญิงชาววัง

๔. **ด้านประวัติศาสตร์** มีความสำคัญในฐานะเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับราชประเพณี รวมถึง ขนบธรรมเนียมต่างๆ ในราชสำนัก รวมถึงมีเนื้อหาสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการมองโลกที่เปลี่ยนไปของคนไทย ซึ่งแต่เดิมคน ไทยมีวิธีการมองโลก โดยยึดพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางตามคติของไตรภูมิ เปลี่ยนแปลงเป็นการมองโลกตามสภาพที่เป็นจริงมากขึ้น สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและสังคมวัฒนธรรมในสมัย รัตนโกสินทร์ได้เป็นอย่างดี

๕. **ด้านอิทธิพลต่อกรุงรัตนโกสินทร์** ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศเป็นหนังสือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการ สืบค้นราชประเพณี ขนบธรรมเนียมต่างๆ ในราชสำนัก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ก็ทรงสอใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งอ้างอิงอีกเรื่องหนึ่ง

ตัวอย่าง ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศ

... แต่นี้ข้าน้อยผู้ชื่อศรีจุฬาลักษณ์ จะพึงจำแนกชาติภาษาต่างๆ ต่อกออกไป คือ ภาษาไทย ๑ ลาวภาษา ๑ ลาวน้ำ หมึกภาษา ๑ ลาวลื้อภาษา ๑ ลาวเงี้ยวภาษา ๑ ลาวทรงดำภาษา ๑ ลาวทรงขาวภาษา ๑ เขมรกัมพูชาภาษา ๑ เขมรดงภาษา ๑ เขมรละมดภาษา ๑ เขมรชวภาษา ๑ พม่าภาษา ๑ รามัญภาษา ๑ ทวายภาษา ๑ กระแซภาษา ๑...

๒.๘ ประชุมศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์และโปรดเกล้าฯ ให้กวีสานสำนักแต่งขึ้นและจารึกไว้ใน การปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ เพื่อให้ความรู้แก่ราษฎร วัดพระเชตุพนฯ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น "มหาวิทยาลัยแห่งแรกของ ไทย"

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และกวีในราชสำนัก เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระปรมาภิไธยชิโนรส สมเด็จพระยาเดชาดิศร เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) เป็นต้น

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับจารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนฯ เพื่อให้เป็นความรู้แก่ประชาชน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์หลายประเภท เช่น ร้อยแก้ว โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย เป็นต้น

เนื้อหาโดยสังเขป จารึกวัดพระเชตุพนฯ มีจำนวนมาก สามารถจัดแบ่งออกได้ ดังนี้

๑. **จารึกอธิบายภาพ** เป็นศิลาจารึกที่มีหน้าที่เป็นคำอธิบายภาพจิตรกรรมฝาผนัง เนื่องจากภาพจิตรกรรม ฝาผนัง ในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวที่นำมาใช้ในการเขียน โดยการนำเรื่องราวจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่ง บางครั้งไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในสังคมมานำเสนอ คำอธิบายภาพเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องราวของจิตรกรรม ฝาผนังได้โดยตรง ศิลาจารึกคำอธิบายประกอบจิตรกรรมฝาผนังกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นิทาน ตำนาน ต่างๆ โดยนำเรื่องราวมาสรุปสั้น ๆ แล้วนำมาจารึกติดไว้ด้านล่างของภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือภาพสลัก

๒. **จารึกประกอบภาพ** มีศิลาจารึกวัดพระเชตุพนฯ อีกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกับจารึกอธิบายภาพ แต่ศิลา จารึกเหล่านี้เป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับภาพนั้นๆ โดยตรง เช่น ศิลาจารึกตำราแผนนวด ศิลาจารึกในศาลาแม่ซื้อ ซึ่งจะมีศิลา จารึกสั้น ๆ เป็นข้อความประกอบภาพที่ต้องการนำเสนอ เช่น โคลงฤๅษีติดตน พระ-ราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า

เจ้าอยู่หัว และกวีในราชสำนัก ได้แก่ จาริกตำราเพลงยาวกลบท ส่วนพระ-นิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เช่น จาริกตำราฉันทมาตราพฤติ จาริกตำราโคลงกลบทจาริกกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ จาริกรายสุภาชิตพระร่วง

๓. จาริกตำราและวรรณคดี เป็นศิลปจาริกที่นำเสนอเรื่องราวความรู้หรือเป็นตัวบทวรรณคดีโดยตรงไม่มีความสัมพันธ์กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือศิลปกรรมอื่น ศิลปะจาริกประเภทดังกล่าวมักเป็นศิลปจาริกที่ติดอยู่ตามเสาต่าง ๆ เช่น เสาศาลาราย เสาที่พระระเบียง เป็นต้น

คุณค่า ประชุมศิลปจาริกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ถือเป็นประชุมจาริกที่มีความสำคัญ แสดงถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง ดังนี้ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร ได้กล่าวถึงคุณค่าของประชุมศิลปจาริกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๔ ว่า มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑.ด้านปัญญา ประชุมศิลปจาริกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)เป็นแหล่งรวมสรรพวิชา อันบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชาวสยามประเทศ มีเพียงแต่จะต้องจำกัดว่าเป็นของชาวรัตนโกสินทร์เท่านั้น หากย้อนกลับไปถึงอยุธยา ซึ่งเป็นต้นเค้าที่บ่งบอกถึงมาตรฐานการศึกษาของคนไทยแต่โบราณ วิชาการนั้นอาจแบ่งได้ ดังนี้

- สาขาวิชาอักษรศาสตร์ ได้แก่ การแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ซึ่งเป็นพื้นฐานของร้อยกรอง ที่คนไทยพึงรู้และแต่งได้ ส่วนร้อยกรองในระดับสูงก็คือ โคลงกลบท โคลงกลบทอักษร กลอนกลบท และกลอนกลอักษร ในด้านร้อยแก้วก็มีวรรณคดีที่มีคติสอนใจทั้งทางโลกและทางธรรม

- สาขาแพทยศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นแพทยศาสตร์โบราณ ว่าด้วยตำรายารักษาโรคและตำราหมอนวด ความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการเลือกสรร ตรวจสอบเป็นอย่างดี เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้การใช้ภาพเขียนหรือสาธิตประกอบ รวมทั้งรูปหล่อของฤๅษี ล้วนแต่เป็นการเสริมความเข้าใจของผู้ศึกษา กล่าวกันว่าแม้กระทั่ง พันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคก็มีการนำมาปลูกไว้ในวัดพระเชตุพนฯ

- สาขาช่าง ภาพจิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งศิลปะช่างในแขนงอื่นๆ เช่น การหล่อ การปั้น การสลัก เป็นต้น ล้วนแต่เป็นศิลปะชั้นครูทั้งสิ้น

๒. ด้านการศึกษา เป็นสถานศึกษาของปวงชนชาวไทย แต่เดิมการศึกษาของชาวไทยจำกัดอยู่ในวงแคบ คือ ผู้ใกล้ชิดกับราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็นเชื้อพระวงศ์หรือขุนนาง อีกทั้งเนื้อหาของสรรพวิชาทั้งปวงได้บันทึกไว้ในสมุดไทยหรือใบลาน แต่เนื่องจากการเผยแพร่ สมุดไทยหรือใบลานในยุคที่การพิมพ์ยังไม่เกิดขึ้นก็คือ การคัดลอก ซึ่งเป็น วิธีที่จำกัดการเผยแพร่วรรณกรรม ประกอบกับพื้นอุปนิสัยของคนไทยโบราณมักหวงแหนความรู้ซึ่งถือว่า ได้สะสม ถ่ายทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ผู้มีโอกาสเรียนรู้ก็จะเป็นบุคคลในราชสกุลเท่านั้น ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาของไทยไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ดังนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะให้วัดพระเชตุพนฯ เป็นสถานศึกษารวมของมหาชน ซึ่งในสมัยหลังเรียกว่า มหาวิทยาลัยนั้น นับเป็นคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อวงการการศึกษาของไทย

๓. ด้านภาษา ภาษาและอักษรวิธีที่ปรากฏในจาริก แต่ละหลักเป็นหลักฐานที่แม่นยำ ชัดเจน ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษารายละเอียด ทั้งการสะกดคำ เครื่องหมาย ภาษาที่ใช้ รวมทั้งลายจาริก หรือนัยหนึ่งลายมือที่งดงามประณีต บ่งบอกถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และได้รับการศึกษาในระดับสูง

๔. ด้านประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานที่แสดงมาตรฐานการศึกษา และโลกทัศน์ของชาวไทยในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการแสดงถึงความชาญฉลาด ความรอบรู้ในวิชาการ รวมทั้งความรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์ไมตรีกับคนไทยในสมัยนั้น เช่น โคลงภาพคนต่างภาษา เป็นต้น เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่มีต่อปวงชนชาวไทยในทางการศึกษา เพราะการศึกษาย่อมก่อให้เกิดให้ประชาชนมีพัฒนาการด้านสติปัญญา มีความรู้ความสามารถที่จะนำพาประเทศไปสู่ความเจริญประเทศใดมีประชาชนที่มีคุณภาพ ประเทศนั้นก็มีความเจริญจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้บ่งบอกว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นชาวต่างชาติเริ่มเข้ามามีบทบาทในการติดต่อและมีความสัมพันธ์กับประเทศไทย และได้นำความเจริญทางด้านหนังสือและเทคโนโลยีมาเผยแพร่ให้แก่ชาวไทย ซึ่งการที่จะรู้ "เท่าทัน" ชาวต่างชาติได้นั้น ก็คงไม่มีวิธีใดที่ดีไปกว่าการเตรียมประชาชนในประเทศให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด พร้อมทั้งจะเลือกสรรภูมิความรู้ที่เหมาะสมกับประเทศมาใช้

ด้วยคุณูปการอันทรงคุณค่าของประชุมศิลปจาริกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้งในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ชัดสมควรที่ปวงชนชาวไทยพึงน้อมระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยอาศัยเค้าเรื่องพระราช-พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ กล่าวถึง เมื่อสมเด็จพระนเรศวร-มหาราชทรงกระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระมหาอุปราชาแห่งหงสาวดี ทรงนิพนธ์วรรณคดีเรื่องนี้

ใน พ.ศ. ๒๓๗๔ เพื่อเป็นการฉลองวัดพระเชตุพนฯ เป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวร-มหาราชและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในลักษณะเดียวกับลิลิตยวนพ่าย ซึ่งแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

จุดมุ่งหมายในการแต่ง พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระบาทสมเด็จพระ

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทลิลิต ประกอบด้วยโคลงและร่าย

เนื้อหาโดยสังเขป

เริ่มต้นเรื่องด้วยการพรรณนาถึงกรุงรัตนโกสินทร์จากนั้นจึงกล่าวถึงเหตุการณ์ในพระราชพงศาวดาร ตั้งแต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะยกทัพไปตีเมืองละแวก แต่ทราบข่าวว่าพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงให้พระมหาอุปราชายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา จึงเสด็จไปรบศึกหงสาวดีแทน โดยเสด็จไปตระพังตรุและได้ทำสงครามยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา จนพระมหาอุปราชาขาดคอช้าง พระนเรศวรมหาราชจึงเสด็จกลับและปรึกษาโทษนายทัพนายกองที่ตามเสด็จการพระราชสงครามไม่ทัน จากนั้นสมเด็จพระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว จึงมาขอกอภัยโทษให้แก่ทัพนายกอง จากนั้นจึงเป็นโคลงกล่าวถึงหลักธรรมของกษัตริย์อันมีทศพิธราชธรรม เป็นต้น

คุณค่า ลิลิตตะเลงพ่ายมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ ลิลิตตะเลงพ่ายเป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะด้านวรรณศิลป์ มีความไพเราะในการเล่นเสียง เล่นคำ ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก มีความดีเด่นด้านการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ สามารถพรรณนาให้เกิดจินตภาพแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี รวมถึงบทประพันธ์สอดคล้องกับสววรรคคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพรรณนาเนื้อหาด้วยขนบของวรรณคดีนิราศสามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ กลวิธีการสร้างตัวละครของวรรณคดีเรื่องนี้ยังมีลักษณะเฉพาะคือ การสร้างนักรบอย่างพระมหาอุปราชาให้มีความเป็นมนุษย์มีอารมณ์ความรู้สึก เป็นภาพสะท้อนถึงลักษณะอันเป็นสากลของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี จึงถือได้ว่าเป็นวรรณคดีแบบฉบับ ที่สามารถประพันธ์เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้เกิดอรรถรสทางวรรณคดี

๒. ด้านประวัติศาสตร์ ลิลิตตะเลงพ่ายเป็นวรรณคดีที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในการทำสงครามการเดินทัพตำราพิชัยสงคราม และพิธีกรรมก่อนการศึกสงคราม เช่น พิธีตัดไม้ข่มนาม พิธีเบิกโขลงทวาร เป็นต้น

๑๕:๑๔ ครุณินะคะ รวมถึงประมวลระเบียบประเพณี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และคุณธรรมในการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ เช่น หลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น

๓. ด้านพิธีกรรมและความเชื่อ สะท้อนคติความเชื่อของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เป็นอย่างดี ทั้งความเชื่อบรรพบุรุษ ลางบอกเหตุ ความฝัน การทำนายทายทักของโหร รวมถึงแสดงพิธีกรรมในการทำศึกสงคราม เช่น พิธีเบิกโขลงทวาร พิธีตัดไม้ข่มนาม เป็นต้น

๔. ด้านวัฒนธรรม สะท้อนความผูกพันของสถาบันกษัตริย์กับสังคมวัฒนธรรมในอดีต เนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีมีลักษณะของวรรณคดียอพระเกียรติ

๕. ด้านปัญญาความรู้ ให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต เช่น การรู้จักรับผิดชอบตอบทบาทหน้าที่ของตนเอง ความเมตตา นอบน้อม การรู้จักให้อภัย เป็นต้น โดยสามารถพิจารณาได้จากการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตัวละคร ทั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระมหาอุปราชา

ตัวอย่าง เรื่องลิลิตตะเลงพ่าย

อูรารานร้าวยก	ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ	ท้าวตื่น
เหนือคอกชอนซบ	สังเวช
วายชีวาตม์สุดสิ้น	สู่ฟ้าเสวยสวรรค์ ฯ

พระอภัยมณีเป็นนิทานคำกลอนที่มีชื่อเสียงมากของสุนทรภู่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณีเมื่อครั้งถูกจำคุกในสมัย รัชกาลที่ ๒ แต่ผู้รู้บางท่านสันนิษฐานว่าน่าจะแต่งใน สมัยรัชกาลที่ ๓ ภายหลังจึงแต่งถวายพระองค์-เจ้าลักขณานุคุณและกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ สุนทรภู่แต่งเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนถึง พระอภัยมณีออกบวช ส่วนเนื้อหาในตอนต่อจากนั้นน่าจะเป็นบุตรและศิษย์เป็นผู้แต่งโดยมีสุนทรภู่เป็นผู้แก้ไข

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สุนทรภู่ หรือพระสุนทรโวหาร จางวางกรมพระอาลักษณ์ฝ่ายพระราชวังบวร-
สถานมงคล แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๒ -๓

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนอ่าน

เนื้อหาโดยสังเขป

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณ เป็นโอรสของพระเจ้ากรุงรัตนา ได้เดินทางไปเรียนวิชาพระอภัยมณีเรียนวิชาเป่าปี ศรี
สุวรรณเรียนกระบี่กระบอง พระบิดาไม่พอใจจึงขับออกจากเมือง พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเดินทางไปถึงชายทะเล จากนั้น
พระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อสมุทรลักไป ศรีสุวรรณได้นางเกษราเป็นชายาพระอภัยมณีอยู่กับนางผีเสื้อสมุทรจนมีบุตรคือสินสมุทร
จึงเดินทางหนีนางผีเสื้อสมุทรออกจากถ้ำไปอยู่ที่เกาะแก้ว พิศดาร พระอภัยมณีได้นางเงือกเป็นชายาจนเกิดบุตรชื่อสุดสาคร
ต่อมาพระอภัยมณีเดินทางไปพร้อมกับเจ้าเมืองผลึกแต่เรือแตก จนกระทั่งพระอภัยมณีได้เป็นเจ้าเมืองผลึกและได้นางสุวรรณ
มาลีเป็นชายา จากนั้นพระอภัยมณีหลงรูปนางละเวงจนเกิดศึกลังกา ภายหลังพระอภัยมณีได้นางละเวงเป็นชายา แล้วได้ออก
บวชที่เขาสิงคต เรื่องราว ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับโอรสของพระอภัยมณีต่อไปจนจบเรื่อง

คุณค่า พระอภัยมณีมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะในด้านวรรณศิลป์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนกลอนของ สุนทรภู่
ถือว่ามียุคเอกลักษณ์อย่างยิ่ง โดยสุนทรภู่มักใช้ถ้อยคำง่ายๆ กระบวนกลอนมีความไพเราะ มีการเล่นเสียง สัมผัส ไม่ว่าจะเป็นการ
เล่นสัมผัสในลักษณะเป็นคู่ๆ ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ถีลากลอนจึงมีความแนบเนียน สามารถอ่านได้อย่างราบรื่น
นอกจากนี้ เนื้อหาของเรื่องยังมีความแปลกใหม่ ดำเนินเรื่องอย่างสนุกสนานบทบาทของตัวละครมีความสมจริง โดยตัวละครมี
เลือดเนื้อเต็มไปด้วยความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง ทั้งการแสดงความหึงหวง การใช้เล่ห์กลในการทำศึก
สงคราม สร้างความสะเทือนใจและกระทบอารมณ์ของ ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี วรรณคดีเรื่องนี้จึงมีความโดดเด่นและเป็นที่นิยม
อย่างกว้างขวาง

๒. ด้านสังคม สะท้อนถึงความคิดที่ล้ำสมัยของสุนทรภู่ โดยเฉพาะความรู้ต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ความรู้เหล่านี้สุนทร
ภู่ น่าจะได้จากการสนทนาหาความรู้จากบรรดาชนชาติต่างๆ และกะลาสีเรือที่เข้ามาค้าขายกับกรุงสยามในสมัยรัชกาลที่๒ และ
รัชกาลที่๓ รวมทั้งจากเอกสารต่าง ๆ ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่มี
ลักษณะเศรษฐกิจเพื่อตลาดเอื้ออำนวยให้สุนทรภู่เป็นกระฎุมพีที่มีโลกทัศน์อันกว้างขวางกว่ายุคก่อน

๓. ด้านคติธรรม พระอภัยมณีแฝงปรัชญาและคติสอนใจผู้อ่าน เช่น การหลงใหลในรูปกายภายนอกไม่ใช่เรื่องดี เมื่อ
เวลาผ่านไปร่างกายย่อมเปลี่ยนแปลง ดังเช่นนางยักษ์หลงในรูปของพระอภัยมณีและปรารถนาที่จะครอบครอง ย่อมก่อให้เกิด
ความสูญเสียในหลายๆ ด้าน ดังนั้น การเลือกคบคนจึงไม่ควรดูแต่รูปกายภายนอกเท่านั้น หรือกล่าวถึงความไม่เที่ยงของชีวิต
จากเหตุการณ์ที่พระอภัยมณีประสบล้วนเป็นเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด จึงควรดำเนินชีวิตด้วยการตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท
เป็นต้น

๔. ด้านศิลปะ คุณค่าของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีไม่เพียงได้รับความนิยมในอดีตเท่านั้น แต่ได้รับความนิยม
จนถึงปัจจุบัน โดยมีผู้นิยมนำเรื่องพระอภัยมณีไปใช้ในการแสดงนานงต่างๆ ทั้งการแสดงละคร หุ่นกระบอกรวมถึงการแสดงใน
สื่อร่วมสมัยในปัจจุบันของไทยอย่างละคร ภาพยนตร์ และภาพยนตร์การ์ตูน เช่น การ์ตูนเรื่อง สุดสาคร เป็นต้น ถือเป็นการนำ
วรรณคดีแบบฉบับมาตีความใหม่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะที่มีความ สืบเนื่องในทุกยุคทุกสมัย

๕. ด้านอิทธิพลต่อวิวัฒนาการ เนื่องจากวรรณคดีเรื่องนี้มีความไพเราะ มีลีลากลอนจดจำง่าย และมีเนื้อหา ลึกซึ้งกิน
ใจ จึงมีผู้นำนวนาและบทกลอนบางตอนไปขับร้องเป็นบทเพลงทั้งเพลงไทยเดิมและเพลงไทยสากล เช่น เพลงคำมั่นสัญญา
เป็นเนื้อหาที่พระอภัยมณีให้คำมั่นสัญญาต่อนางละเวง

ตัวอย่าง พระอภัยมณี

พระสวามสอดทอดแอบแนบถนอม	งามละม่อมเมื่อย่าหมองเลยน่องเอ๋ย
สักแสนปีมิได้ร้างให้ห่างเขย	ไม่ละเลยลืมนัดยักปฏิญาณ
ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมัครสมาน

แม่เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร ขอบพพานพิศวาสไม้มคลาดคลา
แม่นั่นเนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม่เป็นบัวตัวพี่เป็นกุมรา เขยผกาโกสมปทุมทอง
แม่เป็นถ้ำอำไพขอให้พี่ เป็นราชสีห์สิ่งสู่เป็นคู่สอง
ขอติดตามทรมสงวนนวลละออง เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป
เป็นสัจจหวังจิตคิดถนอม งามละม่อมมิ่งขวัญอย่าหวั่นไหว
จงโอนอ่อนผ่อนตามความอาลัย ให้ชื่นใจเสียรู้แล้วเกิดแก้วตาฯ

๒.๑๑ นิราศอิเหนา

นิราศอิเหนาเป็นนิราศที่สุนทรภู่ นำเค้าเรื่องมาจากวรรณคดีเรื่อง อิเหนา เฉพาะตอนบุษบาถูกลมหอบมาแต่งเป็นนิราศเพื่อบันทึกอารมณ์และแสดงบทละครถวาย ถวายพระองค์เจ้าลักขณานุคุณในสมัยรัชกาลที่ ๓

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สุนทรภู่ หรือพระสุนทรโวหาร (ภู่)

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่าน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อหาตัดตอนมาจากบทละครเรื่อง อิเหนา ตอนอิเหนาตรวจถึงนางบุษบา เมื่อนางถูกลมหอบ

คุณค่า

นิราศอิเหนามีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. **ด้านวรรณศิลป์** นิราศอิเหนาเป็นนิราศที่มีความดีเด่นในการประพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร โดยใช้ภาษาที่สละสลวย มีการเล่นเสียงสัมผัสของบทกลอนอย่างดีเด่นตามลักษณะกระบวนกลอนของสุนทรภู่ ด้วยการเล่นเสียงสัมผัสในเป็นคู่ ๆ ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร บทราฟมีความไพเราะ สามารถใช้ธรรมชาติเป็นสื่อพรรณนาเปรียบเทียบได้อย่างดีเด่น

๒. **ด้านวรรณคดี** นิราศอิเหนาถือเป็นนิราศแสดงความคิดคำนึงและอารมณ์ความรู้สึกของสุนทรภู่โดยอาศัยวรรณคดีเป็นแรงบันดาลใจในการประพันธ์ มิใช่เป็นเรื่องเดินทางไกลเหมือนนิราศเรื่องอื่น ๆ จึงถือว่าวรรณคดีเรื่องนี้เป็นพัฒนาการสำคัญของการแต่งนิราศโดยหยิบยกวรรณคดีมาใช้ในการแต่งนิราศได้อย่างลึกซึ้งแยบยล

ตัวอย่างนิราศอิเหนา

โอรนไฉยเคยกปากันมาจับ	จะแลลับผุ่จนกระหกระเหิน
ไอ้เขาสูงผุ่หงส์เคยลงเดิน	เคยเพลิดเพลีนพิศวงด้วยหงส์ทอง
จะเร็ดร้างห่างหงส์ไปดงอื่น	ทุกวันคืนค่าเช้าจะเศร้าหมอง
ไอ้ก้านกิ่งมิ่งไม้ไร่ไร่ร้อง	ประสานซ้องเสียงดังตู้วงเวง
ได้เคยฟังครั้งน้ำวารีบาก	ต้องพลัดพรากเพราะว่าลมทำข่มเหง
แม่นพบเห็นเป็นตัวไม่กลัวเกรง	จะรำเพลงกริชผลาญสังหารลม
นี่จวนใจไม่เห็นด้วยเป็นเคราะห์	มาจำเพาะพลัดคู่เคยคู่สม
ยิ่งสุดแสนแค้นขัดอดอารมณ์	จะแลชมอื่นอื่นไม่ชื่นใจ

๒.๑ นิราศเพชรบุรี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า นิราศเมืองเพชรเป็นนิราศเรื่องสุดท้ายของสุนทรภู่ แต่งขึ้นราว พ.ศ. ๒๓๔ - ๒๓๕๒ ปลายสมัยรัชกาลที่ ๑ ถือว่าแต่งดีถึงขนาดนิราศภูเขาทอง อันเป็นที่ยอดเยี่ยมในนิราศของสุนทรภู่สาเหตุการเดินทางไปเมืองเพชรบุรีนั้น เนื่องจากสุนทรภู่ได้อาสาสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ไปหาสิ่งของบางอย่าง ที่เมืองเพชรบุรี และได้แต่งนิราศเมืองเพชรบุรีขึ้นในครั้งนี้ โดยนิราศเมืองเพชรบุรีนี้ตีพิมพ์และเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๖๖

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สุนทรภู่ หรือพระสุนทรโวหาร จางวางกรมพระอาลักษณ์ฝ่ายวังหน้าหรือพระราชวังบวรสถานมงคล

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่าน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการเดินทางจากกรุงเทพมหานคร ไปยังจังหวัดเพชรบุรี โดยผ่านเส้นทางต่าง ๆ คือ ต้องเดินทางตามแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าคลองบางหลวง ตัดเข้าคลองด่าน ผ่านวัดนางนอง จอมทอง วัดโทร ตัดมาออกคลองมหาชัย จากนั้นจึงข้ามแม่น้ำท่าจีนไปเข้าคลองสุนัขหอน ล่องไปจนถึงแม่น้ำแม่กลอง จากนั้นตัดเข้าคลองมาออกทางคลองยี่สาน เข้าคลองบางตะบูน ล่องตามแม่น้ำเพชรบุรี ถึงวัดเขาตะเครา จากนั้นก็เดินทาง ต่อมาผ่านบางครก ฯลฯ จนถึงเมืองเพชรบุรี

คุณค่า นิราศเพชรบุรีมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะในการสรรคำ ตามลักษณะกระบวนการกลอนของสุนทรภู่คือ การเล่นเสียงสัมผัสในเป็นคู่ ๆ ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร มีการเล่นเสียงสัมผัส และใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบได้ดี

๒. ด้านวรรณคดี นิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่มีความแตกต่างจากขนบการแต่งนิราศแบบเดิมที่เน้นการพรรณนาถึงอารมณ์ความรู้สึกเป็นหลัก แต่การแต่งนิราศของสุนทรภู่มิการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชาวบ้าน ที่พบเห็น พรรณนาประสบการณ์ที่เป็นจริงในการเดินทางมากกว่าแสดงกวีโวหารบรรยายความอาลัยหา อันเป็นการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นสถานที่แปลกใหม่ของกระฎุมพีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้น งานวรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่อจึงได้รับความนิยมแพร่หลายมาก

๓. ด้านประวัติศาสตร์ ทำให้รู้จักเส้นทางเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ กับเพชรบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบประวัติของสุนทรภู่ว่ามีญาติวงศ์เป็นชาวเมืองเพชรบุรี ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าสำคัญผ่านวรรณศิลป์แล้ว ยังเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาชีวประวัติของสุนทรภู่อีกด้วย

ตัวอย่าง นิราศเพชรบุรี

...ทั่วประเทศเขตแคว้นแดนพริบพรี เหมือนจะซึบไม่พ้นแต่ต้นตาล
ที่พวกทำน้ำโดนดประโยชน์ทรัพย์ มีสำหรับเห็นข้างอย่างทหาร
พะองยาวก้าวตืนปิ่นทะยาน กระบอกตาลแขวนกันคนละพวง
แต่ใจดีที่ว่าใครเข้าไปขอ ให้กินพออิ่มอุทรบ่อนหวง
ได้ชื่นฉ่ำน้ำตาลหวานหวานทรวง ขึ้นเขาหลวงเลียบเดินเนินบันได
ดูเย็นชื่นรื่นรมพนมมาศ รุกขชาติช่อดอกออกไสว
บ้างหล่นร่วงพวงผกาสุมาลัย ต่างเด็ดได้เดินตามบ้างชมดวง

๒.๑๓ เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน)

เพลงยาวฉบับนี้มีลักษณะคล้ายบัตรสนเท่ห์ ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง เพื่อป้องกันมิให้เกิดการฟ้องร้องแต่ผู้คนในเวลานั้น ทราบดีว่าเป็นสำนวนของพระมหามนตรี (ทรัพย์) โดยแต่งแล้วนำไปเผยแพร่ให้คนทั่วไปอ่าน เพื่อเป็นการเสียดสีผู้ที่ถูกกล่าวไว้ในกลอน แต่เนื้อหาไม่หยาบคาย จึงเป็นที่กล่าวถึงและท่องจำกันในหมู่ผู้นิยมกาพย์กลอน

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระมหามนตรี (ทรัพย์)

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อเสียดสีบุคคล

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ประเภทกลอนเพลงยาว

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อหา ว่ากระทบพระยามหาเทพ (ทองปาน)

คุณค่า เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน) มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณคดี เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน) มีเนื้อหาแปลกใหม่ โดยเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหา วิพากษ์วิจารณ์เสียดสีพระยามหาเทพ (ทองปาน)

๒. ด้านวรรณศิลป์ เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน) เป็นการใช้รูปแบบบัตรสนเท่ห์ในการถ่ายทอดเนื้อหาสู่ผู้อ่านได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร เพื่อวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของพระยา-มหาเทพ (ทองปาน)

ตัวอย่าง เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ (ทองปาน)

มิเสียที ที่เขามี วาสนา แต่ เหนๆ ได้เป็น ขุนนางมา

ไม่เหมือน ราชามาตย์ ในชาตินี้ ประกอบหมด ยศศักดิ์ แลทรัพย์สิน
เจ๊กจีน กลัวกว่า ราชาเสฐฐี เมื่อชาติก่อน ได้พร ของหลวงซี
จึงมั่งมี ดูอัศจรรย์ครัน

๒.๑๔ บทละครเรื่องระเด่นลันได

บทละครเรื่องระเด่นลันได แต่งขึ้นเพื่อล้อวรรณคดีที่มีตัวละครเอกเป็นกษัตริย์อย่างวรรณคดีจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเรื่อง อิเหนา จึงให้ตัวละครเอกเป็นยาจก แต่มีการใช้คำราชาศัพท์เหมือนกับที่ใช้กับกษัตริย์ ซึ่งถือเป็นแนวทางใหม่ในการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย บทละครเรื่องระเด่นลันได เป็นบทละครที่เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน เน้นความตลกขบขันของเนื้อหาเป็นหลัก แต่งขึ้นเพื่อการอ่านมิได้มีจุดมุ่งหมายในการแสดงละครแต่อย่างใด

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระมหามนตรี (ทรัพย์) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป กล่าวถึงแขกคนหนึ่งชื่อลันไดเที่ยวสืขขอทานใกล้เสาชิงช้าโบสถ์พราหมณ์ในกรุงเทพฯ ในขณะนั้นมีแขกอีกคนหนึ่งชื่อประคู้ ตั้งคอกเลี้ยงวัวนมอยู่ที่หัวป้อม มีภรรยาเป็นหญิงแหม่มลายูชื่อนางประแตฯ ต่อมาแขกลันไดกับแขกประคู้เกิดวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งชิงนางประแตฯ

คุณค่า บทละครเรื่องระเด่นลันไดมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑.ด้านวรรณศิลป์ บทละครเรื่องระเด่นลันไดเป็นวรรณคดีที่มีสำนวนกลอนแต่งดี มีความไพเราะและขบขันใช้ถ้อยคำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขันได้เป็นอย่างดี และสามารถรักษาอารมณ์ขันไว้ได้อย่างสม่ำเสมอตลอดเรื่อง

๒.ด้านวรรณคดี บทละครเรื่องระเด่นลันไดเป็นหนังสือล้อวรรณคดีเรื่องอิเหนา ถือเป็นวรรณคดียั่วล้อเรื่องแรกของไทย นับเป็นแนวความคิดใหม่ในการสร้างสรรค์วรรณคดีของไทย

ตัวอย่าง บทละครเรื่องระเด่นลันได

มาจะกล่าววทไป	ถึงระเด่นลันไดอนาถา
เสวยราชย์องค์เดียวที่เวรวิภา	ตามตลาดเสาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์
อยู่ปราสาทเสาคอดยอดดวน	กำแพงแก้วแล้วล้วนด้วยเรียวหนาม
มีทหารทอนเหงาเฝ้าโม่งยาม	คอยปราบปรามประจามิตรที่คิดร้าย

ฯ ๔ คำฯ

เที่ยวสืขขอข้าวสารทุกบ้านช่อง	เป็นเสปียงเลี้ยงท้องของถวาย
ไม่มีใครชิงชังทั้งหญิงชาย	ต่างฝากกายฝากตัวกลัวบาร์มี

๒.๕ บทละครเรื่องอุณรุทธร้อยเรื่อง

บทละครเรื่อง อุณรุทธร้อยเรื่อง เป็นกลอนบทละครที่แต่งขึ้นเป็นบทละครที่เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน เน้นความตลกขบขันของเนื้อหาเป็นหลัก แต่งขึ้นเพื่อการอ่านมิได้มีจุดมุ่งหมายในการแสดงละครแต่อย่างใด กวีได้นำตัวละครจากวรรณคดีเรื่องต่างๆ มาเรียบเรียงเป็นเรื่องเดียวกันโดยใช้สำนวนภาษาที่ไพเราะ เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในยุคนั้น เหตุที่เรียกวรรณคดีเรื่องนี้ว่า อุณรุทธร้อยเรื่อง เพราะวรรณคดีเรื่องนี้ขึ้นต้นด้วยตัวละครชื่อ อุณรุท และมีการเอ่ยถึงตัวละครจากวรรณคดีจำนวนมาก โดยมีตัวละครนับได้ ๑๔๔ ตัว และมาจากวรรณคดีเรื่องต่างๆ ถึง ๕๑ เรื่อง โดยมากเป็นตัวละครจากวรรณคดีเรื่องต่างๆ ที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น จากเรื่อง พระอภัยมณีรามเกียรติ์ อิเหนา ไกรทอง เป็นต้น นับเป็นแนวทางการแต่งวรรณคดีที่มีความแปลกใหม่

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง คุณสุวรรณ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป กล่าวถึงชื่อตัวละครจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ มารวมอยู่ในเรื่องเดียวกัน

คุณค่า บทละครเรื่อง อุณรุทธร้อยเรื่อง มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ บทละครเรื่อง อนุรุทธร้อยเรื่องเป็นวรรณคดีที่มีสำนวนกลอนแต่งดี มีความไพเราะและขบขัน ใช้ถ้อยคำง่ายในการแต่ง จึงถือเป็นวรรณคดียั่วล้อ

๒. ด้านวรรณคดี บทละครเรื่อง อนุรุทธร้อยเรื่อง ถือเป็นพัฒนาการของวรรณคดีทั้งในแง่ของภาษาและเนื้อหาเพราะนอกจากจะแต่งในลักษณะของการยั่วล้อแล้ว การนำตัวละครจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ มารวมอยู่ในวรรณคดีเรื่องเดียวกัน ย่อมแสดงถึงความรู้อันกว้างขวางเกี่ยวกับวรรณคดีไทยของผู้แต่ง แม้กระบวนกลอนจะมีความสับสนไปบ้างก็ตาม นอกจากนี้ ในบทจำแลงตัวหรือบทแปลงกายยังสามารถแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างบทละครเรื่องอนุรุทธร้อยเรื่อง

จำจะยกโยธาคลาไคล	ตามองค์พระอภัยเชษฐา
ว่าพลางนางแปลงกายา	เป็นองค์สุดาเยาวมาลย์
รู้พลให้กลายเป็นโยธา	ไอยราแปลงเป็นคชสาร
พาซีแปลงเป็นอาชาชาญ	พระพรหมานแปลงเป็นท้าวธาดา
ไกรสรให้แปลงเป็นสิงหราช	สฤณชาติให้แปลงเป็นปักษา
พระรามเศแปลงเพศเป็นรามา	พญคชมาแปลงเป็นพญคชสี
พระยาครุฑแปลงเป็นสุบรรณจร	วานรแปลงเป็นกระบี่ศรี
นาคาเป็นพระยาवासูกรี	โกสีย์แปลงเป็นท้าวหัตสนัน
พระสุริยนนั้นเป็นทินกร	ศศิธรเป็นดวงแขไข
เจ้าพลายงามแปลงนามเป็นหมื่นไวย	ชาละวันนั้นให้เป็นกุมภา

๒.๑๖ บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ

บทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ เป็นกลอนบทละครที่แต่งขึ้นโดยเป็นบทละครที่มีเนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน เน้นความตลกขบขันของเนื้อหาเป็นหลัก แต่งขึ้นเพื่อการอ่านมิได้มีจุดมุ่งหมายในการแสดงละครแต่อย่างใด บทละครเรื่องนี้มีลักษณะเด่นคือ เน้นเสียงสัมผัสของบทประพันธ์โดยไม่คำนึง ถึงเนื้อความ แต่เมื่ออ่านไปเรื่อยๆ แล้ว ผู้อ่านจะสามารถลำดับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในเรื่องได้

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง คุณสุวรรณ

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงพระมะเหลเถไถโอรสของท้าวโปลากะปาหัง และนางตาลากะปาลันแห่งเมืองกะโปลา ขณะที่พระมะเหลเถไถเสด็จประพาสป่า พระอินทร์อุ้มสมนางตะแลงแกงธิดาท้าวมะไลมาให้แก่พระมะเหลเถไถ ขณะทั้งคู่เดินทางกลับนั้น ยักษ์มาลาก่อกองต้องการชิงนางตะแลงแกง จึงเกิดการรบกันขึ้น

คุณค่า บทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านภาษา บทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ ถือว่ามีความแปลกใหม่ในด้านกลวิธีการใช้ภาษาในการประพันธ์ โดยนำคำที่ไม่เป็นภาษามาใช้ปะปนในการประพันธ์ ในแต่ละวรรคจะมีการใช้คำที่สื่อความหมายเพียง

-๕ คำเท่านั้น บางวรรคอาจมีคำที่ไม่มีความหมาย แต่ผู้อ่านสามารถรับรู้ความหมายได้ ด้วยการจับใจความจากเรื่องที่อ่าน ถือเป็นการสร้างสรรค์ลักษณะการใช้ภาษาอย่างใหม่ในวรรณคดีไทย

๒. ด้านวรรณศิลป์ บทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ เป็นวรรณคดีที่มีสำนวนกลอนแต่งดี มีความไพเราะและขบขัน มีกลวิธีการใช้ภาษาแปลกใหม่ โดยเน้นเสียงสัมผัสเป็นสำคัญ ซึ่งถือเป็นวิธีการล้อขนบนิยมในการแต่งวรรณคดีในยุคสมัยนั้น ซึ่งมีการเน้นเสียงสัมผัสของบทกลอนเป็นสำคัญ ดังปรากฏในผลงานของสุนทรภู่ วรรณคดีเรื่องนี้จึงถือเป็นวรรณคดียั่วล้อขนบการใช้ภาษาในการประพันธ์ นอกจากนี้ กลวิธีการประพันธ์ยังมีความถูกต้องสอดคล้องกับแบบแผนกลอนบทละครทุกประการ รวมถึงในบางตอนยังมีการแทรกกลอนกลบท อาทิ กลบท ข้างประสาธนา เพื่อสร้างความไพเราะในการอ่านได้เป็นอย่างดี

๓. ด้านวรรณคดี บทละครเรื่อง พระมะเหลเถไถ ถือเป็นพัฒนาการของวรรณคดีทั้งในแง่ของภาษาและเนื้อหา เพราะนอกจากจะแต่งในลักษณะของการยั่วล้อผ่านกลวิธีทางภาษาที่มีเสียงสัมผัสไพเราะ ถือเป็นกลวิธีการยั่วล้อขนบนิยมทางวรรณศิลป์ในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังแสดงถึงพัฒนาการในการแต่งวรรณคดียั่วล้อ ผ่านกลวิธีทางภาษาได้อีกด้วย

๔. ด้านอิทธิพลต่อกีวีรุ่นหลัง ด้วยความแปลกใหม่ของกลวิธีทางวรรณศิลป์และด้วยชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของวรรณคดีเรื่องนี้ จึงส่งผลให้กีวีรุ่นหลัง คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชนิพนธ์นิราศพระมะเหลเถไถเพื่อล้อกับบทละครเรื่องนี้

ตัวอย่างบทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ

เมื่อนั้น	พระมะเหลเถไถมะไหลเถ
สถิตย์ยังแท่นทองกะโปลา	ศุขาปาละกะเปเล
วันหนึ่งพระจึงมะหลีกติก	มะเหลเถไถไพรพริกมะริกเข
แล้วจะไปเที่ยวชมมะลมเต	มะโลโตโปเปมะลูตุ
ตรีแล้วพระมะเหลจึงเปปะ	มะเลโตโคลละมะหฺรุจู้
จรจรัดตันตัดพลัดพลู	ไปสู่ปราสาทท้าวโปลา ๖๖ คำ
ครั้นถึงจึงเข้าตะหลุดตุต	ก้มเกล้าเค้าคุดกะหลาดำ
มะเหลไถกราบไหว้ทั้งสองรา	จึงแจ้งกิจจามะเลเถา
ด้วยบัดนี้ตัวข้ามะเหลเถ	ไม่สบายถ่ายเทกะเหงา
จะขอลาสองรำน้าเจ้าเค้า	เที่ยวมะไลไปเป้าพนวัน ๖๔ คำ
เมื่อนั้น	ท่านท้าวโปละกะปาหงัน
กับนางตาลากะปาลัน	ได้สคฺบุตรบั้นมะเลเท
มะลอกทอกบอกว่าจะลาไป	พนาป่าทำไมจะไพล่ผล
มะเลเอเตอเปื้อนเที่ยวเชื่อนแข	จึงตรัสห้ามมะเหลเถมะเลเถา

สรุป

วรรณคดีในยุทอง (รัชกาลที่ ๒ - ๓) เป็นยุคที่วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการพัฒนางานถึงขีดสุด ทั้งในด้านรูปแบบคำประพันธ์ ความงามทางวรรณศิลป์ และในด้านเนื้อหาที่มีการนำเสนอโลกทัศน์แบบใหม่อันเนื่องมาจากการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น นอกจากนี้ ความสงบสุขของบ้านเมือง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมส่งผลให้การสร้างสรรค์วรรณคดีมีความหลากหลายมากขึ้น ดังปรากฏวรรณคดีที่มีเนื้อหายาวลือ กวีก็มีความหลากหลายของแหล่งที่มา ทั้งที่เป็นเจ้านาย ข้าราชการ นัก สามัญชน บัณฑิต และสตรี สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การนำวรรณคดีมาจารึกไว้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ โดยเฉพาะ ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ส่งผลให้วัดพระเชตุพนฯ ได้รับการยกย่องให้เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย

เสริมสาระ วัดโพธิ์

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร หรือวัดโพธิ์เป็นพระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร วัดประจำรัชกาลในรัชกาลที่ ๑ และได้รับการยกย่องเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยด้วยเนื่องจากเป็นที่รวมจารึกสรรพวิชาหลายแขนงองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (อังกฤษ: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกความทรงจำของโลกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเมื่อ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ และวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๔ ทางยูเนสโก ได้ขึ้นทะเบียนจารึกวัดโพธิ์จำนวน ๑,๔๔๐ ชิ้น เป็นมรดกความทรงจำของโลกในทะเบียนนานาชาติ

จารึกวัดพระเชตุพนฯ สามารถจัดจำแนกประเภทได้ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. จารึกอธิบายภาพเป็นศิลาจารึกที่มีหน้าที่เป็นคำอธิบายภาพ จิตรกรรมฝาผนัง เช่น จารึกเรื่องพระสาวกเอตทัคคะ (เชิงผนังระหว่างหน้าต่างพระอุโบสถ) จารึกเรื่องพระสาวกเอตทัคคะ (เชิงผนังระหว่างหน้าต่างวิหารพระนอน)

๒. จารึกประกอบภาพ เป็นศิลาจารึกที่จารึกคำราและวรรณคดี รวมทั้งพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและกวีในราชสำนัก เช่น จารึกคำราเพลงยาวกลบท โคลงกวีชุดติดตน หรือพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เช่น จารึกคำราฉันทวรรณพฤติ เป็นต้น

๓. จารึกคำราและวรรณคดี เป็นศิลาจารึกที่นำเสนอเรื่องราวความรู้หรือเป็นตัวบทวรรณคดีโดยตรงไม่มีความสัมพันธ์กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือ ศิลปกรรมอื่น

๑๕:๔๘ ครุณินตะคะ หน่วยที่ ๓

๑๕:๔๙ ครุณินตะคะ วรรณคดีในยุค

แรกรับวัฒนธรรมตะวันตก (รัชกาลที่ ๔-)

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสยามไทยได้มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่
ความเป็นสากล เปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามากขึ้น นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทั้งใน ด้านความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ ส่งผล
ต่อ

ความนิยมวรรณคดีตามชนบทที่ลดลงและเกิดวรรณคดีแบบใหม่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ การขยายตัวของกาพิมพ์

ยังส่งผลให้วรรณคดีแพร่หลายสู่ประชาชนมากขึ้น ผลงานการสร้างสรรค์

วรรณคดีจึงมีความหลากหลาย

๑๕:๕๑ ครุณินตะคะ ๑. ลักษณะและภูมิหลังของวรรณคดีในยุคแรกรับวัฒนธรรม

ตะวันตก (รัชกาลที่ ๔-๕)

วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นยุคเริ่มต้นของวรรณคดีสมัยใหม่ วรรณคดีบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบคำประพันธ์
ชนนิยมในการแต่ง รวมถึงเนื้อหาซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก วรรณคดีร้อยกรองจึงเริ่มคลายความนิยมลง และวรรณคดี
ร้อยแก้วเริ่มได้รับความนิยมจากประชาชนมากขึ้น วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ แสดงถึงอิทธิพลวรรณคดีตะวันตกอย่างเด่นชัด
โดยเฉพาะด้านรูปแบบ บทประพันธ์ที่แต่งด้วยรูปแบบร้อยแก้วได้รับความนิยมมากกว่ารูปแบบ ร้อยกรอง เนื่องจากวรรณคดี
ประเภทร้อยแก้วสามารถถ่ายทอดความคิดได้ดีกว่าวรรณคดีร้อยกรอง ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงในการสร้างและเสพวรรณคดีที่
เน้นแนวคิดมากกว่าความงามทางวรรณศิลป์ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากความเจริญด้านการพิมพ์ทำให้วรรณคดีเริ่มแพร่หลายสู่
ประชาชนมากยิ่งขึ้น .. อิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อวรรณคดีในยุคแรกรับวัฒนธรรม

ตะวันตก (รัชกาลที่ ๔-๕)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสลำดับที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่
๒ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน

• ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะโรง ตรีศักราช «๑๖» ตรงกับวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๕๘ ทรงได้รับ

พระสุพรรณัญญเฉลิมพระนามว่า กรมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงศ์ พระองค์ศรี-กษัตริย์ วรรณจักราชกุมาร*

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันพฤหัสบดี

เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะโรง สันตศักราช «๒๒๐» ตรงกับวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๑

พระชนมพรรษา ๖๕ พรรษา

สมัยรัชกาลที่ ๒ ถือเป็นยุคที่ราชอาณาจักรสยามต้องปรับตัวต่ออิทธิพลของ "จักรวรรดินิยม" อย่างมาก เห็นได้จากการที่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ และภาษาละติน จนทรงสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างเชี่ยวชาญ
และพระองค์ได้ทรงส่งเสริมให้เจ้านายและขุนนางเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากยิ่งขึ้น ดังเช่น เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ (ช่วง
บุณนา)

ซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ก็สนใจการเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าของโลกตะวันตกด้วย

เช่นเดียวกัน

ในด้านการพัฒนาประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญากับ

เออร์จอตัน เบากริง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๘ ซีเส่งเลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยอย่างมาก

แม้เปรียบในด้านการอารักขา และตามมาด้วยการทำหนี้สัญญาในลักษณะ

เดียวกันกับประเทศอื่นๆ นำไปสู่การเข้ามาของชาวตะวันตกในสยาม

๑๕:๕๒ ครุณินตะคะ สภาพสังคม วัฒนธรรม และปัจจัยต่างๆ มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีแต่ละ ยุคสมัย
วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ ก็เช่นเดียวกัน ได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงของปัจจัย ต่างๆ ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ
การเมือง การปกครอง การติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการล่าเมืองขึ้นของชาติตะวันตกส่งผลให้
ราชอาณาจักรสยามตื่นตัวในการปรับปรุงพัฒนาประเทศ เพื่อป้องกันการเสียเปรียบทางการทูตและการรุกรานทางทหาร
พระองค์จึงทรงมีนโยบายในการปรับปรุงกิจการภายในและภายนอกอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาและความ

เจริญเติบโตของการพิมพ์ ทรงสนับสนุนการพิมพ์ โดยเฉพาะการพิมพ์เอกสารสำคัญ เช่น ราชกิจจานุเบกษา รัชกาลที่ ๕ และสนับสนุนให้มีขัณฑ์การพิมพ์หนังสือภาษาไทยและวรรณคดีไทยออกเผยแพร่ เช่น พระอภัยมณี สามก๊ก ไซอิ๋ว ราชาริราช พระราชพงศาวดาร และกฎหมายตราสามดวง เป็นต้น อันนำไปสู่การขยายโอกาสทางการศึกษาของไทยมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้รู้เท่าทันและแก้ไขปัญหาจากการกระทบกระทั่งอาจนำไปสู่การตกเป็นอาณานิคมของตะวันตกการปรับตัวของราชอาณาจักรสยามในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถือเป็นการวางรากฐานสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาประเทศสู่ความเป็นสมัยใหม่ เพื่อรับมือการรุกรานจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกที่มีความรุนแรงขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพเมื่อ

วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ และ

เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

ประวัติศาสตร์สยามในยุครัชกาลที่ ๕ ถือเป็นยุคที่ก้าวสู่ความเป็นสยามสมัยใหม่แบบเต็มที่เนื่องจากเป็นยุคที่ราชอาณาจักรสยามพยายามปรับตัวในหลายๆ ด้านให้ทัดเทียมตะวันตก เป็นยุคแห่งการปฏิรูปทั้งในด้านการเมืองการปกครองและสังคมตามอย่างตะวันตก โดยเฉพาะในด้านการ ศึกษาและความเจริญของการพิมพ์ที่มีผลต่อการสร้างและการเสพงานวรรณกรรม

ด้านการศึกษา รัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังและโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร การศึกษาจึงขยายสู่มวลชนกว้างขวางมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ยังได้แต่งหนังสือแบบเรียนหลวงขึ้นทั้งหมด ๖ เล่มและยังนำวรรณคดีเข้ามาศึกษาในระบบโรงเรียนอีกด้วย

ด้านการพิมพ์ ในรัชสมัยนี้มีหนังสือพิมพ์และนิตยสารถึง ๕๒ ฉบับ กวีได้มีโอกาสเขียนงานของตนลงในหนังสือพิมพ์และนิตยสารมากขึ้น ทำให้วรรณคดีเรื่องต่างๆ เผยแพร่สู่มวลชนอย่าง

กว้างขวาง อาทิ ช่วงต้นรัชกาลราว พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๑๘ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาคย์ ทรงออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ขึ้นมาฉบับหนึ่งเรียกว่า ตรุณวาท เป็นหนังสือข่าวและเรื่องราวต่างๆ

๑๕:๕๓ ครุฑนิพนธ์ โดยเฉพะร้อยแก้วแนวใหม่ของไทยได้เริ่มถือกำเนิดขึ้นจากหนังสือฉบับนี้ มีเรื่องสั้นแนวใหม่หลายเรื่อง ที่ลงพิมพ์ อาทิ นายจิตรนายใจสนทนา และในขณะเดียวกันสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงชักชวนพระเจ้า น้อยยาเธอบางพระองค์ช่วยกันจัดข่าวในราชสำนักแล้วพิมพ์ขึ้น

เป็นหนังสือพิมพ์ ฉบับแรกออกเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๘ เรียกว่า COURT แปลว่าพระราชสำนัก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น ข่าวราชการ ต่อมาจึงเรียกกันว่า "หนังสือ คัดต ข่าวราชการ" นอกจากนี้ ยังมีหนังสือพิมพ์อื่นๆ เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ อีกหลายฉบับเช่น วชิรญาณ ซึ่งมีการชำระวรรณคดีโบราณและนำมาพิมพ์ไว้เป็นตอนๆ หนังสือสยามประเภทของ ก.ศ.ร.กุหลาบ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน ซึ่งเริ่มออกวางตลาดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ในปลาย รัชกาลที่ ๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์บทกวี ข่าวราชการบทความ ฯลฯ ในหนังสือฉบับนี้โดยใช้นามแฝง เช่น รามจิตติ อัศวพาหุ เป็นต้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยได้มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ความเป็นสากล กล่าวคือเป็นยุคที่ไทยเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา มากขึ้น อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ เช่น การรับรู้เกี่ยวกับโลกตามความเป็นจริง แตกต่างจากโลกในวรรณคดีไตรภูมิ ส่งผลต่อความนิยมวรรณคดีตามขนบที่ลดลง เช่น การประพันธ์วรรณคดีซึ่งมีที่มาจากวรรณกรรมชาดก และเกิดวรรณกรรมแบบใหม่มากขึ้นโดยเฉพาะตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เกิดการเขียนวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วแนวใหม่ หลังจากนั้นจึงมีการแปลวรรณกรรมตะวันตกเป็นภาษาไทยเช่น การแปลเรื่องความพยายาบท และเกิดการเขียนนวนิยายตามลำดับ

นอกจากนี้ การขยายตัวของการพิมพ์ ทำให้วรรณคดีไทยในยุคนี้ไม่ได้ผูกขาดจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น แต่แพร่หลายลง มาในระดับล่างมากขึ้น วรรณคดีในยุคนี้จึงเริ่มมีการแต่งขึ้นเพื่อ อ่าน มากกว่าเป็นวรรณคดีที่นำไปสวดอ่านสำหรับฟัง แนวโน้มของวรรณคดีเพื่อการอ่านจะได้รับความนิยมทั้งผู้เขียนและผู้อ่านเพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นไป

๑.๒ ลักษณะของวรรณคดีในยุคแรกรับวัฒนธรรมตะวันตก

(รัชกาลที่ ๔-๕)

การติดต่อกับต่างประเทศทำให้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากขึ้น ทั้งทางด้านการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม รวมถึงรสนิยมและวัฒนธรรมการสร้างเสพวรรณคดี นับเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการ

เปลี่ยนแปลงจากวรรณคดีแต่เดิม. ซึ่งนับว่าเป็น ยุคเริ่มแรกของวรรณคดีสมัยใหม่ ลักษณะของวรรณคดีในยุคแรกรับวัฒนธรรมตะวันตก (รัชกาล

ที่ ๔-๕) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑๕:๕๔ ครุณิตนะกะ เนื้อหาวรรณคดีในยุคนี้เป็นช่วงสมัยที่เชื่อมกับยุคทองของวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๒ - ๓ ประกอบกับอิทธิพลตะวันตกที่มีผลต่อวัฒนธรรมการสร้างสรรควรรณคดี ดังนั้น วรรณคดีในยุคนี้จึงมีความหลากหลาย กล่าว คือ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ วรรณคดีส่วนหนึ่งยังแต่งขึ้นตามขนบวรรณคดีเดิม เช่น งานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนพระรามเดินคาง

ผลงานของพระยาอิศรานุภาพ (อิน) ได้แก่ สุธนคำฉันท์ สุธนคาฉันท์ และหลวงจักรปาณี (อุกษ) ได้แก่โคลงนิราศกรุงเก่า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวรรณคดีส่วนหนึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนขนบไปบ้าง เช่น มินจกเรียน ที่เป็นร้อยแก้วเพิ่มมากขึ้น ทั้งเรื่องสั้นแนวใหม่และนวนิยาย ซึ่งเนื้อหาเน้นการแสดงแนวคิดหรือความคิดเห็นมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีที่เผยแพร่ในงานสื่อสารมวลชนในตอนปลายรัชกาลที่ ๕

ในด้านประโยชน์ของเนื้อหาจากวรรณคดี วรรณคดีในยุคนี้จะมีการปรับเปลี่ยนจากเดิม ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มุ่งประโยชน์เพื่อความบันเทิงโดยตรงหรือที่เรียกว่า วรรณคดีบริสุทธิ์ เปลี่ยนมาเป็นวรรณคดีประยุกต์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงบางอย่าง หน้าที่ของวรรณคดีเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยวรรณคดีมีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารทำความเข้าใจและนำเสนอความคิดมากขึ้น จึงนิยมประพันธ์ผ่านกลวิธีการประพันธ์ประเภทร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรองงานร้อยกรองจึงเสื่อมความนิยมลง ประกอบกับค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนสนใจศึกษาศิลปะ วิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกมากยิ่งขึ้น การสร้างสรรค์วรรณคดีจึงมุ่งประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้และ วิทยาการต่างๆ ทั้งความก้าวหน้าด้านวิทยาการสมัยใหม่ การทูต กฎหมาย การปกครอง ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง นิราศลอนดอน เป็นวรรณคดีบันทึกการเดินทางและให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันตก เป็นการบันทึกเหตุการณ์ในแบบจดหมายเหตุบันทึกการเดินทาง เป็นต้น รวมถึงวรรณคดีที่ได้รับการเผยแพร่สู่สื่อมวลชนปรากฏในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารในสมัยนั้น ตลอดจนการออกประกาศราชการ เรียกว่า ราชกิจจานุเบกษา ประกาศทางราชการ และพระราชกำหนดต่าง ๆ การถ่ายทอดความรู้ความคิดผ่านบทประพันธ์ประเภทร้อยแก้วจึงมีความเหมาะสมมากกว่าร้อยกรอง การประพันธ์ด้วยรูปแบบร้อยแก้วจึงได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น วรรณคดีในยุคแรก รับวัฒนธรรมตะวันตก (รัชกาลที่ ๔ - ๕ เป็นวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากวรรณคดีแนวขนบในอดีต มีการผสมผสานวรรณคดีแบบแผนหรือวรรณคดีแนวขนบกับวรรณคดีของตะวันตกนอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเคร่งครัด ซึ่งถือ

เป็นรากฐานสำคัญในการใช้ภาษาในยุคต่อมา

ภาษา

นอกเหนือจากการแต่งวรรณคดีด้วยภาษาไทยแล้ว การส่งเสริมการศึกษาอารยธรรมตะวันตกยังทำให้ประชาชนที่มีความรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความนิยมนำภาษาอังกฤษมาใช้ในวรรณคดีที่แต่งขึ้นในยุคสมัยนี้ด้วย

นอกจากนี้ แนวทางการสร้างเสพวรรณคดีที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากแนวเดิม วรรณคดีร้อยแก้วเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงสนพระราชหฤทัย และโปรดเกล้าฯ ให้ชำระแก้ไข อักษรวิธีการเขียน การสะกดคำ ให้มีความถูกต้องและเคร่งครัด ดังที่ปรากฏในประกาศเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำ ต่างๆ ซึ่งถือเป็นการวางรากฐานกฎเกณฑ์ด้านอักษรวิธีในภาษาเขียนสืบมาจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบ รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณคดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถจัดแบ่งได้ ๒ รูปแบบคือ

๑๕:๕๕ ครุณิตนะกะ ร้อยแก้ว ความนิยมในการอ่านวรรณคดีที่เขียนด้วยร้อยแก้วมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการขยายตัวของ การศึกษาและการพิมพ์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เนื้อหาและ รูปแบบการเขียนจึงเปลี่ยนแปลงจากร้อยกรองเป็น ร้อยแก้ว ซึ่งเอื้อต่อการถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนได้มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนปลายรัชกาล ที่ ๕ วรรณคดีร้อยแก้วเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งที่เป็นสารคดี บันทึกคดี และวรรณกรรมแปล รวมถึงปรากฏวรรณกรรมรูปแบบใหม่คือเรื่องสั้น และนวนิยาย ซึ่งรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วโดยส่วนใหญ่ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่บรรยายเรื่องราวต่างๆ เช่นพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศรัชกาลที่ ๔ บทพระราชนิพนธ์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นช่วงเวลาที่มีความเปลี่ยนแปลงหลายด้านในสังคมไทยทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม

รวมถึงศิลปะและวรรณคดี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก

เรื่อง ไกลบ้าน และพระราชวิจารณ์ฯ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงใช้

ในการเรียบเรียงตำรับตำราต่างๆ ตัวอย่างเช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วรรณคดีในยุคนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ที่มีความก้าวหน้า รวมถึงใช้ในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ได้พบเห็นในลักษณะจดหมายเหตุบันทึกการเดินทาง เช่น ไกลบ้านพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ที่สำคัญความแพร่หลายของวรรณคดีร้อยแก้วยังมีบทบาทในงานสื่อสารมวลชนเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ ตลอดจนจดหมายข่าวราชการฉบับต่าง ๆ แสดงถึงเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการอ่านและการประพันธ์วรรณคดีจากบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองสู่บทประพันธ์ประเภทร้อยแก้วอย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ยังปรากฏบทร้อยแก้วในวรรณคดีที่แปลจากภาษาต่างประเทศ ได้แก่การแปลนิยายอิงประวัติศาสตร์จีน (คนไทยเรียกว่า พงศาวดารจีน) มีจำนวนมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ เช่น ไซจัน ตังจัน น้ำทอง ชูยง น้ำปักช่องทองไต้ บวนฮวยเหลา โหงวโฮ้วเพ็งไซ ขวยงัก ซ้องกั้ง และเม่งเฉียว เป็นต้น เรื่องที่มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียง คือ เรื่อง ชูยง ซ้องกั้ง

๒. ร้อยกรอง แม้วรรณคดีประเภทร้อยแก้วจะได้รับความนิยมอย่างสูงในยุคนี้ แต่วรรณคดีร้อยกรองก็มิได้เสื่อมความนิยมลงแต่อย่างใด วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ ส่วนใหญ่ยังคงลักษณะของวรรณคดีแนวขนบนิยม ทั้งในด้านรูปแบบของวรรณคดีร้อยกรอง ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง ตลอดจนเนื้อหา วรรณคดีจึงมีความไพเราะงดงามและมีรูปแบบการประพันธ์หลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นกลอน ภาพยี่ ฉันท์ โคลง และร่าย เช่น ร่ายยาวมหา-เวสสันดรชาดก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทละครเรื่องวงศ์เทวราช และบทละครเรื่องเงาะป่าพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โคลงพระราชพิธีทวาทศมาสพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ เป็นต้น ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมการสร้างเสพวรรณคดี จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าตอนปลายรัชกาลที่ ๕ ขนาดของบทร้อยกรองเริ่มสั้นลง เนื้อหาเน้นการแสดงแนวคิดมากกว่าจะเป็นการประพันธ์วรรณคดีที่มีเนื้อหาเพื่อความบันเทิงดังที่ปรากฏแต่เดิม

๑๕:๕๖ ครุณินตะคะ ๒. วรรณคดีสำคัญในยุคแรกรัตนวรรณตะวันตก (รัชกาลที่ ๔-๕)

วรรณคดีไทยเรื่องสำคัญที่แต่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึง

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ควรรู้จัก มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๑ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามเดินดงบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อใช้เล่นละครโดยทรงแก้ไขจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ เหตุที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน พระรามเดินดง เนื่องจากทรงเห็นว่า เนื้อหาของบทละครมีความสอดคล้องกับพระราชประวัติของพระองค์เอง จากการที่ทรงผนวชอยู่ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

๑๕:๕๖ ครุณินตะคะ ๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นบทละครใน

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มตั้งแต่นางไถยเกษิขพรท้าวทศรถให้พระรามไปอยู่ป่าเป็นระยะเวลา ๑๔ ปี โดยมีพระลักษมณ์ และนางสีดาตามเสด็จ เนื้อหากล่าวถึงการเดินทางออกจากเมืองโยธยาถึงแม่น้ำสะโตง กุขันถวายความสวามิภักดิ์ ไปจนถึงพระอินทร์เนรมิตอาศรมถวายพระราม

คุณค่า

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามเดินดงมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เนื่องจากเป็นบทละครที่มีความไพเราะใช้ถ้อยคำเหมาะสมกับเนื้อหา มีความประณีตพิถีพิถันในการใช้ภาษา โดยเฉพาะในบทพรรณนาชมธรรมชาติ ชมนก ชมไม้ ชมปลา จึงไม่นิยมนำมาเล่นละคร แต่มีความโดดเด่นในการพรรณนา จึงถือว่าเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์เหมาะสมสำหรับใช้อ่านเพื่อความไพเราะมากกว่าการแสดงละคร มีความไพเราะเหมาะสม ที่จะใช้อ่านและฟัง

๑๕:๕๘ ครุณินตะคะ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน พระรามเดินดง

• เมื่อนั้น

กับโฉมแก้วควีสีดา

๑๕:๕๘ ครุณิดนะคะ ะครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน พระรามเดินดง

• เมื่อนั้น

ควีสีดา

พระหริวงษ์ทรงสวัสดิ์นาถา ทั้งพระลักษมณ์อนุชาลววรรณ

๑๕:๕๙ ครุณิดนะคะ ๒.๒ บทเบิกโรงละครหลวง

บทเบิกโรงละครหลวงเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความสำคัญในฐานะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงขนบในการแสดงเบิกโรงละครใน สะท้อนถึงวัฒนธรรมด้าน ศิลปะการแสดงของไทยได้เป็นอย่างดี

๑๖:๐๐ ครุณิดนะคะ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้เป็นบทเบิกโรงละครใน

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

ประกอบด้วย บทรำต้นไม้เงินทอง บทเรื่อนารายณ์ปราบบนทุก บทในระบำ หรือ บท

จับระบำ และบทเรื่องพิราพ

คุณค่า

บทเบิกโรงละครหลวงมีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านวรรณศิลป์ เป็นบทเบิกโรงละครในที่มีความไพเราะ

๒.

ด้านศิลปะการแสดง พระราชนิพนธ์เรื่อง บทเบิกโรงละครใน ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงขนบในการเล่น

เบิกโรงละครใน สะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์การละครไทย

๑๖:๐๐ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

บทเบิกโรงละครหลวง

เรื่อนารายณ์กำราบปราบบนทุก

เป็นเรื่องดึกดำบรรพ์สืบกันมา

เบิกโรงงานการเล่นเต้นรำ

สำหรับโรงนางพื่อนละครใน

มีที่ทำต่างต่างอย่างนารายณ์

มีชื่อเรียกทำไว้ให้ศิษย์จำ

บัดนี้ได้รำทำบท

เบิกโรงละครก่อนเล่นงาน

ในต้นไทรดาญุคโบราณว่า

ครั้งกรุงศรีอยุธยาเอามาใช้ที่เริ่มมีพิธีทำเป็นการใหญ่แสดงให้เห็นครูผู้สอนรำ

เยื้องกรายโดยนิยมคมข้าจะได้ทำให้ต้องแก่คลองการ

ให้ปรากฏโดยแสดงแกล้งสาร

พวกเร่าท่านจงเปนสุขทุกคนเอย

๑๖:๐๐ ครุณิดนะคะ ๒.๓ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก

มหาชาติเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ที่ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า คนไทยรู้จักและคุ้นเคยกับมหาชาติมายาวนาน นอกจากนี้การเทศน์มหาชาติยังถือเป็นประเพณีที่สำคัญในทุกท้องถิ่นและมีความเชื่อถือศรัทธากันว่า การ ฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์มาก จึงปรากฏการแต่งวรรณคดีมหาชาติขึ้นหลายสำนวน แสดงถึงความหลากหลายของสำนวนเทศน์มหาชาติ และสะท้อนถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัย

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระ-

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอเทศน์ถวายเมื่อผนวชเป็นสามเณร มหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งที่มีการเขียนเป็นจิตรกรรมฝาผนัง ตามพระอุโบสถของวัด

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร่ายยาว มีภาษาบาลีแทรก

เนื้อหาโดยสังเขป

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ เรื่องร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกมี ๕ กัณฑ์ คือ กัณฑ์

สักกบรรพ ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙ ส่วนอีก ๔ กัณฑ์ คือ วนปเวสน์ จุลพน มหาพน และฉกษัตริย์ ทรง

พระราชนิพนธ์ในเวลาต่อมา ราว พ.ศ. ๒๑๐ - ๒๑๑๑

คุณค่า

ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกมีคุณค่าด้านศาสนา เนื่องจากเป็นร่ายยาวที่แต่งขึ้นสำหรับเทศน์

มหาชาติ ดังนั้น พระราชนิพนธ์เรื่องนี้จึงมีคุณค่าในการสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา

ตัวอย่าง

ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก

มหาพรหม คุกร พรหมณ์ นามในเพทางคศาสตร์เป็นราชคร จงแลดูให้เต็มตา ตาม มือเราชี้ เอกส ปพพโต ภูเขาเนินันวิถีที่จะ
ไปยังอาศรมบรมนิเวศน์ควาโลย เป็นพนมไสลศิลา ล้วนควรจจะชมเล่น ศิลาทั้งหลายอย่างช่างบันดาลเป็น เป็นหลายแสงหลายสี
เล่าห์ประหนึ่งว่าเขาแก้วมณีนพรัตน์งามประหลาด ชื่อว่าคันทมาทน์สังขบรรพตนาม....

๑๖:๐๓ ครุณิดนะคะ ๒.๔ ประกาศและพระบรมราชาธิบาย

บทพระราชนิพนธ์ประกาศและพระบรมราชาธิบายฉบับต่างๆ นี้ แต่เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ใช้
วิธีการเผยแพร่ด้วยการคัดสำเนาส่งไปตามหน่วยงานต่างๆ

ต่อมาในราว พ.ศ. ๒๔๑๑ จึงทรงตั้งโรงพิมพ์และออกหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาและพิมพ์ประกาศแถลงการณ์สั่งสอน หรือ
อธิบายเรื่องต่างๆ ถือเป็นต้นแบบของความเรียงร้อยแก้วได้เป็น

อย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่งทรงพระราชนิพนธ์เพื่อแถลงการณ์ สั่งสอนและอธิบายเรื่องต่างๆ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

ประกาศและพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลาย

ประเภท ครอบคลุมทั้งในด้านกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โบราณคดี การใช้ภาษา ฯลฯ

คุณค่า

ประกาศและพระบรมราชาธิบายมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ บทพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นแบบฉบับในการแต่งร้อยแก้วที่ดี
เนื่องจากประกาศทุกฉบับมีรูปแบบชัดเจน ขึ้นต้นด้วยการบอกปีที่ออกประกาศ พระราชวินิจฉัยในการออกประกาศ บทบัญญัติ
ต่างๆ โดยใช้ภาษาที่มีถ้อยคำกระชับ วัตถุประสงค์ สื่อความหมายชัดเจน ลำดับความดีนี้เนื้อหาประกาศจึงมีความชัดเจน

นอกจากนี้ ประการและพระบรมราชาธิบายยังมีการให้สื่อยคำภาษวรรณคดีด้วยการเล่นเสียงสัมผัสเข้าคู่กันเช่น ปรัชญาหรือ
อาณบ้านงานเมือง เล่าคือสื่อจึง เป็นต้น ช่วงสร้างความไพเราะทำให้เกิดจังหวะและสามารถ อ่านได้อย่างคล่องของเป็นอย่างดี

. ด้านภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความสพระราชพทุทัยต่อการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ประการเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำให้มีมาตรฐานเดียวกันอย่างชัดเจน

. ด้านประวัติศาสตร์ พระราชนิพนธ์ประกาศนี้ให้ความรู้ในด้านไทยศึกษาเป็นอย่างมาก นอกจากสะท้อนถึง

สภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้นอย่างต่งจัดแล้ว จึงสะท้อนโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวในเรื่องต่างๆ รวมถึงสามารถศึกษาข้อมูลทางการเมืองการปกครองจากประกาศและพระบรมราชาธิบาย

ฉบับต่างๆ ได้

๒. ด้านสังคม ประกาศและพระบรมราชาธิบายมีคุณค่าต่อสังคมในการรักษาความเป็นระเบียบและความส

เรือบร้อของบ้านเมืองในสมัยนั้น เนื่องจากเนื้อหาของประการรอบคลุมในเรื่องต่างๆ หลากหลายด้าน ประกอบ ถ้อยคำ ประกาศเกี่ยวกับทหารใช้ถ้อยคำ ประกาศการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ประกาศเกี่ยวกับสาม ประกาศเกี่ยวกับ ภาษาประกาศศาสดา และประเทศการเรียกชื่อขุนนาง พรพรมมสามัคคี และสถานที่ต่างๆ ประกาศแต่กร อักกับมีเมื่อหามตกต่างกิน แตงก็พระปริยาสามารถและองค์ความรู้อันกร้าสวางของวัชกามที่ ๔ ได้เป็นอย่างดี

๑๖:๐๔ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

ประกาศและพระบรมราชาธิบายเรื่อง แผ่นดินเขมร

มีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณขุรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทร-

มหมากฎ สุธสมมติเทพยพงษวงษชาติศวรกษัตริย์ วรชติยราชนิกรโถม จาตรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสงกาษ บรมธรรมิภมหา ราชธิราชบรมนารถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์นี้ครอบครองเป็นเจ้าของแดน ดิน ซึ่งเป็นเขตแขวงเมืองถือน้ำพิพัฒน์สัตยาทั้งปวง แลเป็นที่พึ่งแก่เมืองประเทศราชต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงคือเมืองลาวเมือง กัมพูชาแลมลายูประเทศแลอื่นๆ ให้ประกาศ ความที่จะว่าต่อไปนี้ แก่ชนทั้งปวงหรือผู้หนึ่งแลพวกหนึ่ง ซึ่งจะได้อ่านแลฟังคำ ประกาศนี้ ว่าด้วยเมืองกัมพูชาคือเมืองเขมร ที่มีชาวบ้านชาวเมืองเป็นชาติหนึ่งภาษาหนึ่ง ถือพระพุทศศาสนาโดยมาก แลปะ ปัน ด้วยแขกจามแลจีน แลชนที่เป็นเชื้อสายฝรั่งเศสแลโปรตุเกสเดิมบ้าง ได้เป็นอาณาจักรน้อย ตั้งอยู่ในระหว่างเขตแดนต่อกัน กับพระราชอาณาจักรสยาม แลเจ้าแผ่นดินญวน เป็นแผ่นดินใหญ่เพราะมีเจ้าแผ่นดิน มีอำนาจกว่าเขมรทั้งสองฝ่าย เจ้านาย ฝ่ายเขมรมีอำนาจน้อยกว่าพระเจ้าแผ่นดินสยาม แลเจ้าแผ่นดินญวนมานานแล้ว แต่ได้ยืนตามหนังสือพงศาวดารเมือง เหนือบ้าง ได้อ่านตามเสาคีลาจารึกของโบราณบ้าง ได้ความว่าในก่อน๗๐๐ - ๘๐๐ ปีแต่บัดนี้ขึ้นไปนั้น เมืองเขมรเป็นเมืองมี อำนาจใหญ่โตครอบงำมาจนถึงเมืองลพบุรี เมืองศรีอยุธยาเดิมและเมืองไชยศรีที่แขวงไชยศรี แผ่นดินไทยฝ่ายใต้ทั้งปวงนี้ ก็ยัง เรียกว่าแผ่นดินกัมพูชา ต่อกันกับแผ่นดินมอญ ที่เรียกว่าเบกูงชวาดี แผ่นดินไทยฝ่ายเหนือก็ยังคงเสียส่วยส่งบรรณาการแก่ เมืองเขมรอยู่ เมืองเขมรในครั้งนั้น พระนครทมิที่เรียกอีกคำหนึ่งหลวง เป็น

เมืองหลวงของเขมรว่าสร้างแต่ครั้งแผ่นดินเจ้าเขมรชื่อ พระเจ้าประทุมสุริยวงศ์กว่า๑,๐๐๐ ปีเศษมาแล้ว ภายหลังอำนาจเจ้า แผ่นดินในวงศ์นั้น เสื่อมไปในประเทศของแผ่นดินเขมรนั่นเอง เมืองไกลๆ ก็ตั้งตัวเป็นใหญ่เป็นเจ้าแข่งเมืองขึ้นในที่ต่างๆ แลก็ ครอบงำกัน ด้วยเหตุนี้ จึงได้ยินเรื่องแต่โบราณว่า เมืองศรีอยุธยาเดิมก็ดี เมืองลพบุรีก็ดี เมืองไชยศรีก็ดี ก็ได้มี ผู้ตั้งตัวเป็นเจ้ายกยศเป็นพระมหานครทุกเมืองก่อนแต่๗๐๐ - ๘๐๐ ปี ภายหลังแต่ขึ้นไป...

๑๖:๐๔ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

ประกาศและพระบรมราชาธิบายเรื่อง คำว่า ทรง หรือ ธรง มีพระบรมราชโองการให้ถามพระราชาคณะทุกองค์หาหรือดูว่าคำ ไทยใช้ว่าทรงเขียน ดังนั้นผิดแท้เอาไม่ได้แล้วหรือ คำว่าทรงนั้นจะให้เขียน ธรงนั้น เห็นว่ามีแต่ ธร ธาตุ แน่เป็นหนึ่งแล้วหรือ ถ้ามามาแต่ธธาตุแท้แล้ว ตัว ง นั้นมาแต่ธาตุอะไรเล่า....

๑๖:๐๕ ครุณิดนะคะ ๒.๕ คำฤษฏี

คำฤษฏีเป็นพจนานุกรมเล่มแรกของไทย นอกจากจะมีความสำคัญในการรวบรวมความหมาย ของคำศัพท์แล้ว ยังสามารถศึกษาแนวคิดของคนในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

๑๖:๐๖ ครุณิดนะคะ ๓.๕ คำฤษฏี

คำฤษฏีเป็นพจนานุกรมเล่มแรกของไทย นอกจากจะมีความสำคัญในการรวบรวมความหมาย ของคำศัพท์แล้ว ยังสามารถศึกษาแนวคิดของคนในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สมเด็จพระมหา-สมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้ทรงพระนิพนธ์ร่วมกับสมเด็จพระยาเดชาดิ ศรและพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตร-

นรินทรฤทธิ ทรงพระนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งขึ้นเพื่อรวบรวม

คำที่ใช้ในวรรณคดี ดังความตอนหนึ่งในเรื่องทีกล่าวว่

"เก็บมาเรียงไว้ เพื่อจะให้หญิงชายผู้รู้ ในการภาพยโคลงกลิลิฉฉันท์ เข้าใจจำไว้เปนแบบอย่างคล้ายกัน กับอภิธานศรึบท"

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบ

คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นนักปราชญ์ ทางด้านอักษรศาสตร์ที่สำคัญคนหนึ่งของไทย

๔

เนื้อหาโดยสังเขป เป็นการรวบรวมคำศัพท์และความหมายของคำที่ใช้ในวรรณคดีไทยมาจัดเรียงไว้ตามหมวดหมู่

คุณค่า

คำอรรถมีคุณค่าด้านภาษา เนื่องจากเป็นพจนานุกรมรวบรวมคำศัพท์เล่มแรกของไทย และเป็นหนังสือที่ให้ความหมายของคำโบราณที่ใช้ในวรรณคดีไทย

ตัวอย่าง

คำอรรถ

... สาคดา ว่าครุตันบัญญัติ นายก ว่าผู้นำสัตว์ สยัมภู ว่ารู้ด้วยตน พุทธ ว่าบาน ธรรมสามีว่าเปนเจ้าเหตุธรรม ธรรมราชา ว่าเปนพระยาเหตุธรรม มเหสี ว่าแสงหาซึ่งศิลาทิคุณ สุกต ว่าไปสู่ที่อันดี ทศพล ว่าแรงสิบ นราศรา ว่าประเสริฐกว่าชนชาติ สรรเพชญ์ว่ารู้สิ้น โลกนารถ ว่าที่พึงแห่งโลกย์ บุรีโสดม ว่าเปนบุรุษยามีมิตอันถอนเสียแล้ว มารชิ ว่าชนะมาร ชินะ ว่าผจญ

นามพระเจ้าฯ ประเตยกไฟอิ ว่าพระประเจกไฟอิ โคตม ว่าเปนลูกแห่งโคตมโคตร

สากยบุตร ว่าเปนบุตรแห่งสากยราช สุโธทนี ว่าเปนบุตรแห่งพระญาสุโธทน

๑๖:๐๖ ครุณินะคะ ๒.๖ คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาเศวตฉัตร

คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาเศวตฉัตรถือเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่

สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เป็นพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทราทรทิศ ในสมัยรัชกาลที่ ๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อใช้ในการสังเวสมโภชพระมหามหาวศฉัตร ในพระราชพิธีอัฐมมงคล ซึ่งเป็น

พิธีหลวงและในพิธีนี้มีการรับไม้ อันเป็นการบรรเลงดนตรีชั้นสูง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการสมโภชพระบรมมหาราชวศฉัตร รวมทั้งสถานที่ในพระราชอาณาจักรสยาม

คุณค่า

คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาราชวศฉัตรมีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีนิราศที่มีคุณค่าในด้านวรรณศิลป์ เนื่องจากมีกลวิธีการใช้ธนบนิราศใน

การนำเสนอเนื้อหาของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติได้เป็นอย่างดี . ด้านประวัติศาสตร์ คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาเศวตฉัตรยังสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานสำคัญในการ ศึกษาถึงการปกครองหัวเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรวมทั้งศึกษาวิวัฒนาการชื่อบ้านนามเมืองต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

๓. ด้านพิธีกรรม คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาเศวตฉัตรเป็นวรรณคดีบันทึกการสมโภชพระมหามหาวศฉัตรในพระราชพิธีอัฐมมงคล อันเป็นพิธีหลวง และกล่าวถึงขั้นตอนของพิธีกรรม ตลอดจนองค์ประกอบของพิธีกรรมเช่น การขับไม้ อันเป็นการบรรเลงดนตรีชั้นสูง เป็นต้น

๑๖:๐๗ ครุณินะคะ ตัวอย่าง

คำฉันท์สมโภชพระบรมมหาเศวตฉัตร

• หนึ่งไสร้ทั้งสี่เทพ

ดีชั่วทั่วทุกถิ่น

• จงช่วยระไวเวียง

เอกอุทุรีหลาย

• คำเกิดคำวนเมือง

ปัดตะบองบุรีระสือ

• ไพรแวง, แลวกเอียง

สุริน, สังขะ: คุขัน

อันตรวจตราในฟ้าดิน

ก็จำจดกำหนดหมาย

จังหวัดให้ทั่วทุกกาย

จตุรภพนา

ระยะเนื่องด้วยหนองปรือ

พนมสกล, ไผทสมัน ฯ

สวายจิกแลงกัน

ศรีโสภณ, กะพงสวาย ฯ

๑๖:๐๘ ครุณิดนะคะ ๒.๗ นิราศลอนดอน

นิราศลอนดอนเป็นนิราศบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ที่พบเห็นจากการเดินทางไปยังกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ถือเป็นนิราศที่มีคนอ่านเป็นจำนวนมาก และเป็นหนังสือเล่มแรกที่มีการซื้อขายลิขสิทธิ์ในการตีพิมพ์ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการสร้างเสพวรรณคดีอันเกิดจากความเจริญรุ่งเรืองด้านการพิมพ์ในยุคสมัยดังกล่าว

๑๖:๐๙ ครุณิดนะคะ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

หม่อมราโชทัย (ม.๒.ว. กระต่าย อิศรางกูร) แต่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า-

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และขายลิขสิทธิ์ให้หมอบรัดเลย์ เป็นเงิน ๕๐๐ บาท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ ถือเป็นวรรณคดีเรื่องแรกของไทยที่มีการซื้อขายลิขสิทธิ์

จุดมุ่งหมายในการแต่งแต่งบันทึกเรื่องราวการเดินทางไปยังกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงสถานที่ต่างๆ ที่พบเห็นในระหว่างการเดินทางไปกรุงลอนดอน

คุณค่า

นิราศลอนดอนมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ นิราศลอนดอนเป็นวรรณคดีนิราศที่มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เพราะเป็นกลอนนิราศที่ดีทั้งในด้านการใช้คำบรรยายได้อย่างชัดเจน การพรรณนาละเอียดสอ สัมผัสของบทกลอนมีความไพเราะรื่นหูและมีการสอดแทรกความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา

๒. ด้านประวัติศาสตร์ นำมาใช้เป็นหลักฐานในด้านประวัติศาสตร์ทั้งด้านความรู้และความบันเทิง ดังที่มีการนำเสนอเนื้อหาที่มีความแปลกใหม่สำหรับคนไทยในยุคสมัยนั้น รวมถึงสภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอังกฤษในสมัยนั้น นอกจากนี้ยังถือเป็นหลักฐานในการเจริญสัมพันธไมตรี รวมถึงนำเสนอวิธีการทางการ ทูตขณะเข้าเฝ้าพระนางเจ้าวิกตอเรียพระราชินีนาถแห่งราชอาณาจักรอังกฤษอีกด้วย

๑๖:๐๙ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

นิราศลอนดอน

ขอยกเรื่องเดินทางกลางแดนดาว

เป็นเกาะใหญ่อยู่ในซีกโลก

กำหนดกล่าวยาวหกลีบห้าโยชน์

แต่โดยกว้างมิได้กว้างไฉน

อยู่ในทิศตะวันตกข้างเฉียงเหนือ ที่เกาะนั้นเนื่องนันต์เนนศิริ

จะกลับกล่าวกรุงอังกฤษอดิศร

สถาพรพลสวัสดิ์พัฒนา

ร้อยเส้นสอดเศษสุดไม่มุสา

เพราะเหตุว่าแคบบ้างกว้างก็มี
แต่ไกลเหลือแถมทางกลางวิถี
พฤษภาศรีบาบางห่างห่างราย

๑๖:๑๐ ครุณิดนะคะ ๒.๘ เพลงยาวภาษิตอิศริญาณ

เพลงยาวภาษิตอิศริญาณเป็นเพลงยาวที่นำเสนอเนื้อหาในลักษณะคติสอนใจ จึงเรียกว่า ภาษิต อิศริญาณ มีความยาว ๕๒ คำ
กลอน สำนวนแต่งต่อจากนั้นเป็นสำนวนของกริอื่นแต่งต่อในภายหลัง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

หม่อมเจ้าอิศริญาณ แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔

๒

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อระบายความน้อยพระทัย และแสดงความสามารถในทางกวีนิพนธ์

๓

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาว

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อความเป็นข้อคิดและคติต่างๆ ทั้งข้อควรปฏิบัติและข้อควรรงตเว้น อันเป็นคติทั้งทาง

โลกและทางธรรม โดยยกเอาเรื่องเกี่ยวกับกิเลสมนุษย์ขึ้นมากล่าวเสียดสี และให้ข้อคิดตลอดทั้งเรื่อง

คุณค่า

เพลงยาวภาษิตอิศริญาณมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เพลงยาวภาษิตอิศริญาณเป็นวรรณคดีที่มีความงามทางวรรณศิลป์ ทั้งในด้านสัมผัสและความหมายของ
ถ้อยคำ สติการใช้สำนวนโวหารลึกซึ้งคมคาย ใช้ถ้อยคำง่ายแต่ให้ความหมายลึกซึ้ง ใช้คำพูดกระทบใจผู้อ่านได้ดี ช่วยให้จดจำ
ได้ง่าย และสามารถนำไปกล่าวอ้างได้เสมอ

๒. ด้านคติธรรมและคุณธรรม ให้คติสอนใจสามารถใช้เป็นคติสอนใจ ทั้งคติทางโลกและทางธรรมนอกจากนี้ยังแสดงถึงค่านิยม
ของสังคมไทยในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

๑๖:๑๐ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

เพลงยาวภาษิตอิศริญาณ

ชายข้าเลือกหญิงข้าสารโบราณว่า

เราก็จิตคิดดูเล่าเขาก็ใจ

ผู้ใดดีดีต่ออย่าก่อกิจ

สิบดึกก็ไม่ถึงกับกิ่งพาล

รักสั้นนั้นอย่าให้รู้อยู่เพียงสั้น

มิใช่ตายแต่เขาเราก็ตาย

อย่าดูถูกบุญกรรมว่าทำน้อย

อย่านอนเปล่าเอาระจกยกออกมา

เห็นตอหลักปักขวางหนทางอยู่

เห็นเต็มตาแล้วอย่าอยากทำปากบอน

น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอชฌมาศัย

รักกันไว้ดีกว่าชิงระวังการณ

ผู้ใดผิดผ่อนพักอย่าหักหาญ

เป็นชายชาญอย่าเพ่อคาดประมาทชาย

รักยาวนานอย่าให้เย็นเกินกฎหมายแหงนดูฟ้าอย่าให้อายแก่เทวดา

น้ำตาลย้อยมากเมื่อไรได้หนักหนา

ส่องดูหน้าเสียทีหนึ่งแล้วจึงนอน

พิเคราะห์ดูควรทิ้งแล้วจึงถอน

ตรองเสียก่อนจึงค่อยทำการทั้งมวล

๑๖:๑๑ ครุณิตนะคะ ๒.๙ สุนคำฉันท

สุนคำฉันทเป็นวรรณคดีที่น่าเคาเรื่องมาจากปัญญาสชาดก และแต่งถวายเป็นพระราชกุศลแต่พระเจ้าแผ่นดินด้วยความ
จงรักภักดี ดังปรากฏในบทประพันธ์ความว่า "กล่าวกล่อนสนอง

ราชาที ภักดีโดยมี มโนกตัญญูญาณ"

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระยาอิศราณภาพ (อัน) แต่งเมื่อเป็นพระพิพิธสาส์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

รูปแบบคำประพันธ์

เพื่อประดับพระบารมี และหวังบุญกุศลแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันทและกาพย์

เนื้อหาโดยสังเขป

พระเจ้าอาทิตย์ราชแห่งนครปัญจาสและพระนางจันทเทวีมีพระราชบุตรนามว่า

พระสุนกุมาร พรานบุณทริกจับนางมโนราห์ซึ่งเป็นกนิรีได้จากสระในป่าหิมพานต์ แล้วนำไปถวายเป็นพระมเหสีของพระสุน
ต่อมาพระสุนต้องเดินทางไปทำศึกสงครามต่างเมือง ในเวลานั้นโหรซึ่งปรารถนาให้บุตรได้เป็นพระอัครมเหสีจึงทำนายว่าจะมี
อันตรายมาถึงพระนคร จึงต้องทำพิธีบูชาญโดยนางมโนราห์ไปเผาไฟ พระเจ้า-อาทิตย์ราชทรงทำตาม นางมโนราห์จึงทำ
อุบายขอรับถวายพระเจ้าอาทิตย์ราชเป็นครั้งสุดท้าย โดยสวมปีกและหางเพื่อให้มีความงามสมบูรณ์ จากนั้นนางมโนราห์จึงบิน
หนีไปจนถึงป่าหิมพานต์ ต่อมาเมื่อพระสุนกุมารกลับมาจากสงครามพบว่านางมโนราห์หนีกลับไปแล้ว จึงออกเดินทางตามหา
จนถึงเขาไกรลาส และได้ครองคู่กันอีกครั้ง

คุณค่า

สุนคำฉันทมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑.

ด้านวรรณศิลป์ สุนคำฉันทเป็นเรื่องที่ไพเราะ กวีสามารถแต่งได้ใกล้เคียงกับฉันทที่แต่งในสมัยอยุธยา

อย่างวรรณคดีเรื่องเสื่อโคคำฉันท อนิรุทธคำฉันท และสมุทรโฆษคำฉันท

๒. ด้านวรรณคดี

สุนคำฉันทเป็นวรรณคดีคำฉันทที่แต่งขึ้นโดยรักษาแบบแผนของฉันทในสมัยอยุธยา

ได้เป็นอย่างดี

๑๖:๑๑ ครุณิตนะคะ สุนคำฉันท

เกตแก้วพิกุลกาญจน์

สาหยุดประทีนสา

สารกิริมยราย

กลกลิ่นอนงค์นอน

กุสุมาลยภิรมยา

พิลาศลาญระลูงสมร

ขจรฉายประอวนอร

วรรณุชแนมใน

๑๖:๑๑ ครุณิตนะคะ ๒.๑๐ นิราศพระปฐม

นิราศพระปฐมเป็นนิราศเรื่องแรกของหลวงจักรปาณี แต่งขึ้นหลังลาสิกขาบทและเข้ารับราชการในกรมพระอาลักษณ์ เนื้อหา
กล่าวถึงการเดินทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ พร้อมพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับความน้อยเนื้อต่ำใจ นอกจากนี้ ยังแต่ง
ขึ้นเพื่อหวังบุญกุศลอีกด้วย

๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่งหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) แต่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง
แต่งบันทึกเรื่องราวในระหว่างเดินทาง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป บรรยายการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังพระปฐมเจดีย์ โดยผ่านวัดสุทัศนเทพวราราม วัดราชบพิธ คลอง
หลอด คลองบางกอกน้อย บางหว้า วัดสุวรรณาราม (วัดทอง) วัดศรีสุดาราม (วัดชีปะขาว) บางระมาด ออกคลองมหาสวัสดิ์
คลองเจ็ดยี่สิบฯ จนถึงพระปฐมเจดีย์ และได้พรรณนาความอาลัยรักและอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวไว้ตลอด

คุณค่า

นิราศพระปฐมมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ นิราศพระปฐมเป็นนิราศที่แสดงความรู้สึกนึกคิดของกวีไว้มาก เนื้อหากระชับใจผู้อ่าน

รวมถึงมีกระบวนกลอนคมคายและใช้ความพรรณนาได้อย่างชัดเจน

๒. ด้านประวัติศาสตร์ ให้ความรู้เกี่ยวกับการเดินทางไปองค์พระปฐมเจดีย์ การสร้างและการปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์
นอกจากนี้ ยังแสดงถึงความสำคัญขององค์พระปฐมเจดีย์ ตลอดจนความศรัทธาของกวีที่มีต่อพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๑๖:๑๒ ครุณิดนะคะ นิราศพระปฐม

ว่าเมื่อยเขาเรารักทำควักค้อน

แม้สมัครรักเราไม่เป็นไร

ด้วยหนามัวเดียวนี้ไม่มีมากจะทำบุญเสียด้วยขวานตระหนักราม

ยมบาลนั้นเหนอเกลอกับพี่

ถ้าแน่นหญิงยินยอมให้คร่อมทำ

ขึ้นจั่วอ่อนมือตีนปิ่นไม้ไหว

จะปิ่นได้ทุกวันไม่ครั้นคร้าม

เขาคอยถากอยู่ทุกวันไม่หวั่นขาม

ไปถากหนามจั่วบาดให้ขาดระยำ

เธอปรานีว่าจะซุบซิบปล้ำรักที่บาปกรรมนั้นไม่มีดีสุดใจ

๑๖:๑๒ ครุณิดนะคะ ๒.๖ โคลงนิราศกรุงเก่า

หลวงจักรปาณีแต่งโคลงนิราศกรุงเก่าเมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นิราศเรื่องนี้ถือว่าเป็นโคลงนิราศที่มีการแต่งได้อย่างยอดเยี่ยม

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

WH, book

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) แต่งในรัชการพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งเพื่อบรรยายความรู้สึกและสิ่งที่ได้พบเห็นในการเดินทางไปยังกรุงเก่า

(กรุงหรืออยุธยา)

รูปแบบคำประพันธ์

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทท้าวอุยภูพา และโคลงมีสุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงเส้นทางในการเดินทางไปยังกรุงเก่า

คุณค่า โคลงนิราศกรุงเก่ามีคุณค่าเป็นเลิศด้านวรรณศิลป์ เนื่องจากใช้ถ้อยคำที่มีความไพเราะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบท
เปรียบเทียบกับที่ระบอบอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่าน นอกจากนี้ ยังโดดเด่นในการพรรณนาความรัก ซึ่งผู้แต่งได้รับอิทธิพลจาก
โคลงนิราศนรินทร์ (อิน) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่มีการแทรกความคิดเห็นส่วนตัว และ

สำนวนโวหารโลดโผนไว้มาก

.๑๒ นิราศเขาคอกไอยรา

นิราศเขาคอกไอยรากล่าวถึงการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปสระบุรี โดยพรรณนาความรักผ่านสถานที่ต่างๆ ตลอดการเดินทาง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

นายฉลองโนยนาธ มหาดเล็กเวรชิตภูบาล สันนิษฐานว่า แต่งในรัชกาลพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งบันทึกเรื่องราวการเดินทางและสิ่งที่ได้พบเห็น

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังเขาดอกไอยรา

๑๖:๑๓ ครุฑินตะคคะ คุณค่า

นิราศเขาดอกไอยรามีคุณค่า ดังต่อไปนี้

• ด้านวรรณศิลป์ นิราศเขาดอกไอยราเป็นวรรณคดีนิราศที่มีความไพเราะ ใช้คำง่าย ๆ สีสากการประพันธ์
ไม่โลดโผนมากนัก

๒. ด้านประวัติศาสตร์ นิราศเขาดอกไอยราสามารถใช้เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังเขาดอก
ไอยรา จังหวัดสระบุรีได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่าง

นิราศเขาดอกไอยรา

คิดคำนึงถึงยังรองสองบาท

...อีกครั้งนี้เจ้าพระคุณสุญลัภ

บรมนาถพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลีลาคลล่่วงเลยเสวยสวรรค์

:๑๓ พระราชพิธีสิบสองเดือน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือนลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณเป็นตอนๆ เพื่อให้
ความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีต่างๆ เพื่อถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับรู้อย่างกว้างขวาง และเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เกิดความรู้ ความ
เข้าใจเกี่ยวกับงานพระราชพิธีมาก ยิ่งขึ้น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

เพื่อพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือวชิรญาณ ตามคำกราบบังคมทูลของกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีในรอบปี (๑๒ เดือน)

รูปแบบคำประพันธ์

ความเรียงร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

อธิบายเหตุของพระราชพิธีสำหรับพระนคร จากนั้นจึงทรงอธิบายพระราชพิธี

ในแต่ละเดือน โดยเริ่มที่เดือน๑๒ จนถึงเดือน๐ (ขาดเดือน ๑๑ ไม่ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพราะทรงติดพระราชภาระอย่างอื่น)

คุณค่า

พระราชพิธีสิบสองเดือนมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ พระราชพิธีสิบสองเดือนเป็นหนังสือความเรียงเชิงอธิบาย มีโวหารจับใจ บรรยายความกระจ่าง ลำดับความเป็น
ระบบเข้าใจง่าย เสมือนได้รับฟังจากพระโอษฐ์ ทรงแสดงพระราชวิจารณ์แทรกในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง โดยพระองค์ทรงกล่าวถึง
พระราชพิธีนั้นก่อน จากนั้นจึงมีการกล่าวเปรียบเทียบบทความเปลี่ยนแปลงของ

๑๖:๑๓ ครุฑินตะคคะ พระราชพิธีนั้น มีข้อน่าสนใจประการสำคัญคือ การกล่าวเปรียบเทียบของพระองค์จะมีการเปรียบเทียบ
ระหว่างพระราชพิธีเดิมและพระราชพิธีในสมัยใหม่ที่มีการแก้ไขตลอดเรื่องอย่างละเอียด วรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาล ที่ ๖ ได้
ยกย่องให้พระราชพิธีสิบสองเดือนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยอดของความเรียงอธิบาย

. ด้านสังคม วัฒนธรรม และประเพณี พระราชพิธีสิบสองเดือนเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงคุณค่าในด้านการศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณีราชสำนัก นอกจากนี้ ยังเป็นการรวบรวมความรู้ต่างๆ หลากหลายด้านทรงค้นคว้าตรวจสอบจากตำราและสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านอย่างละเอียด จึงถือเป็นหลักฐานด้านโบราณคดีและราชประเพณีที่สำคัญ

๓. ด้านคติความเชื่อ พระราชพิธีสิบสองเดือนปรากฏคติความเชื่อในหลายๆ ด้าน ทั้งคติทางพระพุทธศาสนาและคติทางพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่อคติความเชื่อ พิธีกรรมในสังคมและวัฒนธรรมไทยทั้งในสมัยดั้งเดิมและในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔. ด้านประวัติศาสตร์ เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม และคติความเชื่อของคนไทยในอดีต ถือเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์

๒.๑๔ พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ทรงมีพระราชทานแต่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน ประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐

พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์พระราชทานแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถโดยมีเนื้อหาที่มีความหลากหลาย ทั้งเรื่องระเบียบการบริหารราชการ เรื่องส่วนพระองค์ และ

เรื่องอื่นๆ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่งเป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระราชทานแต่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เล่าเรื่องราวต่างๆ เมื่อเสด็จฯ ประพาสยุโรป

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบจดหมาย

เนื้อหาโดยสังเขป

ประกอบด้วย พระราชหัตถเลขาจำนวน๖๗ ฉบับ ตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนิน

จากกรุงเทพฯ จนกระทั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับ

คุณค่า

พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ทรงมีพระราชทานแต่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๕๐ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑๖:๑๔ ครุฑนิพนธ์ ๑. ด้านวรรณศิลป์ พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์เป็นความเรียงเชิงอธิบาย มีโวหารจับใจ บรรยายความกระชับ ลำดับความเป็นระบบเข้าใจง่าย เสมือนได้รับฟังจากพระโอษฐ์ เป็นแบบฉบับในการแต่งร้อยแก้วที่ดี เนื่องจากพระราชหัตถเลขาทุกฉบับใช้ภาษาที่มีถ้อยคำกระชับ รัดกุม สื่อความหมายชัดเจน ลำดับความดี และ มีการใช้ถ้อยคำภาษาวรรณคดีด้วยการเล่นเสียงสัมผัสเข้าคู่กัน ถือเป็นภาษาร้อยแก้วที่มีความไพเราะ

๒. ด้านประวัติศาสตร์ พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์เป็นพระราชนิพนธ์ที่มีคุณค่าในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ยังให้ความรู้เกี่ยวกับบ้านเมืองต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน รวมทั้งพระราชดำริส่วนพระองค์ที่ทรงแสดงไว้

๒.๑๕

ไกลบ้าน

พระราชนิพนธ์ไกลบ้านนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้ง

เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒

จุดมุ่งหมายในการแต่งเป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

นภดล เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งที่๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบจดหมาย

เนื้อหาโดยสังเขป

เป็นพระราชหัตถเลขา๔๓ ฉบับ ตั้งแต่เสด็จจากพระนครคืนที่๑ วันที่ ๒๗ มีนาคม

ร.ศ.

๑๒๔ ถึงคืนที่ ๒๒๕ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๖

คุณค่า

ไกลบ้านมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ ไกลบ้านเป็นพระราชนิพนธ์ที่มีความไพเราะ สำนวนโวหารดี การบรรยายละเอียด ใช้ภาษาให้เกิดจินตภาพเสมือนผู้อ่านได้ตามเสด็จไปด้วย เนื้อหามีลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวประกอบพระราชดำริและพระราชวิจารณ์เกี่ยวกับบ้านเมืองในยุโรป สอดแทรกเรื่องราวสนุกสนาน ขบขัน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน . ด้านประวัติศาสตร์ พระราชนิพนธ์ที่มีคุณค่าในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ยังให้ความรู้เกี่ยวกับ บ้านเมืองต่างๆ รวมทั้งเป็นการแสดงถึงโลกทัศน์ส่วนพระองค์ พระราชดำริส่วนพระองค์อันเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน

ตัวอย่าง

ไกลบ้าน

แต่วันนี้มาถึงนี้รู้สึกเป็นจากบ้านอีกแล้ว ใจคอมันให้ระส่ำระสายอีกเป็นครั้งที่สอง คิดถึงใครๆ หมดทุกคน ขอลาตั้งต้นที่จะเดินทาง มีแต่จะห่างกันไปทุกวัน

๑๖:๑๔ ครุฑินตะคคะ ๒.๑๖ บทละครเรื่องเงาะป่า

บทละครเรื่อง เงาะป่า เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ-ราชนิพนธ์ขึ้นในขณะทรงประชวร ตามเค้าเรื่องของยายละมุดซึ่งเป็นชาวป่าซาไกได้เล่าถวาย เมื่อครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ส่วนภาษาของเงาะป่านั้น ทรงสอบถามจากนายคั่น ซึ่งเป็นชาวเงาะป่าที่พระองค์ทรงเลี้ยงไว้ โดยทรงใช้เวลาในการพระราชนิพนธ์เพียง ๘ วันเท่านั้น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อให้สำราญพระราชหฤทัยและเพื่อเป็นบทละคร

รูปแบบคำประพันธ์

กลอนบทละคร ขึ้นต้นด้วยกลอนสุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงเรื่องราวความรักสามเส้า ระหว่างชมพลา เงาะหนุ่ม นางลำหับ พี่สาวของไม้ไผ่

คู่หมั้นของสนา ชมพลารักลำหับจึงพานางลำหับหนี สเนากับพี่ชายออกตาม เกิดการสู้รบกัน ชมพลาถูกลูกดอกของรำแก้ว พี่ชายสนาเสียชีวิต นางลำหับจึงฆ่าตัวตาย สเนาเมื่อทราบว่าเป็นเหตุให้ทั้งสองต้องเสียชีวิตก็ฆ่าตัวตายตาม ตอนจบกล่าวถึงเมืองสงขลาให้กรมการเมืองพัทลุงหาเงาะหน้าตาดีๆ ส่งไปถวาย เมื่อได้คนจึงจัดรับขวัญและฉลองต้อนรับนายคั่น

คุณค่า

บทละครเรื่องเงาะปามีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ เป็นบทละครที่มีความไพเราะโวหารคมคาย มีได้มีจุดมุ่งหมายในการแสดงละคร แต่สามารถนำมาใช้ในการแสดงละครได้ เนื่องจากเนื้อหามีความเข้มข้นสนุกสนาน มีแนวเรื่องแบบโคกนาฏกรรมประกอบด้วยความรัก ความทุกข์ ความเศร้าโศก

๒. ด้านภาษา บทละครเรื่องเงาะป่า เนื่องจากเป็นเรื่องชาวป่า จึงใช้ภาษาท้องถิ่นซึ่งเป็นภาษาเงาะปน การประพันธ์จึงมีความไพเราะ โวหารคมคาย มีกลวิธีการใช้ภาษาแปลกใหม่

ด้านวัฒนธรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี

๑๖:๑๕ ครุฑินตะคคะ ตัวอย่าง

บทละครเรื่องเงาะป่า

ชานิดแม่ขึ้นจิตรเอย

ดอกไม้หอมกรุ่นฉุนฉุนจะทั้ง

ข้าอืดแม่ nang อืดเอ๋ย
อย่าให้ช้านักจักเสียลำน้า
อย่าใส่จริตกระดุงกระด้าง
ช้านิดแม่ขึ้นจิตรเอ๋ย ฯ
ตามกันเปนนียัดยักไหล่ฟ่อนรำ
ข้าอืดแม่ nang อืดเอ๋ย ฯ

๑๖:๑๕ ครุณิดนะคะ ๒.๑๗ วงศ์เทวราช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์วงศ์เทวราชเพื่อล้อบทละครเรื่องวงศ์เทวราช ซึ่งหลวงพัฒนพงศ์
ภักดี (ทิม สุขยางค์) เมื่อครั้งเป็นขุนจบกระบวนรักษ์เป็นผู้แต่งทรงพระราชนิพนธ์เป็นกลอนบทละครต่อจากของเดิม ขึ้นต้น
ด้วยบทประพันธ์เพลงยาว มีการแทรกคำศัพท์ภาษาอังกฤษในบทประพันธ์ด้วย เพื่อให้เกิดความขบขัน ถือเป็นวรรณคดีที่มี
ลักษณะของ

การยั่วล้อ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พ.ศ. ๒๔๒๗

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น เมื่อปีวอก

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อทรงล้อเลียนบทละครที่ผู้เขียนไม่มีความรู้เกี่ยวกับพระราชประเพณี

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงเรื่องราวของพระวงศ์เทวราชต่อจากฉบับที่หลวงพัฒนพงศ์ภักดีแต่งไว้ให้

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเล่นละคร

คุณค่า

วงศ์เทวราชมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านภาษา วรรณคดีเรื่องวงศ์เทวราชเป็นวรรณคดีที่มีกลวิธีการสอดแทรกภาษาอังกฤษเพื่อให้เกิดความ
สนุกสนานและขบขัน

๒.

ด้านวรรณคดี เป็นบทละครที่มีท่วงทำนองล้อเลียน นับเป็นวรรณคดีประเภทยั่วล้ออีกเรื่องหนึ่งที่แต่งขึ้น

ภายหลังเรื่องระเด่นลันได

๑๖:๑๖ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

วงศ์เทวราช

ดวงพระราย เทียวร่อนราหาดูภูเขาใหญ่

ต้องตั้งให้หมายมุ่งพุ่งกลับมา

แต่พุ่งมาพุ่งไปได้ครบเจ็ด

งามดั่งผีพุ่งใต้ประกายแดง

คิดจะทรงทักษิณสักสามรอบ

ล้วงมณีที่ในกระเป๋าทรง

พบแล้วฉุดไปเกินหนักหนา

ฉีดเกินบรรพตาไปพอแรง

เหมือนพระธาตุเสด็จพริ้วพรายแสงพอค่อยคลายวายแรงก็ร่อนลงเลยเป็นเก้าเกินระบอบนำพิศวง

มาถึงปิ่นหันวงแล้วเป่าไป ฯ

๑๖:๑๖ ครุณิดนะคะ ๒.๑๘ ลิลิตนิทราชาคริต

ลิลิตนิทราชาคริตนี้ มาจากคำว่า นิทรา ซึ่งหมายถึงหลับ ส่วนคำว่า ซาคริต หมายถึงตื่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์โดยทรงนำเค้าเรื่องมาจากนิยายอาหรับราตรีจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง The Sleeper Awaken ของแอนโทนี กอลแลน หลังทรงพระราชนิพนธ์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงพิชิตปรีชากรและพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ช่วยแต่งแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ในวันปีใหม่มผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑

โดยทรงนำเค้าเรื่องมาจากนิยายอาหรับโอราน

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์เนื่องในวันปีใหม่

รูปแบบคำประพันธ์

ลิลิตสุภาพ ประกอบด้วยร้อยสุภาพ และโคลงสุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

อาบูหะซันเป็นลูกพ่อค้าอาหรับ วันหนึ่งกาหลิบได้วางยานอนหลับแล้วพาอาบูหะซัน

ไปเป็นกาหลิบ ๒๔ ชั่วโมงแล้วพากลับมาบ้าน อาบูหะซันตื่นขึ้นเข้าใจว่าตนเป็นกาหลิบจึงทุบตีมารดา อาบูหะซัน จึงถูกจับส่งโรงคนบ้าจนกลับใจแล้วได้รับการปล่อยตัว ต่อมากาหลิบใช้วิธีเดิมพาอาบูหะซันไปเป็นกาหลิบอีกครั้งที่ ๖๒ เมื่อทรงเปิดเผยความจริงแล้วตั้งอาบูให้เป็นนายคลัง และพระราชทานภรรยา ต่อมาอาบูหะซันใช้เงินจนหมด จึงแก่ลงตาย เมื่อกาหลิบทรงทราบความก็ขบขันและพระราชทานรางวัลให้มาก อาบูหะซันกับภรรยาได้สติ จึงประพุดิตตนเป็นคนดีสืบมา

คุณค่า ลิลิตนิทราชาคริตมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ ลิลิตนิทราชาคริตเป็นเรื่องที่สนุกสนาน ในด้านสำนวนโวหารมีการใช้ถ้อยคำที่ไพเราะคมคายหลายตอน เป็นลิลิตที่มีความไพเราะ สนุกขบขันน่าอ่าน และแต่งได้ถูกต้องสมบูรณ์ตามฉันทลักษณ์ ๒. ด้านปัญญา วรรณคดีเรื่องนี้มีคติสอนใจแทรกอยู่มาก ทั้งข้อคิดเกี่ยวกับการคบเพื่อน ความรักของแม่ที่มี

ต่อลูก การรักษาทรัพย์และการใช้จ่าย

๑๖:๑๗ ครุณิดนะคะ ลิลิตนิทราชาคริต

ความหมายในเรื่องนี้

คบเพื่อนมากมายครัน

ยามขัดสลับพลัน

คบผู้มีคุณน้อย

๑๖:๑๘ ครุณิดนะคะ หะซัน

นับร้อย

เพลงหมด

หนึ่งให้ภัยชู่

๑๖:๑๘ ครุณิดนะคะ ๑๙ บทละครดึกดำบรรพ์

ละครดึกดำบรรพ์เป็นละครที่ปรับปรุงบทละครขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกโดยเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.๒. หลาน ภูษธร) และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จัดการแสดงขึ้น ณ โรงละคร ที่ตั้งชื่อว่า "โรงละครดึกดำบรรพ์" โดยคิดทำละครโอเปร่าให้เป็นแบบไทย และใช้ศิลปะการฟ้อนรำ มีเพลงประกอบการแสดง ผู้แสดงเป็นผู้ขับร้องเอง มีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว สมเด็จพระเจ้า-บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงพระนิพนธ์บทละครดึกดำบรรพ์ไว้หลากหลายเรื่อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ขึ้น

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒ - ๕๖ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครดึกดำบรรพ์

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์บทละคร
ดึกดำบรรพ์ไว้หลายเรื่อง ได้แก่ บทละครเรื่องสังข์ทอง คือ ตอนทั้งพวงมาลัย ดิลลี ถอดรูป บทละครเรื่องคาวี คือตอนเฝ้าพระ
ธรรค์ ชูบตัว หึง บทละครเรื่องอิเหนา คือ ตอนตัดดอกไม้ ฉายกริช ไหว้พระ บวงสรวง บทละครเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ภาคต้น คือ
ตอนตกเหว ตามหา เห็นนิมิต และภาคปลาย คือ ตอนคืนเมือง เข้าเมือง และต้อนรับบทละครเรื่อง กรุงพามขมทวีป คือ ตอน
กำเริบฤทธิ์ อวตาร บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุรปนชาติสีดา
บทละครเรื่องอุณรุท บทละครเรื่องมณีพิชัย

คุณค่า

บทละครดึกดำบรรพ์มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ บทละครดึกดำบรรพ์เป็นวรรณคดีบทละครที่บ่งชี้ถึงความไพเราะ สอดคล้องกับการร่ายรำบทละครเรื่องนี้
สามารถนำมาใช้ในการแสดงได้อย่างงดงาม

๒. ด้านอิทธิพลต่อกรุงรัตนโกสินทร์ บทละครดึกดำบรรพ์เป็นที่มาของเนื้อเพลงไทยเดิมหลายเพลง

ละครดึกดำบรรพ์ ร้องลำแม่ศรีทรงเครื่องรับปีพาทย์

อิเหนา

เสนา

- เสียงนกฟรุ้งคอก มันร้องโฮกโฮก โฮกโฮก อยู่ไหนไหน

- พระพุทธเจ้าข้า

กึ่งเพกานั้นเป็นไร

ตัวเขียวเขียวเฝ้าเลี้ยงไป

สังคา

- เสียงนกกาขาน อ้อจับตอไม้เอน

เข้าโพรงไม้ทางนี้เอย ฯ

เจรจายูริอุรี

๑๖:๑๙ ครุณิดนะคะ ๒.๒๐ เรื่องโดยสารเรือเมล์ไปยุโรป

เรื่องโดยสารเรือเมล์ไปยุโรปเป็นสารคดีบันทึกการเดินทาง ซึ่งเป็นแนวทางการแต่งวรรณคดีที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในยุค
สมัยนั้น สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจากการ ติดต่อกับนานาประเทศได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ขึ้นเมื่อ ปีมะโรง

我利.

๒๔๓๕ ครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จุดมุ่งหมายในการแต่ง
แต่งเพื่อบันทึกเรื่องราวการเดินทาง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

อธิบายเกี่ยวกับการโดยสารเรือเมล์ไปยุโรปโดยทรงอธิบายตั้งแต่ลักษณะของเรือเมล์

ว่า เรือเมล์เป็นเรือที่ได้ทำสัญญากับรัฐบาลรับเหมาจะเดินไปรษณีย์ โดยกำหนดว่าจะรับส่งไปรษณีย์ให้ถึงเมือง ต่างๆ ภายใน
ระยะเวลาที่กำหนด โดยรัฐบาลจะยอมให้ค่าเดินไปรษณีย์ตามสัญญาเป็นเงินปี ดังนั้น เรือเมล์จึงแตกต่างจากเรือสินค้าตาม
ธรรมดา เพราะต้องเดินทางตามกำหนดที่ได้สัญญาไว้กับรัฐบาล เหตุนี้ผู้มีโอกาสจะต้อง รับผิดชอบจึงมักเดินทางด้วยเรือเมล์
แม้ว่าจะเสียค่าเดินทางมากกว่าแต่ได้ถึงตามกำหนดที่แน่นอน นอกจากนี้เรือเมล์ยังมีการเอาใจใส่ในด้านความสบายในการ
เดินทางมากกว่าเรืออื่นๆ

การเดินทางในครั้งที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จนั้นเป็นเรือบริษัทของอังกฤษชื่อว่า บริษัท ปี แอนด์ โอ ซึ่ง
รับเหมาเดินไปรษณีย์ระหว่างยุโรปกับตะวันออก ผู้โดยสารที่จะไปกับเรือนี้ต้องเดินทางออกจากกรุงเทพฯ ด้วยเรืออื่น แล้วไป
ขึ้นเรือที่สิงคโปร์ ผู้โดยสารแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๓ ราคาถูก แต่อยู่บนลาดฟ้าตอนหัวเรือ ต้องมีเสื้อมาปูนอนเอง อาหาร
เหมือนของลูกเรือ คนโดยสารมักเป็นคนจีนและแขก ซึ่งไปตามตามเมืองในตะวันออกไม่ถึงยุโรป ชั้นที่ ๒ เป็นอย่างกลาง มีห้อง
และอาหารคล้ายกับชั้นที่ ๑ แต่ห้องเล็กกว่า และจะปะปน กับชั้น ๑ ไม่ได้ ส่วนชั้น ๑ เป็นอย่างดี จากนั้นจึงทรงอธิบายถึง
รายละเอียดต่างๆ ภายในเรือและธรรมเนียมปฏิบัติภายในเรือเมล์ซึ่งเป็นความรู้ที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น ลักษณะของ

ห้องนอน เวลาและธรรมเนียมในการรับ-ประทานอาหาร ห้องสมุดสำหรับเรือ เครื่องดื่ม อาหาร การฝึกซ้อมดับไฟ รวมทั้งราคาข้าวของที่ซื้อขายกันภายในเรือเมล์ เป็นต้น

คุณค่า

เรื่องโดยสารเรือเมล์ไปยุโรปมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่มีความสำคัญต่อการศึกษา

ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเดินทาง ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการเดินทางในลักษณะดังกล่าวแล้ว

โอ.

ด้านสังคม เรื่องราวรายละเอียดในด้านของธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับเรือเมล์ด้านวรรณศิลป์ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่มีการใช้ภาษาได้เข้าใจง่าย

สามารถลำดับความได้แจ่มแจ้งชัดเจน

๑๖:๒๐ ครุฑนิพนธ์ ๒.๒๑ นิราศบางยี่ขัน

นิราศบางยี่ขันเป็นหนึ่งในผลงานของคุณพุ่ม (บุษบาทำเรือจ้าง) บุตรีพระยาราชมนตรี (คู่)

กวีหญิงที่มีชื่อตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ จนถึงรัชกาลที่

การแต่งกลอน

๕ ถือเป็นกวีหญิงคนแรกที่ทำให้เสียงชีพด้วย

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

คุณพุ่ม (บุษบาทำเรือจ้าง) แต่งในรัชกาลสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๒ คราวตามเสด็จพระองค์เจ้านาริรัตนและเจ้าจอมมารดาตวงคำไปวังบางยี่ขัน

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งบันทึกเรื่องราวการเดินทางและสิ่งที่ได้พบเห็น

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการเดินทางจากพระบรมมหาราชวังไปยังวังบางยี่ขัน

คุณค่า

นิราศบางยี่ขันมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีนิราศที่มีความไพเราะ

. ด้านประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่และบ้านเมืองหลังการเสด็จสวรรคตของพระบาท-สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ นิราศรังบางยี่ขันยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับวังบางยี่ขันของเจ้าอนุวงศ์ไว้ด้วย

๑๖:๒๐ ครุฑนิพนธ์ ทุกพุ่มพักหักพังเปนริงกา

ก็บริบูรณ์พูนผลมีผู้คน

สิ้นสงวนสวณรก็ไม่น่ารัก

นีกอนาถาสนาไม่น่าขึ้น

หมดบุรินทร์สิ้นสุญอาตุรโดย

บ้านที่สร้างบางยี่ขันท่านมาพัก ที่แอบอิงพิงพระเดชประเทศไทย

ตรงนี้เอยเคยหม่อมหม่อมมาซ่อมบ

เบญจกายปลอมสนกนัยลนัลดดา

เจ้าประทุมอุ้มองค์ใหญ่พิไรรา

เคยสนุกสุขสุดกลับทรุดโทรม

เมื่อเจ้าตาย่านกระหม่อมอยู่พร้อมพริก

รักษายูอยู่ห้ามไม่ให้ผู้ใดหัก

กำแพงหักหอห้ำงก็ร้างโรย

ไม่ยี่ดียนยศอย่างที่ว่าโหย

เวียงจันทโรยร้างราเปนป่าไป

ตึกตำหนักหักตกลึงอกไก่
ยังเป็นได้คู่ตู่พังถึงหลังคา
ร้องเมื่อทศกัณฐ์คลั่งสั่งให้หา
เจ้าลงกาเลยพาโลเข้าไอ้โลม
นี่สวนเจ้าเอื้อยที่ตายยายจันโถม
คิดแล้วโหมนัสแทนแสนเสียดาย

๑๖:๒๑ ครุณิดนะคะ ๒.๒๒ บทละครเรื่องห้องสิน

บทละครเรื่องห้องสินเป็นวรรณคดีที่ดัดแปลงเนื้อหามาจากวรรณคดีจีน สะท้อนการรับวัฒนธรรม อันหลากหลายจากการติดต่อกับประเทศจีน

๑๖:๒๑ ครุณิดนะคะ ๒.๒๒ บทละครเรื่องห้องสิน

บทละครเรื่องห้องสินเป็นวรรณคดีที่ดัดแปลงเนื้อหามาจากวรรณคดีจีน สะท้อนการรับวัฒนธรรม อันหลากหลายจากการติดต่อกับประเทศจีน

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง หลวงพัฒน์พงศ์ภักติ (ทิม สุขยางค์) แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๕

จุดมุ่งหมายในการแต่ง แต่งให้เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) เล่นละคร

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป เรื่องห้องสิน ตอนพระเจ้าติวอ่องไปไหว้เทพารักษ์ที่เขาสาน จนถึงพระเจ้าบู่อ่อง ตีได้เมืองอิวกั โดยเนื้อหาหรือเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ แต่เริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนพระเจ้าติวอ่องเสด็จไปไหว้เทพธิดาหนึ่งวาสี โดยไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวตอนต้นในเรื่องห้องสินฉบับแปลจากภาษาจีน ซึ่งกล่าวย้อนไปถึงพระเจ้าตีเค้าเสวยราชย์ ณ เมืองเสียง และให้อัดจับพระเจ้าเจ็ดอ่องตั้งราชวงศ์เสียง

คุณค่า

บทละครเรื่องห้องสินมีคุณค่าด้านวรรณคดี เนื่องจากเป็นวรรณคดีบทละครที่ดัดแปลงมาจาก

วรรณคดีจีนเรื่องห้องสิน

ตัวอย่าง

บทละครเรื่องห้องสิน

• ครั้นถึงสิ้นเดือนยี่เป็นปีใหม่เพราะด้วยเพนเหตุเพศการ

จำจะไปไหว้เจ้าที่เขาสาล

ตามเพตบ้านเพตเมืองเนื่องมา

สรุป

วรรณคดีในยุคแรกรับวัฒนธรรมตะวันตก (รัชกาลที่ ๔-๕) เป็นยุคที่วรรณคดีไทยเริ่มปรับเปลี่ยนทั้งในด้านของรูปแบบคำประพันธ์และเนื้อหา อันเนื่องมาจากการรับรู้ภาษาและวรรณกรรมของต่างประเทศ จึงทำให้วรรณคดีไทยในยุค นี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น การรับอิทธิพลของภาษาอังกฤษมาใช้ในการประพันธ์บทกวี การนำโครงเรื่องจากวรรณกรรมต่างประเทศมาแต่ง ถือได้ว่ายุคนี้เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่

๑๖:๒๒ ครุณิดนะคะ เสริมสาระ

๑๖:๒๒ ครุณิดนะคะ วรรณกรรมยั่วล้อ

๑๖:๒๓ ครุณิดนะคะ วรรณกรรมยั่วล้อ

เรื่องคลอกบขันและเรื่องยั่วล้อในสังคมไทยเป็นเรื่องร่าที่มามีอย่าง

ยาวนาน แต่การนำเรื่องขำดังกล่ามาสรางสรรควรรณกรรมของไทยก็มี

ไม่มากนัก เนื่องจากต้องอาศัยความ

สามารถของผู้แต่งอย่างสูง ความน้ำสนใจของวรรณกรรมยั่วล้อจึงขึ้นอยู่กับกลวิธีในการสร้างสรรค์วรรณกรรม

๑ ความหมายของวรรณกรรมขำม้อ

"วรรณกรรมขำม้อ" เป็นศัพท์

G๗) ลักษณะของวรรณกรรมยั่วล้อ

ที่ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติขึ้นใช้แทน

คำภาษาอังกฤษว่า "parody" หมายถึง

ด้วยการนำลักษณะบางประการมาเน้นทำให้เกินความเป็นจริง

งานเรียนที่เลียนคำพูด สีสา ทศนคติ

ทำให้เรื่องสูงส่ง หรือหนักสมองกลายเป็นเรื่องขบขัน สนุกสนาน หรือมี

น้ำเสียง และความคิดของนักเขียนคนใดเจตนาประชดเสียดสีแฝงอยู่ด้วย โดยนำสิ่งที่ต้องการชั่วล้อมาสร้างใหม่

คนหนึ่ง โดยทำให้กลายเป็นเรื่องลก

ให้มีความไม่เหมาะสม บิดเบี้ยวไปจากความจริง ก่อให้เกิดอารมณ์ขัน

ขบขัน นำหัวเราะ

โดยใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์ ให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงความคิดไปถึงวรรณกรรมต้นฉบับให้ได้ วรรณกรรมยั่วล้อจึงแต่งยาก และ

๑) จุดมุ่งหมายของวรรณกรรมยั่วล้อ ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์

วรรณกรรมยั่วล้อมีจุดมุ่งหมายหลายอย่าง เช่น

เพื่อทักท้วงหรือเพื่อเยาะเย้ยตลกถาก เช่น ฮั่วล้อลีลาการเขียน ถ้อยคำโวหาร รวมถึงอาจยั่วล้อเลียนรูปแบบการเขียน เป็นต้น

ลักษณะการล้อเลียนนี้แบ่งออกได้หลายระดับ ตั้งแต่การล้อเพื่อความสนุกสนาน ล้อแบบ

ที่เล่นถึงจริง เพื่อแบบแบ่งการวิจารณ์ รวมถึงล้อแบบแสง

การดูหมิ่น

วรรณกรรมยั่วล้อเรื่องต่าง ๆ ของไทย ตัวอย่างวรรณกรรมยั่วล้อของไทย เช่น บทละคร

เรื่อง ระเด่นสนัด บทละครเรื่อง พระมะเหลเดโด อุนรุท

ร้อยเรื่อง กลอนไดอารี่ซิมซาบ วงศ์เทวราช บทละครเรื่อง

เอ็งตั้งหัว โคลงโลกนิติจำแลง นิราศพระมะเหลเดโด เป็นต้น

๑๖:๒๓ ครุณินณะกะ หน่วยที่ ๔

๑๖:๕๕ ครุณินณะกะ วรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยน

สู่สยามสมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖ - ๗)

รัชกาลที่ ๖ วรรณคดีไทยในยุคนี้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก มีการจัดตั้งวรรณคดีสโมสร พระบาท

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นกวีที่ทรงพระปรีชาสามารถและทรงอุปถัมภ์แวดวงวรรณคดี การสร้างสรรค์

วรรณคดีจึงขยายตัวอย่างกว้างขวาง เมื่อ

เข้าสู่สมัยรัชกาลที่ ๗ วรรณคดีแนวชนบได้เสื่อมความนิยมลง และเริ่มมีการประพันธ์วรรณกรรมสมัยใหม่เพิ่มขึ้น

๑๖:๕๕ ครุณินณะกะ ๑. ลักษณะและภูมิหลังของวรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยาม

สมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖ - ๗)

นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสยามใหม่

โดยรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทยหลายอย่างให้สอดคล้องกลมกลืน การ

ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลต่องานวรรณคดีของไทย ดังนี้

๑.๑

อิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อวรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยาม

สมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖-๗)

หลังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.

๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแทน เป็นรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์

ได้รับการถวายพระราชสมัญญานามในภายหลังว่า "พระมหาธีรราชเจ้า" หมายถึง "พระราชาผู้เป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่" ทรง

ศึกษาวิชาการในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยมีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นพระอาจารย์

ต่อมาเมื่อพระชนมายุได้ ๑๔ พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการ ณ ทวีปยุโรป ทรงเข้าศึกษาวิชาพลเรือนในมหาวิทยาลัย

ออกซฟอร์ด แล้วเสด็จไปทรงศึกษาวิชาทหารบกที่โรงเรียนแซนด์เฮิสต์ ทรงศึกษาอยู่

๙ ปี ก็จบการศึกษา แล้วเสด็จนิวัติพระนครใน พ.ศ. ๒๔๔๖ ประทับ ณ วังสราญรมย์ จากนั้นจึงทรงรับราชการต่างพระเนตร

พระกรรมในตำแหน่งต่างๆ

ในส่วนพระราชจริยวัตรส่วนพระองค์นั้น เมื่อพระองค์ทรงศึกษาอยู่ ณ ประเทศอังกฤษพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยในวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โดยเฉพาะในด้านบุรพคดีมาตั้งแต่ยังดำรงพระยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร หลังจากเสด็จฯ กลับจากประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีขึ้นจำนวนมากทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยทรงใช้พระนามแฝง นอกจากนี้ ยังทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถานหลายแห่ง โดยเฉพาะในจังหวัดสุโขทัย จากนั้นจึงทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสือรายงานการสำรวจทางโบราณคดีเล่มแรกที่ยืนยันขึ้นโดยคนไทย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยมีการพัฒนาตามประเทศตะวันตกในหลายด้าน อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกได้แผ่ขยายเข้ามาเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสังคมในหลายๆ ด้าน ทั้งการจัดการศึกษา การปรับปรุงพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงการกำหนดบทบาทของชาวต่างประเทศ รวมถึงการส่งเสริมความเจริญของวรรณคดีไทย รวมถึง มีการส่งเสริมให้คนไทยไปศึกษาต่อในต่างประเทศมากขึ้น จึงมีผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศใน ยุโรปจำนวนมาก ทำให้วรรณคดีตะวันตกมีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยมากขึ้น ลักษณะและกลวิธีการ

๑๖:๕๖ ครุณินตะกะ วรรณศิลป์ที่ปรากฏในวรรณคดียุคนี้จึงมีความแตกต่างจากชนบั้งเดิม นอกจากนี้ สื่อสารมวลชนประเภทนิตยสาร วารสาร และหนังสือพิมพ์มีความเจริญเติบโตมากขึ้น มีการออกหนังสือพิมพ์หลากหลายฉบับ ส่งผลให้การเขียนวรรณกรรมเป็นที่แพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้นวรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๕ สืบเนื่องมาถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่๗ ถือเป็นยุคสมัยที่วรรณคดีไทยเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จากการที่รัชกาลที่ > ทรงสนับสนุนการศึกษาของคนไทย ทรงอุปถัมภ์วรรณคดีและทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมากดังนั้นบรรดาข้าราชการจึงให้ความสำคัญกับวรรณคดี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้มีการจัดตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการแต่งหนังสือทั้งผลงานร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงตั้งคณะกรรมการพิจารณาหนังสือที่แต่งดี พร้อมประทับตราพระราชลัญจกรเป็นรูปพระพิฆเนศวรซึ่งเป็นตราของวรรณคดีสโมสร รวมทั้งหอพระสมุดสำหรับพระนครยังได้พิมพ์วรรณคดีไทยโบราณ ขึ้นเผยแพร่จำนวนมากและยังถือเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติคำว่า "วรรณคดี" ใช้ในภาษาไทยวรรณคดีในยุคนี้จึงรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก นอกจากความเจริญรุ่งเรืองของวรรณคดีร้อยกรองในราช-สำนักแล้ว วรรณคดีร้อยแก้วก็เจริญรุดหน้าไม่แพ้กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจัยด้านความเจริญของการพิมพ์ และการขยายตัวของการศึกษาส่งผลให้การเผยแพร่วรรณคดีสู่ประชาชนผ่านสื่อสารมวลชนอย่างหนังสือพิมพ์มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จึงปรากฏวรรณคดีจำนวนมากทั้งวรรณคดีร้อยแก้วที่มีเนื้อหาแบบสารคดี เรื่องสั้น และนวนิยาย นอกจากนี้ ยังนิยมแต่งบท ร้อยกรอง รวมถึงบทละครอย่างแพร่หลาย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและการเงินขาดดุล อันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการ จึงต้องมีการดลยข้าราชการออก นอกจากนี้ การ พัฒนาการศึกษายังต่อเนื่อง ทำให้การศึกษาในระยะหลังขยายตัว ประชาชนสามารถเข้า ถึงการศึกษาได้มากขึ้น ความนิยมในการอ่านหนังสือจึงมีสูงขึ้นและขยายตัวอย่างกว้างขวางกว่าแต่ก่อน ส่งผลต่อการเขียนขยายตัวกว้างขวางมากขึ้นด้วย ประกอบกับการเจริญเติบโตของชนชั้นกลางและความเจริญเติบโตของสื่อมวลชนทำให้หนังสือพิมพ์มีบทบาทอย่างมากทั้งในด้านการเมืองและวรรณคดี สื่อมวลชนจึงเป็นแหล่งผลิตนักเขียน การผลิตงานวรรณกรรม จึงย้ายจากราชสำนักสู่วัฒนธรรมมวลชน แม้ว่ากวีและนักเขียนที่มีอายุสืบมาจากสมัยรัชกาล ที่๖ จะได้ประพันธ์งานวรรณคดีเพิ่มขึ้น แต่ในยุคนี้วรรณคดีแนวชนบได้เสื่อมความนิยมลง กระแสความนิยมในงานวรรณคดีก็เริ่มแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มอย่างชัดเจน คือวรรณคดีที่แต่งขึ้นตามชนบ และเริ่มมีการประพันธ์วรรณกรรมสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประโลมโลก นวนิยาย เรื่องสั้น เช่น งานของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษที่เขียนนวนิยาย เรื่องสั้น ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ และได้รับความนิยมสูงสุดหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๔๗

๑๖:๕๗ ครุณินตะกะ ๑.๒ ลักษณะของวรรณคดี

วรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยามสมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖-๗) เป็นสมัยที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของวรรณคดีเป็นอย่างมาก ทั้งวรรณคดีประเภทร้อยกรองที่มีความเฟื่องฟูอันเกิดจากการสนับสนุนของพระมหากษัตริย์ และวรรณคดีร้อยแก้วที่มีความเจริญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน อันเนื่องมาจากความเจริญของวัฒนธรรมมวลชน รวมถึงปัจจัยด้านการขยายตัวของการศึกษาและการ รั่ววัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลต่อชนบนิยมในการประพันธ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางวรรณคดีในยุคสมัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างมาก

วรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยามสมัยใหม่ (รัชกาลที่๖-๗) มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

เนื้อหา

วรรณคดีในยุคนี้เป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในด้านการรับอิทธิพลจากวรรณกรรม

ตะวันตก เนื้อหาของวรรณคดีที่แต่งขึ้นในยุคนี้จึงมีความหลากหลายทั้งในด้านที่มาและเนื้อหา โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้
วรรณคดีที่ยังคงรักษาเนื้อหาเดิมของวรรณคดีไทย เป็นวรรณคดีที่มีการนำโครงเรื่องมาจากวรรณคดี

พระพุทธศาสนา เช่น สามัคคีเภทคำฉันท์ ของนายชิต บุรทัต มาจากมหาปรินิพพานสูตร เป็นต้นวรรณคดีที่แต่งโดยอาศัยโครงเรื่องจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่เป็นการได้รับอิทธิพลผ่านการ ศึกษา "บุรพคดี" ของตะวันตก เช่น บทละครเรื่องศกุนตลา พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนลคำฉันท์ กนกนคร พระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นต้น

๓. วรรณคดีที่แต่งขึ้นโดยอาศัยโครงเรื่องจากตะวันตก ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยๆ ได้ ๒ ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- วรรณคดีที่รับโครงเรื่องมาจากวรรณคดีตะวันตกโดยตรง เช่น การแปลวรรณคดีตะวันตกมาเป็นวรรณคดีไทยเช่น การแปลนวนิยาย รวมทั้งผลงานแปลวรรณคดีของวิลเลียม เชกสเปียร์ มาเป็นภาษาไทย ได้แก่ บทละคร เรื่องเวนิสวานิช ตามใจท่าน โรมิโอ โอจูเลียต พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- วรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลในด้านเนื้อหาจากตะวันตก เช่น วิชาวพระสมุทร บทละครรำเรื่อง พระราชวังสันทรังดัดแปลงจากบทละครของวิลเลียม เชกสเปียร์ เรื่อง Othello เป็นต้น

ภาษา

ภาษาที่ใช้แต่งวรรณคดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนใหญ่แต่งเป็นภาษาไทย นอกจากนี้การขยายตัวของการศึกษาทำให้คนไทยที่มีความรู้ภาษาต่างประเทศมีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษทำให้เกิดความนิยมนำภาษาอังกฤษมาแต่งวรรณคดีด้วย เช่น พระราชนิพนธ์บทละครภาษาอังกฤษพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องต่างๆ อาทิ บทละครพูดเรื่อง มัทนะพาธา ทรงพระราชนิพนธ์ในฉบับภาษาอังกฤษแต่ไม่จบเรื่องบทละครพูดภาษาอังกฤษเรื่อง Evelyn โดยทรงใช้พระนามแฝงในการพระราชนิพนธ์ว่า Carton H Teris เป็นบทละครพูดสั้น ๆ องค์กรเดียว เป็นต้น

๑๖:๕๘ ครุฑนิพนธ์คะ ต

รูปแบบ

รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณคดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถจัดแบ่งได้ ๒ รูปแบบ คือ ร้อยแก้ว ใช้ในการแต่งวรรณคดีหลายประเภท ทั้งนิทาน นวนิยาย (เดิมใช้คำว่า ประโลมโลก) เรื่องสั้นเช่น นิทานทหารเรือ นิทานนายทองอิน เป็นต้น นวนิยาย เช่น ความไม่พยายาบาท ของครูเหลี่ยม (หลวงวิลาศปริวัตร)และวรรณคดีที่แปลจากภาษาต่างประเทศ เช่น กามนิธ เป็นต้น ยังมีการนำมาใช้ในการเรียบเรียงบทความ สารคดีนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการ เช่น พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไร เป็นต้น รวมถึงเกิดการเขียนบทความวิจารณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกนอกจากนี้ ยังมีวรรณคดีประเภทบทละครพูด และบทละครอื่น ๆ ที่แต่งเป็นร้อยแก้ว เช่น หัวใจนกรบ เป็นต้น ๒. ร้อยกรอง ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่เป็นบทกวีที่มีความไพเราะงดงาม รูปแบบการประพันธ์ที่ใช้มีหลายประเภท ทั้งบทประพันธ์ประเภทกลอน ภาพย่ ฉันท์ โคลง ร่าย ซึ่งแต่งตามขนบเดิม เช่น ลิลิตนารายณ์สิบปางเป็นต้น และมีการนำมาดัดแปลงจนเกิดรูปแบบใหม่ เช่น มีการนำรูปแบบคำประพันธ์ทุกประเภทมาใช้ในการแต่งได้แก่ พระนลคำหลวง นอกจากนี้ ยังมีการนำรูปแบบคำประพันธ์ร้อยแก้วและร้อยกรองมาใช้ด้วยกัน โดยเฉพาะในบทละครบทละครพูดสลับรับ บทละครร้อง เช่น เรื่องศกุนตลา พระร่วง ท้าวแสนปม พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือเป็นร้อยกรองที่แทรกในวรรณคดีร้อยแก้ว เช่น นิทานเวตาล พระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์นิราศนครวัด พระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น

กล่าวได้ว่าอิทธิพลทางสังคมส่งผลอย่างสูงต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยามสมัยใหม่ เนื่องจากวรรณคดีในยุคนี้มีความเปลี่ยนแปลงถึงจุดสูงสุดและคลี่คลายอย่างต่อเนื่องตามบริบทของยุคสมัย เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีของกวีไทยมากยิ่งขึ้นมีการแปลวรรณคดีตะวันตกในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรองโดยการปรับเปลี่ยนเนื้อหาหรือนำโครงเรื่องมาดัดแปลงเป็นวรรณคดีไทย รวมถึงมีการแปลวรรณคดีสันสกฤตจากต้นฉบับภาษาอังกฤษอีกด้วย ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๖ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์วรรณคดี พระองค์ได้รับการถวายพระราชสมัญญานามในภายหลังว่า

"พระมหาธีรราชเจ้า" หมายถึง "พระราชอาผู้เป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่" ทรงสนับสนุนการศึกษาทรงอุปถัมภ์แวดวงวรรณคดีอย่างกว้างขวาง ทั้งยังทรงเป็นกวีที่ทรงพระปรีชาสามารถอีกด้วยวรรณคดีไทยในยุคนี้จึงมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะได้มีการจัดตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๕๗ ถือเป็นครั้งแรกในการใช้คำว่า "วรรณคดี" ในภาษาไทย วรรณคดีสโมสรได้

กำหนดหลักเกณฑ์ของวรรณคดีและคัดเลือกวรรณคดีที่ดี พร้อมจัดพิมพ์วรรณคดีโดยตราของวรรณคดีสโมสร เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ ๗ กวีและนักเขียนที่สืบมาจากสมัยรัชกาลที่ : ได้ประพันธ์งานวรรณคดีเพิ่มขึ้น แต่ในยุคนี้นี้วรรณคดีแนวขนบได้เสื่อมความนิยมลง และเริ่มมีการประพันธ์วรรณกรรมสมัยใหม่เพิ่มขึ้น จนได้รับความนิยมสูงสุดหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.๒๔๗๕

๑๖:๕๙ ครุณินตะกะ ๒. วรรณคดีสำคัญในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยามสมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖-๗)

วรรณคดีไทยในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยาม

สมัยใหม่ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่น่าสนใจมีรายละเอียด

ดังต่อไปนี้

๒.๑ หัวใจนักรบ

บทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบเป็นบทละคร

พูดที่มีเนื้อหาปลุกใจประชาชนให้รักชาติ เสียสละเพื่อชาติ และให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติ

หน้าที่ของเสือป่า

๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

พระบาทสมเด็จพระ-

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ ร่วมกับพระนางเจ้าลักขมธวัณ สะท้อนพระปรีชาสามารถของพระองค์ด้านศิลปะการแสดง

แต่งเพื่อใช้เป็นบทละครพูด ปลุกใจให้รักชาติ และแสดงถึงความสำคัญของการปฏิบัติ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

พระภริมย์วรการมีความเห็นขัดแย้งและคัดค้านการตั้งกองเสือป่า พอเกิดสงคราม

ข้าศึกรุกมาถึงเมืองหัตถินบุรี เหล่าเสือป่าและลูกเสือได้ช่วยต่อสู้ข้าศึก นายสวิงลูกชายคนโตของพระภริมย์วรการ ซึ่งเป็นทหารได้ปฏิบัติหน้าที่จนเสียชีวิต บุตรและภรรยาของพระภริมย์วรการได้ให้ความช่วยเหลือเสือป่า จนสามารถเอาชนะข้าศึกได้ในที่สุด พระภริมย์วรการจึงเห็นความสำคัญของการเสือป่า จึงสมัครเป็นสมาชิกของเสือป่าและไม่ขัดขวางการแต่งงานของลูกสาวกับ หลวงมณีนารถผู้บังคับหมวดกองร้อยเสือป่า

คุณค่า : บทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านวรรณศิลป์ ใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมกับตัวละครแต่ละตัว จึงสามารถสร้างความสมจริงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโต้ตอบของตัวละคร ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของบทละครพูด ด้านสังคม คุณค่าที่เด่นที่สุดคือ ข้อคิดที่ได้จากเรื่อง เนื้อหาของเรื่องเป็นการปลุกใจให้รักชาติรู้จักการเสียสละ และปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี โดยการชี้ให้เห็นความสำคัญของกองเสือป่าในยุคสมัยนั้นบทละครพูดเรื่องนี้จึงมีความสำคัญในฐานะบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเสือป่าในสมัย

รัชกาลที่ ๖

๑๗:๐๑ ครุณินตะกะ ๒.๒ บทละครเรื่องขอมดำดิน

บทละครเรื่อง ขอมดำดิน เป็นบทละครที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกใจให้ประชาชนรักชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นเนื้อหาในการประกาศอิสรภาพของพระร่วงแห่งราชอาณาจักรสุโขทัยให้รอดพ้นจากอำนาจของอาณาจักรขอม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถนำเสนอประเด็นดังกล่าว เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายทางการเมืองในการต่อต้านอิทธิพลของต่างประเทศในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง
แต่งเพื่อใช้เป็นบทละคร

ตา

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

พระร่วงเป็นเจ้าเมืองละโว้สืบจากบิดา ปีนันบ้านเมืองมีความเดือดร้อนด้วยแห้งแล้ง

ข้าวยากหมากแพง พอดีกับต้องส่งส่วยน้ำ ผู้คุมมาทวงส่วยน้ำ พระร่วงวิตกเรื่องการส่งส่วยน้ำ จึงเจรจากับผู้คุมขอให้ช่วยขนน้ำไปส่งด้วย ผู้คุมว่ามีเกวียน๑๐ เล่มเท่านั้น ถ้าบรรทุกได้พอก็จะยอมออกไปให้ พระร่วงจึงสั่งให้สานชะลอมเอาขันทาจึงบรรทุกได้ ผู้คุมเสียทีจึงต้องขนน้ำไป ในเมืองพระนครหลวง ท้าวปทุมสุริวงศ์เมื่อทราบเรื่องก็เห็นว่าพระร่วงฉลาดเกินไป จะปล่อยไว้ไม่ได้ ท้าวปทุมสุริวงศ์จึงให้พระยาเดโชไปจับพระร่วง นายมันป็นยาวทราบจึงเข้าไปทูลพระร่วง พระร่วงเห็นว่าชาวเมืองคงจะออกรบ และสู้กำลังทัพขอมไม่ได้ พระองค์จึงทรงหนีไปสุโขทัยและให้นายมันป็นยาวไปแจ้งข่าวแก่ทัพขอม นายมันยอมให้ถูกขอมจับจึงสามารถส่งข่าวได้สำเร็จ พระยาเดโชจึงปลอมเป็นคนไทยไปสุโขทัยคนเดียว ทางเมืองละโว้จึงจับผู้เป็นมารดาพระร่วงนำทัพรบกองทัพขอมจนพ่ายแพ้กลับไป ส่วนพระยาเดโชไปถามหาพระร่วง พระร่วงจึงให้ศิษย์วัดออกมาจับ และชาวสุโขทัยจึงอัญเชิญพระร่วงขึ้นครองราชย์

คุณค่า

บทละครเรื่อง ขอมดำดิน มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ ใช้ถ้อยคำติดาเนินเรื่องเหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร และสามารถโน้มน้าวใจ

ประชาชนให้มีความรักชาติได้

ด้านสังคม คุณค่าที่เด่นที่สุดคือ ข้อคิดที่ได้จากเรื่อง เนื่องจากบทละครเรื่องนี้ เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระทัยให้พระร่วงเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ เป็น ตัวอย่างแห่งความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในด้านการเมืองการปกครองและทรงเน้นถึงความรักชาติยอมสละแม้ชีวิตเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติ อันเป็นแนวความคิดเรื่องชาตินิยมที่เห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้พระองค์ได้ทรงสอดแทรกความคิดดังกล่าวไว้ในเรื่องพระร่วงโดยตลอด ดังบทพระราชนิพนธ์ที่ว่า

"ข้าพเจ้าเห็นว่าพระร่วงเป็นตัวอย่างอันดีแก่ผู้ที่รักชาติยิ่งกว่าตัว ยอมตกระกำลำบาก และแม้แต่ชีวิต ก็ยอมสละเพื่อมีให้อนที่ อยู่ในความปกครองต้องได้รับความเดือดร้อนพลอยล้มตาย....เพราะฉนั้นการที่ละไว้ได้

๑๗:๐๑ ครุฑินตะคคะ เป็นอิศรภาพพ้นจากอำนาจขอมได้ ต้องถือว่าเพราะพระร่วงเป็นผู้จุดไฟขึ้นก่อน แล้วชาวเมืองละโว้จึงลุกขึ้นตามโดยความจงรักภักดี เป็นที่น่าชมว่าสมเจ้าสมข้ากัน..."

ด.

ด้านประวัติศาสตร์ บทละครเรื่อง ขอมดำดิน มีความสำคัญในฐานะที่เป็นวรรณคดีสะท้อนภาพสังคมและ วัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการสร้างแนวคิดชาตินิยม รวมถึงเป็นภาพสะท้อนแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

๑๗:๐๒ ครุฑินตะคคะ ตัวอย่าง

บทละครเรื่องขอมดำดิน

• ไร่เมื่อนั้น

ไทยคนนี้มีปัญญากล้าจริงจริง

จึงมีพระราชบัญชา

ตัวเรานี้มีบุญญาธิการ

ท้าวพันธุมทรวงฟังแล้วนั่งนิ่งจะละทิ้งข้าไว้ไม่เป็นการ

แก้พญาเดโชยอดทหาร

ไม่มีใครเปรียบปานแต่เดิมา...

๙๑๐ คำ ฯ

๑๗:๐๒ ครุณินตะคะ .๓ บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วงบทละครพูดคำกลอนเรื่อง พระร่วง มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับบทละครเรื่อง ขอมดำดินรวมถึงเป็นบทละครที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกใจให้ประชาชนรักชาติเช่นเดียวกัน แต่มีการตีความเนื้อหาที่แตกต่างกัน บทละครเรื่องนี้จึงมีคุณค่าอันเป็นลักษณะเฉพาะดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

๑๗:๐๓ ครุณินตะคะ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่งแต่งเพื่อใช้เป็นบทละครพูด ให้เหมาะสมกับการแสดงของเสียป่า

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประมาทบทละครพูดคำกลอน

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อเรื่องคล้ายกับบทละครเรื่องขอมดำดิน ลักษณะเด่นของบทละครคำกลอนเรื่อง

พระร่วงสำนวนนี้คือ การที่ทรงแบ่งเรื่องออกเป็น องค์๑๑ ตอน๖ ฉาก และมีการเพิ่มเนื้อเรื่องและตัวละครมากขึ้นจากฉบับกลอนละคร (สำนวนที่ ๒) เหตุการณ์ที่มีการเพิ่มเติมมากขึ้นในฉบับนี้ ได้แก่ ฉากที่แสดงพฤติกรรมของตัวละคร ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเอกทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายขอม (ทั้งนี้เป็นลักษณะของการแต่งบทละครพูด ที่แตกต่างจากกลอนละครเดิมของไทย ที่มีได้เน้นความคิดความรู้สึกของตัวละคร) จากที่เพิ่มเติมได้แก่ เพิ่มจากทำระออมใส่น้ำ มีพวกขอมมาสอดแนม เหตุการณ์ที่พระร่วงแสดงความฉลาดคาดการณ์ว่าขอมจะยกทัพมาตีละโว้

๑๗:๐๓ ครุณินตะคะ การให้ชาวละโว้ซ่อมกำแพงและตกแต่งคูค่ายไว้รับศึกขอม เหตุการณ์ติดต่อของกองทัพสุโขทัยมาช่วย เมื่อพระร่วงหนีไปสุโขทัยมีนายบุญและนายมีตามไปด้วย พระร่วงลาสิกขาทก่อนถูกอัญเชิญให้ขึ้นครองราชย์ และเมื่อชาว สุโขทัยมาอัญเชิญให้ขึ้นครองราชย์ก็มีการรวมเมืองละโว้เข้ากับเมืองสุโขทัยด้วย

คุณค่า

บทละครพูดคำกลอนเรื่อง พระร่วง มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านสังคม พระราชนิพนธ์เรื่อง "พระร่วง" ฉบับนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเนื่องจากกระทรวง ศึกษาธิการคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านกวีนิพนธ์และหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามลำดับแนวคิดทางการเมืองในเรื่องนี้ก็มี ความแตกต่างจากพระร่วงฉบับเดิมด้วยพอสมควร เนื่องจากฉบับเดิมเน้นความสำคัญอยู่ที่ตัวพระร่วงและบทบาทในฐานะสัญลักษณ์ของวีรบุรุษของการปลดแอกไทยจากอำนาจขอม เน้นหน้าที่ของประชาชนที่มีต่อชาติ ในสำนวนนี้แม้แนวคิดเดิมจะปรากฏอยู่แต่ก็มีการเน้นเรื่องการปกครองโดยอาศัยความเมตตา การใช้อำนาจด้วยความเป็นธรรมเพื่อความสงบสุขของประชาชน

. ด้านคติธรรมและคุณธรรม บทละครพูดคำกลอนเรื่อง พระร่วง ให้ข้อคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการ

ปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อชาติ รวมถึงหน้าที่ของผู้ปกครองที่มีต่อประชาชนต. ด้านประวัติศาสตร์ เนื้อหาของเรื่องเป็นการนำข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับพระร่วงในประวัติศาสตร์ของสุโขทัยมาตีความใหม่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมการเมือง รวมถึงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อปลุกใจให้ประชาชนรักชาติ นอกจากนี้จะสามารถศึกษาบทละครเรื่องนี้ในฐานะ บันทึกทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยได้แล้ว ยังสามารถศึกษาบทละครเรื่องนี้ในฐานะภาพสะท้อนแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองของรัชกาลที่ ๖ ได้อีกด้วย นอกจากนี้ ยังสามารถศึกษาบทละครเรื่องนี้ในฐานะประวัติศาสตร์ความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามีเงื่อนไขทางการเมืองรูปแบบใดบ้างที่ส่งผลให้รัชกาลที่๖ ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องนี้ขึ้น ซึ่งสะท้อนภาพสังคมในสมัยรัชกาลที่๖ ได้เป็นอย่างดี

๑๗:๐๔ ครุณินตะคะ ตัวอย่าง

พระร่วง

บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์

เราจะประศาสน์การนคร

ซึ่งท่านให้อิศริยยศ

ขอแต่ให้เสนาพดมาจารย์

อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง

อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี
แม้วราฤศยากันและกัน
ระวิงการยุยงส่งร้าย,ไทยรวมกำลังตั้งมั่น
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง
ขอแต่เพียงไทยเรอย่ำผลาญญาติ
เกลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร,ให้ประชาชนนิกรสุขสราญ
เรามีอาจหาพจน์พอดตอบท่าน,สมัครสมานสามัคคี
ลุ่มหลงฤศยาไม่ควรที่,อย่าให้ช่องไพร่ที่มุ่งร้าย
ไม่ข้าพหลันพากันฉิบหาย, นั้นแหละเครื่องทำลายสามัคคีจะสามารถป้องกันชั้นแขง,มายุทธ์แจ้งก็จะปะลาศไป.
ร่วมชาติร่วมจิตเป็นขอใหญ่,

๑๗:๐๔ ครุณินตะคะ ๒.๔ บทละครร้องเรื่องพระร่วง

บทละครเรื่องพระร่วงนี้ เป็นเนื้อเรื่องของบทละครเกี่ยวกับพระร่วงสำนวนสุดท้ายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวลักษณะเนื้อหามีความสอดคล้องกัน แต่มีความแตกต่าง ด้านท่วงทำนองการประพันธ์ รวมถึงลักษณะทางวรรณศิลป์ โดยพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อใช้แสดงในทำนองลิเบรโตของโอเปร่า ผู้ชมจึงเข้าถึงสุนทรียภาพของบทละครได้ในอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้เป็นบทละครร้อง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร โดยทรงมีพระประสงค์จะให้

ได้แสดงเป็นทำนองลิเบรโตของโอเปร่า แต่ยังมีได้มีดนตรีเฉพาะเรื่องเหมือนโอเปร่า แต่ได้ใช้ดนตรีแบบเก่าไปตลอดการดำเนินเรื่อง

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อเรื่องบทละครเรื่องพระร่วงสำนวนนี้มีความใกล้เคียงกับบทละครพูดคำกลอน

แต่บทละครเรื่องพระร่วงสำนวนนี้ทรงตัดตอนทำชะลอมใส่น้ำ และฉากกรุงนครออกทั้งหมด ทรงตัดตัวละคร

ที่มีชื่อ หรือมีบทละครที่ทรงปรับเปลี่ยนเนื้อหา ทรงปรับจาก ๒๐ เหลือ ๑๒, ทรงตัด ๕ องก์ เหลือ ๔ องก์, ๑๑

ตอน เหลือ ๖ ตอน, ๖ ฉาก เหลือ ๕ ฉาก

คุณค่า

บทละครเรื่อง พระร่วง มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณคดี เป็นพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงสำนวนสุดท้าย และทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในปีสุดท้ายแห่งรัชกาล คือปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ดังนั้น บทละครเรื่องพระร่วงฉบับนี้จึงมิได้ทันพิมพ์ขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ แม้กระนั้นบทละครเรื่องพระร่วงสำนวนนี้ก็ได้ออกแสดงในรัชกาลครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๙ นั่นเอง ณ พระราชนิเวศ-มฤคทายวัน โดยทรงแสดงเป็นน่ายม้นเป็นยาว

๒. ด้านวรรณศิลป์ ใช้ถ้อยคำดำเนินเรื่องเหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร และสามารถโน้มน้าวใจประชาชนให้มีความรักชาติได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การประพันธ์บทละครที่มีเค้าเรื่องเดียวกัน แต่สื่อสารผ่าน ศิลปะการแสดงที่มีความแตกต่างกันย่อมสามารถช่วยให้ผู้เสพสามารถเข้าถึงสุนทรียภาพของวรรณคดีที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันได้เป็นอย่างดี

๑๗:๐๕ ครุณินตะคะ บทละครเรื่องพระร่วง

เรานี้วิตกด้วยกิจการ

สุโขทัยได้ตอบสารา

๑๗:๐๕ ครุณินตะคะ จึงเชิญท่านทั้งหลายมาปรึกษา

ว่าไม่สามารถผูกไมตรี,

๑๗:๐๖ ครุณินตะคะ ๒.๕ พระนลคำหลวง

วรรณคดีเรื่อง พระนลคำหลวง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อให้เป็นแบบอย่างของวรรณคดีเรื่องพระนลเดิมมีที่มาจากวรรณคดีสันสกฤตชื่อว่า นโลปายาน ซึ่งเป็นเรื่องแทรกในมหากาพย์มหาภารตะ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำเค้าเรื่องมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์โมเนียร์ วิลเลียม สะท้อนความเปลี่ยนแปลงในการรับอิทธิพลทงวรรณคดี โดยรับเค้าเรื่องของวรรณคดีสันสกฤตมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ พระราชนิพนธ์ขึ้นเสร็จตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๘/ ใช้เวลาตรวจฉบับพิมพ์และแก้ไข จนพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยร้อยกรองหลายประเภท คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อเรื่องพระนลคำหลวงมีที่มาจากคัมภีร์มหาภารตะ ชื่อเรื่องว่า นโลปายานบรรพ ซึ่ง

เซอร์โมเนียร์ โมเนียร์วิลเลียม แปลเป็นภาษาอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนล ต้องแพ้สภาพนั้นเนื่องจากพระกลีจนเสียเมือง และพลัดพรากจากนางมณีนทซึ่งเป็นมเหสี ต่อมาเมื่อพระกลีออกจากพระนลจึงสามารถเล่นสกาเอาชนะได้เมืองคืน

คุณค่า

วรรณคดีเรื่อง พระนลคำหลวง มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ วรรณคดีเรื่อง พระนลคำหลวง เป็นวรรณคดีที่มีสำนวนกลอนแต่งดี มีความไพเราะใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม โดยพระองค์ทรงเคร่งครัดในฉันทลักษณ์อย่างมาก และถือเป็นวรรณคดีคำหลวงเรื่องที่ของไทย นอกจากนี้ ยังเป็นวรรณคดีคำหลวงที่มีลักษณะคำประพันธ์มากกว่าวรรณคดีคำหลวงเรื่องอื่น โดยประกอบด้วยกาพย์ กลอน โคลง และฉันท์

ด้านศีลธรรมและคุณธรรม วรรณคดีเรื่อง พระนลคำหลวง ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความรักและความซื่อสัตย์

ของภรรยาที่มีต่อสามี รวมถึงเข้าใจโทษของการพนัน

ด.

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอินเดียโบราณ

เช่น ขนบธรรมเนียมการครองเรือน การปฏิบัติตนระหว่างสามีภรรยา เป็นต้น

๑๗:๐๗ ครูนิพนะคะ กะวีสง่าแมน

คำเพราะคือสังวาลย์

ควรเพิ่มพริยการ

กอบกิจประเสริฐแล้ว

๑๗:๐๘ ครูนิพนะคะ มณีนสาร

กอบแก้ว

กะวีเวท เทอญพ่อ

ไปต้องร้อนตัว ฯ

๑๗:๐๘ ครูนิพนะคะ ๒.๖ ลลิตนารายณ์สืปปาง

วรรณคดีเรื่อง ลลิตนารายณ์สืปปาง พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าข้อมูลในการทรงพระราชนิพนธ์โดยการค้นคว้าจากหนังสือ Hindu Mythology ของ

J.w.Wilkins พระราชนิพนธ์ขึ้นและตีพิมพ์ครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๕๖ เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้า-

อินทศัศิกิติ พระบรมราชินี จะมีพระชนมายุครบ๒๑ พรรษาบริบูรณ์ ณ วันที่๑๐ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๕๖๖

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งเป็นลิลิต ประกอบด้วยรูปแบบคำประพันธ์ คือ โคลง และร่าย

A

เนื้อหาโดยสังเขป

ในโลกมนุษย์ ได้แก่

Q..

มัธยมดาว

อวตารเป็นปลา

๒. กุรมาวตาร

อวตารเป็นเต่า

๓. วราหาวตาร

อวตารเป็นหมูป่า

. นรสิงหาวตาร อวตารเป็นนรสิงห์

๕. วามนาวตาร อวตารเป็นพราหมณ์เตี้ย

กล่าวถึงการอวตาร๑๐ ครั้งของพระวิษณุ หรือพระนารายณ์ เพื่อลงมาปราบยุคเข็ญ

b.

o/.

๙.

ปรศุรามาวตาร

รามากันธรวตาร

๘. กฤษณาวตาร

พุทธาวตาร

๑๐. กัลกยาวตาร

อวตารเป็นปรศุราม

อวตารเป็นพระราม

อวตารเป็นพระกฤษณะ

อวตารเป็นพระพุทธเจ้า

อวตารเป็นพระกัลก

(ซึ่งจะมาในปลายกัลยยุค)

คุณค่า

วรรณคดีเรื่อง ลิลิตนารายณ์สิบปาง มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ วรรณคดีเรื่อง ลิลิตนารายณ์สิบปาง เป็นวรรณคดีที่มีสำนวนกลอนแต่งดี มีความไพเราะ ๒. ด้านความเชื่อ

วรรณคดีเรื่อง ลิลิตนารายณ์สิบปาง มีคำอธิบายซึ่งให้ความรู้ในเรื่องศาสนาฮินดู ทำให้

ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับพระนารายณ์ตามคติในศาสนาฮินดูได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่าง

ลิลิตนารายณ์สิบปาง

๑๗:๐๙ ครุณิดนะคะ • อวตารเทพเจ้า

รวมสิบปางครบตาม

แต่มีมุ่งหมาย

ว่าเก็บเรื่องได้หมด

๑๗:๑๐ ครุณิดนะคะ นารายณ์

กำหนด

โอ้อวด

ทั้งผอง

๑๗:๑๐ ครุณิดนะคะ ๒.๗ นิราศนครวัด

นิราศนครวัดเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ขึ้นเมื่อครั้งเสด็จทอดพระเนตรประเทศกัมพูชาเป็นการส่วนพระองค์ ระหว่างวันที่

๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗ จนถึงวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระนิพนธ์เพื่อประทานเป็นของฝาก ดังเนื้อหาตอนขึ้นต้นว่า

"แล้วพิมพ์แจกเช่นทำนองเป็นของฝาก"

๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๒

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้เป็นบทบันทึกการเดินทาง

รูปแบบคำประพันธ์

ร้อยแก้ว

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ (ขึ้นต้นด้วยการแต่งกลอนนำ) และ

เนื้อหาโดยสังเขป แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๙ บท ได้แก่บทที่ ๑ ออกจากกรุงเทพฯ กล่าวถึงเรือสุทธาทิพย์

บทที่ ๒ ถึงเมืองกำปอด กล่าวถึงภูมิประเทศตำบลแก๊ป และการเดินทางด้วยรถยนต์ไปเมืองพนมเปญบทที่ ๓ อยู่เมืองพนมเปญครั้งแรก กล่าวถึงตำนานเมืองพนมเปญ พิพิธภัณฑสถาน วัดอุณาโลม วัดพุทธวัดการเข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีสวสดี และสถานที่สำคัญต่างๆ ในเมืองพนมเปญ เช่น พระที่นั่งต่างๆ วัดพระแก้ว พระราชพิธีประจำปี ฯลฯ

บทที่ ๔ ออกจากเมืองพนมเปญไปเมืองเสียมราฐ กล่าวถึงการเดินเรือระหว่างพนมเปญกับเสียมราฐบทที่ ๕ เทียวดูปราสาทหิน กล่าวถึงตำนานนครวัด นครธม ว่าด้วยฝรั่งเศสรักษาของโบราณ และกล่าวถึงปราสาทหินต่าง ๆ ภายในเมือง เช่น ตำนานเทวสถานบรรยงก์ (ปราสาทบายน) สระสง พลับพลาสูงพระราชวังในนครธม เทวสถานพิมานอากาศ ปราสาทนครวัด ปราสาทพระซรค์ เทวสถานบนเขาบาแกง (พนมบาเค็ง) ปราสาทตาแก้ว และปราสาทตาพรหม เป็นต้น

บทที่ ๖

กลับเมืองพนมเปญทางเมืองกำพงจาม กล่าวถึง การสร้างถนนวิชัยของฝรั่งเศส การเดินทางกลับจากเมืองเสียมราฐโดยผ่านทางกำพงธม และสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ปราสาทหินวัดนครชัยเมืองกำพงจาม และแม่น้ำโขงตอนใต้ เป็นต้น

บทที่ ๗

ไปเมืองไซ่ง่อน กล่าวถึงการเดินทางรถยนต์ไปเมืองไซ่ง่อน และสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น เมืองไซ่ง่อน (ปัจจุบันคือ เมืองโฮจิมินห์ ซิตี้ ประเทศเวียดนาม) เมืองเจาเล็ง พิพิธภัณฑสถาน ละครโอเปร่าซึ่งมาเล่นที่เมืองไซ่ง่อน เป็นต้น

บทที่ ๘

อยู่เมืองพนมเปญครั้งหลัง กล่าวถึงการเดินทางไปเมืองอุดงคัมขัย เขาพระราชทรัพย์ ละครหลวงในพระราชวัง เรื่อยยศในราชสกุลกัมพูชา และตำแหน่งเสนาบดีกรุงกัมพูชา เป็นต้น

บทที่ ๙

กลับจากเมืองพนมเปญมากรุงเทพฯ กล่าวถึงการเดินทางกลับจากเมืองพนมเปญ ผ่านเมืองกำปอดเขาโบกโค ท่าเรียม และเดินทางกลับถึงกรุงเทพฯ

๑๗:๑๑ ครุฑินตะกะ นิราศนครวัด มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ นิราศนครวัดเป็นพระนิพนธ์สารคดีบันทึกการเดินทางของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่นอกจากจะทรงให้ความรู้เกี่ยวกับปราสาทหินต่างๆ ในเมืองเสียมราฐ ตามผลการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะของฝรั่งเศส ยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงสภาพการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของประเทศกัมพูชาในรัชกาลสมเด็จพระศรีสวสดี ซึ่งในเวลานั้นเป็นอาณานิคม

ของฝรั่งเศสไว้อย่างชัดเจน

๒. ด้านวรรณศิลป์ นิราศนครวัดเป็นวรรณคดีที่ใช้ภาษาอ่านเข้าใจง่าย และบรรยายให้เห็นภาพอย่าง ชัดเจนใช้ภาษาอย่างมีจินตภาพเสมือนไปท่องเที่ยวด้วยตนเอง ถือเป็นสารคดีท่องเที่ยวที่ดีเรื่องหนึ่ง

๓. ด้านวรรณคดี นิราศนครวัดเป็นวรรณคดีนิราศที่มีรูปแบบการเขียนแตกต่างจากวรรณคดีนิราศรูปแบบเดิม ซึ่งแต่เดิมแต่งด้วยกลอนจึงมีความแตกต่างจากวรรณคดีนิราศเรื่องอื่น เนื่องจากเป็นวรรณคดีนิราศที่เขียนใน ลักษณะของความเรียงร้อยแก้ว ถือเป็นนิราศร้อยแก้วเรื่องแรก นอกจากนี้ ยังมีการแต่งบทร้อยกรองแทรกอีกด้วย

ตัวอย่าง

นิราศนครวัด บทร้อยกรอง

เที่ยวสนุกขุกคิดถึงมิตรสหาย

ให้นึกอยากฝากของต้องฤทัย

อย่าเลยจะเลียงทำเยี่ยงปราชญ์ลองเล่าเรื่องทีไปเมืองกัมพูชา

แล้วพิมพ์แจกเช่นทำนองเป็นของฝากแต่คิดกลอนแหละเบื่อเหลือกำลัง

ทั้งหญิงชายอยู่หลังยังกรุงใหญ่แต่คิดไปก็ลำบากยากใช้น้อย....

แต่งนราสสทจะดกวา

ให้บรรดามิตรสหายทั้งหลายฟัง

เห็นโดยมากจะสมอารมณ์หวังจะแต่งตั้งนับปีก็มีแล้ว

นิราศนครวัด บทร้อยแก้ว

เข้าประตูวังเดินตามถนนเข้าไปถึงพระที่นั่งพิมานอากาศ มีเรื่องราวกล่าวว่า พระเจ้า-แผ่นดินบรรทมกับนางนาค แต่ที่จริงมีใช้พระราชสมณเทียรเป็นทเวสถานอยู่ในพระราชวัง

ทำเป็นปางศิลาตั้งบนฐาน ๓ ชั้น ฐานชั้นยอดมีระเบียงและวิมาน ย่อส่วนเป็นอย่างเล็กๆ สันนิษฐานว่าทำขึ้นต่อที่หลังเป็นเครื่องประกอบฐานเดิม แต่พระที่นั่งพิมานอากาศนี้สูงมากเห็นจะราวสัก ๔ วา ขึ้นบันไดก็แคบ ขึ้นลงน่ากลัวอันตราย ขึ้นดูพระที่นั่งพิมานอากาศแล้วเมอร์ซิเออร์มาร์บาล พาไปดูสระที่สร้างในพระราชวัง สระนี้ทำงามยิ่งนัก มีเขื่อนศิลาเป็นชั้นๆ ลงไปสี่ชั้นรอบสระ สำหรับนั่งอาบนำได้ทั้งเวลาน้ำมากหรือน้ำน้อย

๑๗:๑๒ ครุณินนะกะ ๒.๘ อลินจิตต์คำฉันท์

วรรณคดีเรื่อง อลินจิตต์คำฉันท์ มีเค้าเรื่องจากอลินจิตตชาดก เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นอลินจิตตกุมาร เนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณค่าความกตัญญูของพญาช้างเผือก

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา (พระองค์เจ้ากัศยานประวดี) ทรงพระนิพนธ์ในรัชสมัย

จุดมุ่งหมายในการแต่ง กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชาทรงพระนิพนธ์ไว้ตอนท้ายเรื่องว่า ทรงนิพนธ์ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเพื่อแสดงฝีมือในเชิงกวี ดังที่สมเด็จพระยาตำรากราชานุภาพทรงสนับสนุนให้กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชาพระนิพนธ์ขึ้น

"...ตามเยี่ยงอย่างกวีไตรภวนได้เคยทำกันมาจะได้เป็นอนุสรณ์ให้พระนามปรากฏอยู่ในแผ่นดิน..."

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์

เนื้อหาโดยสังเขป

นำโครงเรื่องมาจากอลินจิตตชาดก คือ เรื่องพญาช้างเผือกซึ่งเขียนไว้ที่ฝาผนัง

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นต้นเค้า

คุณค่า

วรรณคดีเรื่อง อลินจิตต์คำฉันท์ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ แม้ว่าโครงเรื่องจะไม่โดดเด่นมากนัก แต่เป็นวรรณคดีคำฉันท์ที่มีความงามทางวรรณศิลป์มีความประณีตไพเราะ โดดเด่นกว่าคำประพันธ์ประเภทฉันท์ตามแบบวรรณคดีแนวชนบดั้งเดิม เนื่องจากการสรรคำให้เข้าใจง่าย

ด้านคติธรรมและคุณธรรม วรรณคดีเรื่อง อลินจิตต์คำฉันท์ ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที

๑๗:๑๒ ครุณินนะกะ อลินจิตต์คำฉันท์

อัญชยมกรมหมื่นกวีพจน์

จเรชฉันทสรศาสตร์

เฉลิมพระเกียรติยศทมาลย์

บพิตรอุภัยภูวนาท

เปนปฐมสมเด็จพระบาท

เบญจมรัชธารัง

พระบาทสมเด็จพระมง

กุฎยรัชปัจจุบัน

สุปรีชาเพียรพจ

พระมิ่งมหิบาล

ปิยมหาราช

กุลเกตรเรศทรง

๑๗:๑๓ ครุณินณะคะ ๒.๙ รูโบายาต

วรรณคดีเรื่อง รูโบายาต พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรง

แปลมาจากบทประพันธ์ของโอมาร์ คัยยาม (Rubaiyat of Omar Khayyam) กวีและนักปราชญ์ชาวเปอร์เซีย วรรณคดีเรื่องนี้มีลีลาไพเราะ นำเสนอเนื้อหาวิจารณ์ศาสนาและคติความเชื่อของคนในยุคสมัยนั้น โดยนำเสนอแนวความคิดแบบสุขนิยม เชิญชวนมนุษย์ให้แสวงหาความสุขในโลก ด้วยการเสพสุขจากรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส รวมถึงแสดงคุณค่าปรัชญาชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง ด้วยระยะเวลาอันยาวนานวรรณคดีเรื่องนี้จึงมีการแปลในหลายภาษาและหลากหลายวัฒนธรรมขณะเดียวกันก็มีการตีความให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของแต่ละสังคมด้วย วรรณคดีเรื่อง รูโบายาตที่ประพันธ์เป็นภาษาไทยจึงมีการตีความเข้ากับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา อันเป็นเอกลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องนี้ในภาคภาษาไทย

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแปลและนิพนธ์เทียบเป็น

โคลงสี่สุภาพ และทรงจัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ในสมัยรัชกาลที่ ๖

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้อ่านและเป็นคนตีสอนใจ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประมาทโคลงสี่สุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

ประกอบด้วย ประวัติของอะกิม โอมาร์ คัยยาม, ในซาม อุลมุลีก, ฮะซัน สับบาห์,

โอมาร์ คัยยาม ศาสนาของโอมาร์ คัยยาม. รูโบายาต ของโอมาร์ คัยยาม, โลกียะทิฎฐิธรรม ของโอมาร์ คัยยาม,

ปลงธรรมสังเวช และรูโบายาต (ภาคภาษาไทย) จำนวน ๒๐๔ บท. ตะมาม - ชุด, หัวใจพระพุทธศาสนา, หัวใจพระธรรมะจักร์,

อุทานปลงธรรมะสังเวช, พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำแปล

รูโบายาต คำแปลโคลงรูโบายาต โอมาร์ คัยยาม

คุณค่า

วรรณคดีเรื่อง รูโบายาต มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ เป็นการแปลรูโบายาต เป็นภาษาไทยครั้งแรก เป็นวรรณคดีที่แปลได้อย่างมีวรรณศิลป์มีความไพเราะ รวมถึงการตีความเนื้อหาได้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย สะท้อนความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย โดยเฉพาะคติความเชื่อทางศาสนา

๒. ด้านคติธรรมและคุณธรรม วรรณคดีเรื่อง รูโบายาต ให้อ่านตีสอนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การตีความของผู้อ่านแต่ละคน ตัวอย่างข้อคิดจากวรรณคดีเรื่อง รูโบายาต เช่น สำนวน "ดูหนึ่งดูละครแล้วย้อนดูตัว"จากบทกวีบทที่ว่า "ดูหนึ่ง, ดูละครแล้วย้อน ดูตัว" ในบทประพันธ์เดิม สามารถตีความได้ในหลายแนวทาง แนวทางหนึ่งอาจตีความได้ว่า ชีวิตเปรียบเหมือนละคร หรืออาจตีความในอีกแนวทางหนึ่งได้ว่า ละครบางเรื่องแม้จะสร้างจากจินตนาการ แต่ก็ให้ข้อคิดที่เป็นคติแก่ผู้ชม ดังนั้น ผู้ชมละครควรจะได้กลับมาพิจารณาและสำรวจตนเองว่ามีนิสัยหรือพฤติกรรมใดที่สมควรปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีคุณค่าและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

๑๗:๑๔ ครุณินณะคะ ตัวอย่างรูโบายาต

๑๗:๑๔ ครุณินณะคะ ดูหนึ่ง, ดูละคร

ข้าอร่า, น้ำหัว
ดอกเอ๋ย
ลครคน, ลครชั้น
แล้วย่อน, ดูตัว
เด่นยัว, อย่างฝัน
เจ้าดอก, พิศะวัน
ประชันกัน, สนุกเอ๋ย ฯ

๑๗:๑๔ ครุณิดนะคะ ๒.๑๐ นิทานเวตาล

นิทานเวตาล พระนิพนธ์ในพระราชวรรังสรรค์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ.

๒๕๖๑ โดยทรงเรียบเรียงจากเวตาลปัญจวิงสติ ซึ่งเป็นวรรณคดีสันสกฤตของอินเดียที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงแปลนิทานเวตาลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษจาก ๒ แหล่งที่มา คือ ฉบับของเบอร์ตัน จำนวน ๘ เรื่อง และนำมา

จากฉบับของซี.เอส.ทอร์นีย์ จำนวน ๑ เรื่อง รวมจำนวน ๑๐ เรื่อง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

น.ม.ส. หรือ พระราชวรรังสรรค์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้ารัชสีนแจ่มจรัส)

๑๐

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

๓

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว แทรกร้อยกรอง ลักษณะเด่นของนิทาน

เวตาล คือ เป็นนิทานที่มีลักษณะนิทานซ้อนนิทาน โดยมีนิทานเรื่องย่อยแทรกอยู่ในนิทานเรื่องใหญ่อีกชั้นหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นส่วนเสริมให้แก่เรื่องของนิทานเรื่องใหญ่เด่นชัดขึ้น ผู้แต่งอาจใช้กลวิธีให้ตัวละครในนิทานเรื่องใหญ่เป็นผู้เล่าเรื่อง มีการผูกปมตั้งปริศนา และเฉลยหรือคลี่คลายเรื่องในตอนท้าย

๑

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงพระราชานามวิกรมมหาราช ครองราชย์อยู่ที่กรุงอุชเชนี พระองค์อยากทราบความ

เป็นอยู่ของราชภรรยา จึงให้พระภรรตฤาษพระอนุชาครองราชย์แทน ต่อมาทรงทราบข่าวว่าพระภรรตฤาษสละราชสมบัติออกไป พระวิกรมมหาราชพร้อมด้วยพระโอรสจึงเดินทางกลับเข้าเมือง

ในระหว่างที่กรุงอุชเชนีไม่มีกษัตริย์พระอินทร์ใช้ให้อสูรชื่อปัทมาไปป้องกันเมือง เมื่อพระวิกรมมหาราชมาถึงได้รับกัณ อสูรแพ้วจึงบอกความลับเรื่องโยคีคนคิดลอบได้หาทางสังหารพระองค์ เมื่อพระวิกรมมหาราชกลับคืนสู่ราชสมบัติ มีพ่อค้าคนหนึ่งนำผลไม้ที่มีทับทิมอยู่ภายในมาถวาย พระวิกรมมหาราชทรงทราบจึงถามพ่อค้า พ่อค้า จึงตอบว่าตนคือฤๅษีกำลังทำพิธีบูชานางทศพรดา ขอพระวิกรมมหาราชไปช่วย โดยให้นำเวตาลที่ห้อยอยู่ที่กิ่งไม้มาให้พระวิกรมมหาราชไปจับเวตาลในแต่ละครั้งเวตาลจะเล่านิทาน แล้วถามปัญหา จำนวน ๒๕ ปัญหา (แต่ น.ม.ส. แปลไว้เพียง ๑๐ เรื่อง) พระวิกรมมหาราชหลงกลตอบปัญหา เวตาลหนีกลับไปทันไม้ พระวิกรมมหาราชต้องไปจับใหม่ทุกครั้ง จนครั้งสุดท้ายพระวิกรมมหาราชไม่ตอบ จึงสามารถนำตัวเวตาลไปให้ฤๅษีได้ พร้อมทั้งสังหารฤๅษีได้สำเร็จจากนั้นพระวิกรมมหาราชจึงกลับคืนเมือง

๑๗:๑๖ ครุณิดนะคะ คุณค่า

นิทานเวตาล มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ นิทานเวตาลเป็นพระนิพนธ์ที่ใช้สำนวนภาษาไทยดี และมีการแทรกบทกวีที่มีความไพเราะ แม้จะเป็นเรื่องที่แปลมาจากภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ ยังได้รับความเพลิดเพลินจากการใช้คำคมคาย

ความขบขันจากถ้อยคำยั่วเยาะเสียดสี

ด้านคติธรรมและคุณธรรม แทรกคติธรรมและแสดงปรัชญาชีวิตที่ทันสมัยเสมอ สามารถสร้างเสริม

ปัญญาของผู้อ่านได้เสมอ

ตัวอย่าง

นิทานเวตาล

ศพนันลืมน้ำตาล ลูกตาสีเขียวเรื่องๆ ผมสีน้ำตาล หน้าสีน้ำตาล ตัวผมเห็นโครงเป็นซี่ๆ ห้อยเอาหัวลงมาทำนองค้างคาว แต่เป็นค้างคาวตัวใหญ่ที่สุด เมื่อจับถูกตัวก็เย็นชืดเหนียวๆเหมือนงู ปรากฏเหมือนหนึ่งว่าไม่มีชีวิต แต่ทางซึ่งเหมือนทางแพะนั้นกระดิกได้

๒.๑๑ พระนลคำฉันท์

พระนลคำฉันท์ พระนิพนธ์ในพระราชนวรงค์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงพระนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๖ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในงานเฉลิมพระตำหนัก

จิตรลดาโรฐาน จำนวน ๕ ตอน

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งสำหรับอ่าน

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์

เนื้อหาโดยสังเขป กล่าวถึงพระนลต้องแพ้สภาพนั้นอันเนื่องมาจากพระกลีจนเสียเมือง และพลัดพรากจากนางมยุรีซึ่งเป็นมเหสี ต่อมาเมื่อพระกลีออกจากพระนลจึงสามารถเล่นสกาเอาชนะได้เมืองคืน

คุณค่า

พระนลคำฉันท์ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีคำฉันท์ที่มีความไพเราะและเคร่งครัดในฉันทลักษณ์การประพันธ์ มีการเลือกสรรคำที่นำมาใช้ คำฉันท์เรื่องนี้จึงมีความไพเราะ ถือเป็นคำฉันท์สำคัญเรื่องหนึ่งที่แต่งขึ้นในสมัยนี้

แต่เนื่องจากเป็นเรื่องเดียวกับพระนลคำหลวง เมื่อแต่งเสร็จแล้วจึงพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ จำนวน๖๓ เล่มเท่านั้น

. ด้านภาษา มีการสรรคำที่มีความหมายแปลกใหม่แต่อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย

๑๗:๑๖ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

พระนลคำฉันท์

• ยังมีกษัตริย์นิษัธราชูร์

ลือขามพระนามนลนรา

• เณรอุปัชฌาย์นิษัธ

สมบัติพิพัฒน์ชน

• ทรงศักดิ์ประจักษ์จิตประจักษ์

นาคานุคุณคุณ

• ทรงเดชวิเศษตรวิสิษฐ์

เลียงราชูร์พระราชอุปสมถ์

• ทรงโฉมประโลมจิตประเจด

อำไพประพลพิมลพรรณ

นลราชสมัญญา

ธิปทัสสทศรี

อภิรมยะลาภี

ธณิระบิโณบุญ

รสรรมธิดาคุณ

จิตเทมเฉลิมมัย

อภิฤทธิ์ปรางกรม

อติเรกอนกนันท

สิริเลิศะรังสรรค์

ผิวกศกัตติดา

.๑๒ อิลราชคำฉันท์

พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) แต่งวรรณคดีเรื่อง อิลราชคำฉันท์ ขึ้น เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนำมาจากเรื่องอิลราชในอุตรกัณฑ์ของรามายณะ จากพระราช-นิพนธ์เรื่อง บ่อเกิดรามเกียรติ์

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สารประเสริฐ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) แต่งเมื่อยังมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวง-

จตุม่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้อ่าน

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์

เนื้อหาโดยสังเขป

เรื่องอิลราชคำฉันท์ได้เค้าเรื่องมาจากบ่อเกิดรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาท-

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนที่พระรามเล่าให้พระลักษมณ์ฟังว่าท้าวอิลราชพาบริวารเดินทางไปล่าเนื้อระหว่างทางได้หลงเข้าไปในสวนของพระอิศวร เวลานั้นพระอิศวรแปลงกายเป็นหญิง ท้าวอิลราชและบริวารอยู่ในบริเวณนั้นจึงกลายเป็นหญิงตามไปด้วย ท้าวอิลราชตกใจพากันเข้าไปกราบทูลขออภัยโทษ พระอิศวรไม่ยอมแต่พระอุมายอมให้ข้าวอิลราชเป็นชายหนึ่งเดือนหญิงหนึ่งเดือน ระหว่างที่เป็นหญิงชื่อนางอิลลานั้นพระพุทธรูปเป็นชายาจนมีบุตร ต่อมาพระพุทธรูปจึงบอกให้ท้าวอิลราชทำพิธีอัฐเมอบูชาพระอิศวร จนพระอิศวรพอพระทัยและให้ท้าวอิลราชกลับเป็นชายอย่างเดิม

๑๗:๑๗ ครูนิพนธ์คะ คุณค่า

อิลราชคำฉันท์ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

• ด้านวรรณศิลป์ อิลราชคำฉันท์เป็นวรรณคดีคำฉันท์ที่มีความไพเราะและถือเป็นคำฉันท์สำคัญเรื่องหนึ่งที่แต่งขึ้นในสมัยนี้ จนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสรรเสริญไว้ในพระราชนิพนธ์คำนำ

๒.

ด้านวรรณคดี อิลราชคำฉันท์ เป็นหนังสือที่แต่งโดยยึดรูปแบบฉันท์แบบเก่า ถือเป็นแบบอย่างในการ

แต่งฉันท์ในวรรณคดีสมัยต่อมา

ตัวอย่าง

อิลราชคำฉันท์

สรรวมชีพอัญชลินาถพระบาทนฤเบศ

มงกุฎกษัตริย์เกษตร

สยาม

ที่หกลสมัยก็ไกรกิตติพระนาม

ทรงคุณคามภี

เพียงนารายณ์อวตารรำบาญอุรภารบ

เถลิงรัชทวิลาภ

รภาพ

วิไล

เปรีื่องปรีชาวิบุตยตมาภรณ์ไท

ธารสัตย์กระพัดใน

กมล

๒.๑๓ สามัคคีเภทคำฉันท์

สามัคคีเภทคำฉันท์ เป็นวรรณคดีประเภทคำฉันท์เรื่องสำคัญที่ได้รับการยกย่องในสมัยรัชกาลที่๖

แต่งโดยนายชิต บุรทัต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยนำเค้าเรื่องมาจากมหาปรินิพพานสูตร ในพระสุตตันตปิฎก และคัมภีร์สุมังคล

วิลาสนีอรรธกถาที่มณิกาย มหาวรรค วรรณคดีเรื่องนี้

กล่าวถึงโทษของการแตกสามัคคี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

นายชิต บุรทัต แต่งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

การแตกความสามัคคี

แต่งเพื่อการอ่าน และเป็นศรีแก่บ้านเมืองรวมทั้งแสดงข้อสุภาษิตว่าด้วยโทษของ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์

๑๗:๑๘ ครุניתนะคะ นื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธ ต้องการจะอยู่ยงอำนาจไปยังแคว้นวัชชี แต่

เกรงว่าจะทำได้ยาก เนื่องจากกษัตริย์ลิจฉวีตั้งอยู่ในอปริหานิยธรรม มีความสามัคคีกัน พระเจ้าอชาตศัตรูจึงปรึกษา กับวัสสการพราหมณ์ จึงออกอุบายให้พระเจ้าอชาตศัตรูสร้างขับไล่ตนจากแคว้นมคธ จากนั้นวัสสการพราหมณ์เดินทางไปรับราชการอยู่ในแคว้นวัชชี และทำลายความสามัคคีของกษัตริย์ลิจฉวี จากนั้นจึงส่งคนมากราบทูลให้พระเจ้าอชาตศัตรูยกทัพไปตีแคว้นวัชชีได้อย่างง่ายดาย

คุณค่า

สามัคคีเภทคำฉันท์ มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ถือเป็นคำฉันท์ยอดเยี่ยมในรัชกาลที่๖ เช่นเดียวกับ

อิสรภาพคำฉันท์ มีการแต่งที่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ สำนวนภาษาดีตามแบบฉันทโบราณ กระห้วงศึกษาธิการเคยจัดให้เรื่องนี้และอิสรภาพคำฉันท์เป็นแบบเรียน

๒.๑๔ ทิโตปเทศ

ทิโตปเทศเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญเรื่องหนึ่งและมีชื่อเสียงของโลก เป็นนิทานแทรก สุภาษิตโบราณของอินเดียที่ปรากฏในคัมภีร์ปัญจตันตระ ต่อมาได้มีการแปลออกเป็นภาษาต่างๆหลายภาษา ในฉบับภาษาไทยนั้น เสรียโกเศศ ซึ่งเป็นนามปากกาของพระยาอนุมานราชธน (ยง เสรียโกเศศ) และนาคะประทีป ซึ่งเป็นนามปากกาพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป)

ได้ร่วมกันแปล และตรวจสอบกับต้นฉบับภาษาสันสกฤต

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เสรียโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน) - นาคะประทีป (พระสารประเสริฐ หรือ

ตรี นาคะประทีป) พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔ ใช้นามปากกาในเวลานั้นว่า การม ๕๔

๑๖

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อใช้อ่าน เป็นวรรณคดีนิทานประกอบสุภาษิต

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป ท้าวสุทรศณผู้ครองเมืองปาฏลิบุตร ทรงอึดอัดพระทัย ที่พระโอรสไม่เอาพระทัยใส่

ในการศึกษา มุ่งอยู่แต่ประพฤติในสิ่งที่ผิดทาง พระราชาจึงถามบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายว่ามีใครที่จะช่วยชักจูงโอรสให้กลับมาในทางที่ถูก และสั่งสอนให้มีความรู้ทางด้านนิศาสตร์ บัณฑิตคนหนึ่งชื่อวิษณุศรมันผู้มีความรู้ในนี้ศาสตร์และธรรมศาสตร์รับอาสาว่าจะสอนให้มีความรู้ได้ใน ๓ เดือน พระราชาจึงมอบพระโอรสให้วิษณุศรมัน

สั่งสอน วิษณุศรมันจึงสอนโดยใช้นิทานแทรกสุภาษิตจำนวน • เรื่อง คือ มิตรลาภ (การผูกแห่งมิตร) สุฤทบาท

(การแตกมิตร) วิเคราะห์(สงคราม) และสนธิ (ความสงบ)

คุณค่า

ทิโตปเทศ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ ทิโตปเทศเป็นวรรณคดีที่ใช้ภาษาอย่างประณีต คมคาย ถ้อยคำกระชับ สื่อความได้ดี

โรหารมีความไพเราะ ถือเป็นต้นแบบของกรณคดีความเรียงร้อยแก้วที่สำคัญเรื่องหนึ่ง

๑๗:๑๙ ครุניתนะคะ ๒. ด้านคติธรรมและคุณธรรม ทิโตปเทศเป็นวรรณคดีคำสอนที่มีภาษิตคติสอนธรรมะแทรกประกอบนิทาน ทำให้เรื่องมีความน่าอ่าน ผู้อ่านจึงสามารถสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้และคติสอนใจไปพร้อมๆ กัน

ตัวอย่าง

ทิโตปเทศ

ศิลปวิทยาเครื่องส่่องข้อธรรมทั้งปวง ให้เห็นสิ่งที่ต้องการได้มากกว่ามาก ตัดเสียซึ่งความสงสัยเป็นอันมากให้ขาดสูญ ไม่มีในผู้ใด ผู้นั้นไม่ผิดอะไรกับคนบอด

ความเป็นหนุ่ม ๑ ทพย์สมบัติ ๑ ความเป็นใหญ่ ๑ ความไม่สงัดใจเสียเลย ๑ แต่ละอย่าง ยังสำหรับไม่มีประโยชน์ ถ้ามีรวมในผู้เดียวบริบูรณ์ทั้ง ๔ อย่างแล้วก็ไม่ต้องกล่าวถึงผลละ ผู้ใดไม่ละทิ้งเพื่อนในคราวร่ำเริง กับในคราวได้ทุกข์ร้อน ในคราวกันดารอาหาร ในคราว วุ่นวายจราจล ติดตามไปถึงทวารพระราชวังและถึงป่าช้า ผู้นั้นนับเป็นเพื่อนแท้

๒.๑๕ กามนิต

กามนิตเป็นนิยายอิงพระพุทธศาสนา ซึ่งเสรีรโกเศศ และนาคะประทีปแปลจากต้นฉบับภาษา

อังกฤษเรื่อง The Pigrim Kamanita ผลงานของ Karl Giellerup ที่ John E. Logie แปลมาจากภาษาเยอรมัน

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เสรีรโกเศศ (พระยาอนูมานราชชนหรือยง เสรีรโกเศศ) - นาคะประทีป (พระ

สารประเสริฐหรือตรี นาคะประทีป) พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

จุดมุ่งหมายในการแต่งแปลเพื่อพิมพ์เป็นตอนๆ ในหนังสือพิมพ์ไทยเชชม

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคพื้นดิน และภาคสวรรค์ ดังต่อไปนี้ภาคพื้นดิน เริ่มเรื่องที่กามนิตเป็นบุตรพ่อค้าชาวเมืองอุชเชนีหลงรักวาสิณฐิ ธิดาช่างทองชาวเมืองโกสัมพีขณะเดินทางกลับกามนิตถูกคณะโจรชิงคัลลีมาลปล้น ระหว่างนั้นวาสิณฐิถูกหลอกลงจนนางต้องตกเป็นภรรยาของสาตาเดียบุตรประธานมนตรี เมื่อกามนิตทราบข่าวของวาสิณฐิก็เสียใจจนสำมะเลเทเมาต่อมาบิดาขอให้กามนิตแต่งงานกับหญิงสองคน เมื่อกามนิตเบื่อหน่ายจึงออกจาริกเพื่อไปพบพระพุทธเจ้า แต่เมื่อพบแล้วกลับไม่รู้จักจนถูกวัวของวัดตาย

๑๗:๑๙ ครุณินนะคะ . ภาคสวรรค์ เริ่มจากกามนิตได้ไปเกิดในสวรรค์สุขาวดี ต่อมาวาสิณฐิได้ไปเกิดด้วยกัน เมื่อทั้งคู่ได้ไปพบกันทั้งคู่พากันไปต้นประवालพฤกษ์สวรรค์ ครั้นได้กลิ่นก็สามารถระลึกชาติได้ ต่างเล่าความหลังแก่กัน ทั้งสองเกิดความสลดใจในชีวิตจึงบำเพ็ญความสงบทางใจมีชั้นภูมิสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงชั้นพรหม ต่อมาวาสิณฐิได้บรรลุตรรณไปก่อน จากนั้นกามนิตจึงได้บรรลุตรรณตามไป

คุณค่า

กามนิตมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีแปลที่มีชื่อเสียงที่สุดในวรรณคดีไทย เนื่องจากมีสำนวนโวหารไพเราะพรรณนาภาพได้อย่างงดงาม ผู้อ่านอ่านแล้วสามารถนึกภาพตามได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังใช้ภาษาได้สอดคล้อง กับเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพรรณนาภาพและบรรยายกาศ โดยในแต่ละภาคมีการใช้ระดับภาษาแตกต่างกันในภาคสวรรค์จะใช้คำศัพท์ที่มีศักดิ์สูง โดยอาจใช้คำราชาศัพท์หรือคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤต ส่วนในภาคพื้นดินจะใช้คำศัพท์ง่ายๆ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย พรรณนาอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง สามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

๒. ด้านวัฒนธรรม เนื้อหาสอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีของชาวอินเดียโบราณ เช่น ลัทธิโจร ประเพณีการแต่งงาน นันทนาการ รวมถึงสอดแทรกคติธรรมในการดำเนินชีวิต

๓.

ด้านคติธรรมและคุณธรรม เนื้อหากล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

เรื่องความไม่เที่ยง และการตั้งตนอยู่บนความไม่ประมาท

ตัวอย่าง

กามนิต

ขณะพระองค์เสด็จมาใกล้เบญจคีรีนครคือราชคฤห์เป็นเวลาจวนสิ้นทิวาวาร แดดในยามเย็นกำลังอ่อนลงสู่สมัยใกล้วิกาล ทอแสงแผ่ซ่านไปยังสาละเขตตร และลือเลื่องเป็นทางสว่างไปทั่วประเทศสุดสายตา ดูประหนึ่งมีหัตถ์ทิพย์มาปกแผ่อำนวยสวัสดิ เบื้องบนมีกลุ่มเมฆเป็นคลื่นซ้อนซับซ้อนสลับกันเป็นทิวแถว ต้องแสงแดดจับเป็นสรีระยับระยับแววประหนึ่งเอาทรายทองไปโปรยปราย เลื่อนลอยลิวๆ เรี่ยๆ รายลงจดขอบฟ้า ขาวนาและโคก็เมื่อยลด้วยตรางคร่ำทำงาน ต่างพากันคุ่มๆ เดินกลับเคหสถานเห็นไรๆ เงามูมไม่อันโดดเดี่ยวอยู่คนเดียว ก็ยียาวออกทุกทีๆ มีขอบปริมณฑลเป็นรัศมีแห่งสีรุ้ง อันกำแพงเชิงเทินป้อมปราการที่ล้อมกรุงรวมทั้งทวารบถทางเข้านครเล่า มอญดูในขณะนั้นเห็นรูปเค้าได้ชัดเจนดั่งแจ้งตั้งว่านิรมิตไว้มีสมุทพุ่มไม้ดอก

ออกดอกโอบอ้อมล้อมแน่นเป็นขนด ถัดไปเป็นทิวเขาสูงตระหง่าน มีสีในเวลาตะวันยอแสงปานจะฉาบเอาไว้เพื่อแข่งกับแสงสีมณีวิเศษ มีบุษยรัตบัณฑพวรรณและ ก่องแก้วโกเมน แม้วรวมกันให้พ่ายแพ้ฉนั้น

พระตลาคตเจ้าทอพระเนตรภูมิประเทศดังนี้ พलगรพระบาทยุคลหยุดเสด็จพระดำเนิน มีพระหฤทัยเปี่ยมด้วยโสมนัสอินทรีย์ในภูมิภาพที่ทรงจำมาได้แต่กาลก่อน เช่น

ยอดเขากาฬภูฏาไมุลยบรรพต อีสิติลและดิชมภูฏา ซึ่งสูงตระหง่านกว่ายอดอื่น...

๑๗:๒๐ ครุณินณะคะ สรูป

วรรณคดีในยุคปรับเปลี่ยนสู่สยามสมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๖-๗) เป็นยุคที่วรรณคดีไทยได้มีการปรับเปลี่ยนอย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งในด้านของเนื้อหา และ รูปแบบการประพันธ์ โดยได้ปรับเข้าหาวรรณกรรมตะวันตก อย่างไรก็ตามวรรณคดีส่วนหนึ่งยังคงรักษาขนบแบบเดิมไว้ด้วย แต่วรรณคดีที่เขียนตามแบบสมัยใหม่ได้รับความนิยมมากกว่า เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย วรรณคดียุคนี้ถือเป็นยุค สุดท้ายก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะหลังเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

๑๗:๒๐ ครุณินณะคะ เสริมสาระ

๑๗:๒๐ ครุณินณะคะ เสริมสาระ

ประวัติหนังสือพิมพ์ไทย

สมัยรัชกาลที่ ๓ ถึง รัชกาลที่ ๗

หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และวรรณคดีสู่ประชาชนได้กว้างขวาง ช่วยพัฒนาความคิดและการศึกษาของประชาชน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยอย่างต่อเนื่อง ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๗ สรุปได้ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ ๓

เป็นยุคเริ่มต้นของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ โดยมีกลุ่มมิชชันนารี

ชาวอเมริกันเป็นเจ้าของและบรรณาธิการ ซึ่งหมอบรัดเลย์ได้ตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ข่าวรายปักษ์ฉบับแรกในประเทศไทย ชื่อหนังสือจดหมายเหตุ เรื่อง บางกอก รีคอร์ดเตอร์ (The Bangkok Recorder) พิมพ์ด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หลังจากนั้นก็มีหนังสือพิมพ์ออกมาอีกหลายฉบับ ทั้งรายสัปดาห์ รายปักษ์ และรายป้อาติ บางกอกคาเลนดาร์ ต่อมาพัฒนาเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน เช่น บางกอก เดลี่ แอดเวอไทเซอร์ (อังกฤษ:

Bangkok Daily Advertiser) และ สยาม เดลี่ แอดเวอ-

ไทเซอร์ (อังกฤษ: Siam Daily Advertiser)

สมัยรัชกาลที่ ๕

เริ่มมีหนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกเผยแพร่สู่ประชาชน ชื่อ ตรุณาวาท และเป็นหนังสือพิมพ์ที่ยอดจำหน่ายสูงมาก จนกระทั่งต้องมีระบบจัดส่งหนังสือ ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของกิจการไปรษณีย์ไทย รวมถึง มีการออกข่าวราชการ (Court) ในยุคนั้นวงการหนังสือพิมพ์ตื่นตัวอย่างมาก มีการออกหนังสือพิมพ์ถึง ๕๙ ฉบับ

สมัยรัชกาลที่ ๔

ทรงออกหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ชื่อ

ราชกิจจานุเบกษา มีกำหนดออกเป็นครั้งคราว มีประสงค์เพื่อแจ้งประกาศของราชการ กฎหมาย ข้อบังคับ แจ้งความเตือนสติ นับได้ว่าเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกๆ ที่ออกโดยคนไทย ราชกิจจานุเบกษาที่ออกในปลายสมัยรัชการที่ ๔ ออกได้เพียง

ปีเดียวก็เลิก และมาออกอีกครั้งหนึ่งในรัชกาลที่ ๕

ในพ.ศ. ๒๔๑๗

สมัยรัชกาลที่ ๗

มีหนังสือพิมพ์ ๕๕ ฉบับ โดยหนังสือพิมพ์

สมัยรัชการที่ ๓

ฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ ประชาชาติรายวัน ซึ่ง

กิจการหนังสือพิมพ์ก้าวหน้ามาก หนังสือพิมพ์สามารถวิพากษ์วิจารณ์มีอิทธิพลต่อผู้อ่านอย่าง

รัฐบาลและเสนอความคิดเห็นได้อย่างเสรีในเรื่องการบริหารประเทศด้านต่างๆ สูง โดยเฉพาะปัญญาชนที่

มีทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาไทย เช่น จินโนสยามวารศัพท์ กรุงเทพเดลิเมล์ และ ตื่นตัวทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ เช่น The Bangkok Times

๑๗:๒๒ ครุฑนิพนธ์ หนวยที่๑

๑๗:๒๒ ครุฑนิพนธ์ วรรณคดีในยุคฟื้นฟู

(สมัยธนบุรี-สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑)

วรรณคดีในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - สมัย

รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่๑) เป็นยุคฟื้นฟูวรรณคดี

ของชาติขึ้นมาใหม่ เนื่องจากวรรณคดีไทยได้ถูกทำลายและกระจัดกระจายไปตามหัวเมือง ต่างๆ ในสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ

พ.ศ. ๒๓๑๐ วรรณคดีไทยที่แต่งขึ้นในสมัยธนบุรีถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงมีหลากหลายประเภท เนื่องจากเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อทดแทนวรรณคดีในสมัยอยุธยาที่ถูกทำลายสูญหายไป รวมทั้งมีการแปล

วรรณคดีจากภาษาต่างประเทศมาเป็น

ภาษาไทยอีกด้วย

๑๗:๒๕ ครุฑนิพนธ์ ๑. ลักษณะและภูมิหลังของวรรณคดีในยุคฟื้นฟู

(สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑)

วรรณคดีเปรียบได้กับกระจกสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย วรรณคดีในแต่ละยุคสมัยจะมีลักษณะอย่างไร ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพเหตุการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา และสังคม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์วรรณคดี การทำความเข้าใจลักษณะและภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคฟื้นฟูบ้านเมืองสมัยธนบุรีและรัชกาลที่ • แห่งรัตนโกสินทร์ ย่อมถือเป็นการทำความเข้าใจวรรณคดี ซึ่งเป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีอย่างมาก รวมถึงแสดงลักษณะเฉพาะของวรรณคดีสมัยธนบุรีและรัชกาล ที่ • แห่งรัตนโกสินทร์ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ลักษณะและภูมิหลังของวรรณคดีในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี-สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑)

มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑.๑ อิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อวรรณคดีในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่

หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ หลังจากนั้นเพียง ๗ เดือนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำกองทัพออกจากเมืองจันทบุรียกมาตีกรุงศรีอยุธยาคืนได้แล้ว ทรง ย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ที่กรุงธนบุรี เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายเสียหายเกินกว่าจะสามารถ บูรณะฟื้นฟูได้ นักประวัติศาสตร์ไทยกำหนดยุคนี้ว่า สมัยธนบุรี ซึ่งมีช่วงเวลาสั้นๆ เพียง ๑๕ ปี

เท่านั้น (พ.ศ. ๒๓๑๐ -๒๓๒๕)

สมัยธนบุรี เป็นยุคฟื้นฟูวรรณคดีของชาติขึ้นมาใหม่ เนื่องจากวรรณคดีไทยได้ถูกทำลายและกระจัดกระจายไปตามหัวเมืองต่างๆ ในสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ อย่างไร ก็ดีวรรณคดีเหล่านี้มักจะมีต้นฉบับหลงเหลืออยู่ตามหัวเมืองสำคัญๆ เช่น นครศรีธรรมราช นครราชสีมา หรือพิษณุโลก เป็นต้น

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรวบรวมดินแดนต่างๆ ให้กลับเข้ามารวมกันได้อีกครั้งหนึ่งแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมวรรณคดีต่างๆ (รวมทั้งพระไตรปิฎก) จากหัวเมืองสำคัญ อาทิเมืองนครศรีธรรมราช มาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากนครศรีธรรมราชในเวลานั้นได้รักษาแบบแผน ต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมของกรุงศรีอยุธยาเอาไว้ เช่น ละครของเจ้าพระยานครศรีธรรมราชจนเป็นเหตุให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระราชนิพนธ์ละครเรื่องรามเกียรติ์สำหรับแสดงละครในถือเป็นแนวทางการฟื้นฟูวรรณกรรมคดีที่สำคัญอย่างหนึ่งในสมัยนี้

๑๗:๒๖ ครุฑนิพนธ์ นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้คัดลอกเอกสารต่างๆ ที่มีเก็บรักษาไว้ในหอหลวงเพื่อรักษาต้นฉบับและเพื่อเป็นการทำการตรวจสอบชำระเรียบเรียงใหม่ให้มีต้นฉบับ ที่สมบูรณ์ แต่ทว่าการทำงานมิได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ เพราะยังมีต้นได้เรียบเรียงต้นฉบับให้บริบูรณ์ก็สิ้นรัชกาลไปเสียก่อน

ส่วนในด้านการศานนนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้มีการชำระพระสงฆ์ที่มีได้ดำรงอยู่ในพระธรรมวินัย ได้แก่พระสงฆ์กลุ่มเจ้าพระฝาง และพระสงฆ์อื่นที่กระทำความผิด เมื่อพระองค์ปราบได้เมืองนครศรีธรรมราชพระองค์ก็โปรดเกล้าฯ ให้คัดลอกพระไตรปิฎกจากฉบับของเมืองนครศรีธรรมราชมาไว้ที่กรุงธนบุรีด้วย

ในรัชกาลนี้เองปรากฏว่า มีการเขียนภาพไตรภูมิขึ้นใหม่โดยใช้ชวงหลวงเรียกโดยทั่วไปว่า"สมุดภาพไตรภูมิฉบับหลวง เขียนครั้งกรุงธนบุรี" วรรณคดีเรื่อง "ตุมภิกข" หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปตามพระมติของสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า "ไตรภูมิ

พระร่วง" ก็ได้คัดลอกใหม่ในสมัยนี้เช่นเดียวกัน แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้มีการเรียบเรียงวรรณคดีเรื่องไตรภูมิโลกวินิฉัยกลับไม่กล่าวถึงไตรภูมิพระร่วงเลย อาจเป็นได้ว่าไม่พบต้นฉบับในเวลานั้น สำหรับกวีในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชส่วนใหญ่เป็นขุนนางหรือบุคคลชั้นสูงและเป็นกวีที่มีชีวิตอยู่ร่วมในสมัยอยุธยาตอนปลาย ดังนั้น วรรณคดีที่ประพันธ์ขึ้นในยุคนี้จึง สืบทอดและรักษารูปแบบการประพันธ์สมัยอยุธยาตอนปลายไว้ กวีสำคัญในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลวงสรวิจิต (หน) ต่อมาในสมัย รัชกาลที่๑ ได้เป็น เจ้าพระยาพระคลัง (หน) พระยาราชสุภาวดี และนายสวนมหาดเล็ก เป็นต้นอย่างไรก็ตามในบรรดาวรรณคดีที่ปรากฏหลักฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยธนบุรีมีจำนวนไม่มาก ด้วยทั้งรัชกาลต้องทำสงครามอยู่ตลอด ไม่ว่าจะเป็นการสงครามเพื่อรวบรวมอาณาจักร การสงครามกับประเทศใกล้เคียง อันได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา ดังนั้น งานวรรณคดีที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่จึงมีจำนวนไม่มากนัก

ต่อมาในสมัยปลายธนบุรีเกิดจลาจล ทำให้เกิดความวุ่นวายไปทั่ว ไม่เฉพาะแต่ในทางโลกเท่านั้น หากแต่กระทบกระเทือนถึงการพระศาสนาด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากคณะสงฆ์แตกแยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งยอมไหว้พระเจ้ากรุงธนบุรี เนื่องจากนับถือว่าพระองค์ทรงสำเร็จไสยาบันพระสงฆ์กลุ่มนี้ได้รับการเชิดชูอย่างสูงดำรงสมณศักดิ์เป็นพระสังฆราชบ้าง เป็นพระราชาคณะบ้าง คณะสงฆ์กลุ่มนี้ เช่น พระพุทธโฆษาจารย์ (ทองอยู่) วัดบางหว้าใหญ่ พระโพธิวงศ์ (ชื่น) และพระรัตนมุนี (แก้ว) วัดหิรัญราย มีการลงโทษพระราชาคณะอีกกลุ่มหนึ่งคือพระราชาคณะที่ไม่ยอมไหว้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) พระพุทธาจารย์วัดบางหว้าน้อยและพระพิมลธรรม วัดโพธาราม พระราชาคณะกลุ่มนี้พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ถอดเสียจาก

๑๗:๒๗ ครุณินตะกะ สมณศักดิ์ นำไปเพี้ยนหลังและชนอาจม ชำระเว็จกุณิ ณ วัดหงษ์ ส่วนพระราชาคณะกลุ่มแรกโปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นแทนที่พระราชาคณะที่ถูกถอดสมณศักดิ์

เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) กริราทักกลับมาจากกัมพูชา หลวงสรวิจิต (หน)

ออกไปทูลข่าวการจลาจลที่ทุ่งแสนแสบ แล้วนำทัพเข้ามาปราบการจลาจลในกรุงธนบุรี เหล่าขุนนางไพร่ฟ้าประชาชนกราบทูลขอให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วย้ายพระนครมายังปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาประดิษฐานพระราชวงศ์จักรี เมื่อทรงปราบดาภิเษก แล้วโปรดเกล้าฯ ให้มีการปูนบำเหน็จขุนนางผู้มีความชอบ รวมทั้งชำระคณะสงฆ์โปรดให้สึกพระสงฆ์กลุ่มที่ไหว้พระเจ้ากรุงธนบุรี และเลื่อนสมณศักดิ์พระราชาคณะที่ถูกถอดออกจากสมณศักดิ์ให้ดำรงสมณศักดิ์ดั้งเดิม ยุคนี้จึงกำหนดเรียกว่า สมัยรัตนโกสินทร์

เพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการปกครองบ้านเมืองอันเป็นอุดมการณ์ของรัฐพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก รวมทั้งเรียบเรียง คัดลอก แปลคัมภีร์ต่างๆ ออกเป็นภาษาไทยไว้เป็นหนังสือสำหรับบ้านเมืองในรัชกาลนี้มีการฟื้นฟูวรรณคดีเป็นจำนวนมาก นอกเหนือไปจากการสังคายนาพระไตรปิฎกในปี พ.ศ. ๒๓๓๑ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสือสำหรับพระนครแล้วยังมีส่วนช่วยในการปลูกฝังความคิดสำหรับสั่งสอนประชาชน และที่เชิดศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชาติ

กวีสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ส่วนใหญ่เป็นกวีที่มีชีวิตร่วมสมัยธนบุรี และมีผลงานปรากฏแล้วตั้งแต่ในรัชกาลนั้น เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธ-ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช หลวงสรวิจิต (หน) ซึ่งได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระรัตนมุน (แก้ว) ซึ่งได้ลาสิกขาแล้วเข้ารับราชการในตำแหน่งพระยาธรรมปโรหิต และพระยาธรรมปริชา (แก้ว) ตามลำดับ ดังนั้น วรรณคดีไทยในยุคนี้จึงถือได้ว่าเป็นวรรณคดีในยุคฟื้นฟูก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงจนเป็นเอกลักษณ์ของวรรณคดีรัตนโกสินทร์ในยุคต่อไป

๑.๒ ลักษณะของวรรณคดีในยุคฟื้นฟู

(สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑)

วรรณคดีในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑) สภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยนี้มีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการสร้างสรรค์วรรณคดี เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมือง ยังมีลักษณะการฟื้นฟูบ้านเมืองเป็นหลัก ศิลปะและวัฒนธรรมในยุคสมัยนี้ส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของการฟื้นฟูและอนุรักษ์เช่นเดียวกับวรรณคดีในสมัยอยุธยา ลักษณะร่วมด้านองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ของวรรณคดีในสมัยนี้ สามารถแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ ด้านเนื้อหา ภาษา และรูปแบบ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑๗:๒๘ ครุณินตะกะ เนื้อหา

วรรณคดีไทยที่แต่งขึ้นในสมัยธนบุรีถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีหลากหลายประเภท เนื่องจากเป็นวรรณคดีในยุคฟื้นฟู ด้วยเหตุนี้จึงเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อทดแทนวรรณคดีในสมัยอยุธยาที่สูญหายไปครานั้น เช่น ในด้านบทละคร สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นฉบับที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเพื่อรักษาเนื้อเรื่องไว้ วรรณคดีศาสนาในรัชกาลที่ ๑ ได้มีการแปลวรรณคดีพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่จำนวนมาก เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ มหาวงศ์ รัตนพิมพวงศ์ เป็นต้นหรือบางเรื่องก็เป็นการเรียบเรียงใหม่ เช่น ไตรโลกวินิจฉัยกลาสำนวนที่ ๖ และ ๒ เป็นต้น ส่วนวรรณคดีนิราศปรากฏวรรณคดีที่มีเนื้อหาในลักษณะของนิราศจำนวนมากหลายเรื่อง เช่น นิราศกวาดตุง ของพระยามหานุภาพ เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีวรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อการอ่านและเพื่อนำมาใช้ประกอบการแสดงอื่น ๆ เช่น ลิลิตศรีวิชัยขตก สมบัติอมรินทร์คำกลอน กากีคำกลอน เป็นต้น รวมทั้งมีการแปลวรรณคดีของประเทศอื่นๆ มาเป็นภาษาไทย ด้วย เช่น เรื่องราชาธิราช สามก๊ก และนิทานอิหร่านราชธรรม (นิทานสิบสองเหลี่ยม) เป็นต้น

ภาษา

ภาษาที่นำมาใช้แต่งวรรณคดีสมัยธนบุรีและสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

มี ๒ ภาษา คือ ภาษาไทย และภาษาบาลี มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ภาษาไทย ใช้ในการแต่งวรรณคดีทั่วไป เช่น วรรณคดีบทละครเรื่อง อิเหนา วรรณคดีนิราศเรื่อง นิราศกวาดตุง เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง เพลงยาวรบพม่าที่นครศรีธรรมราช เพลงยาวเรื่องตีเมืองพม่า เป็นต้น

๑๐.

ภาษาบาลี มีการนำมาใช้แต่งวรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องสังคีตยวงศ์เรื่องมหาอุทกालวงศ์และจุลอุทกालวงศ์ ผลงานของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของสมเด็จพระมหา-สมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นต้น

รูปแบบ รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งวรรณคดีสมัยธนบุรีถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสามารถจัดแบ่งได้ • รูปแบบ คือ

๑.

ร้อยแก้ว ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่แปลจากภาษาต่างประเทศ เช่น การแปลวรรณคดีพระพุทธศาสนาพงศาวดารมอญ พงศาวดารจีน และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่มีการเรียบเรียงขึ้นใหม่ รวมทั้งนิทานต่างๆเช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ มหาวงศ์ ราชาธิราช สามก๊ก ไชยอัน และนิทานอิหร่านราชธรรม เป็นต้น

ร้อยกรอง ใช้ในการแต่งวรรณคดีที่เป็นบทกวีที่มีความไพเราะงดงาม รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้มีหลายประเภท อาทิ กลอนอ่าน เช่น กากีคำกลอน สมบัติอมรินทร์คำกลอน กลอนเพลงยาว ได้แก่ เพลงยาวรบพม่า ที่ท่าดินแดง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นต้น กลอนบทละคร เช่นบทละครเรื่องอุณรุท บทละครเรื่องรามเกียรติ์ บทละครเรื่องดาหลัง บทละครเรื่องอิเหนา เป็นต้น บทประพันธ์ที่มีลักษณะคำประพันธ์ประเภทฉันท ได้แก่ กฤษณาสอนน้อง คำฉันท์สำนวนพระยาราชสุภาวดี นอกจากนี้ ยังมีคำประพันธ์ประเภทลิลิต ซึ่งใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทโคลงประกอบกับร้อย เช่น ลิลิตเพชรมงกุฎ ลิลิตศรีวิชัยขตก โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ถือเป็นลักษณะร่วมของวรรณคดีในยุคฟื้นฟู

คือ การอนุรักษ์และสืบทอดวรรณคดีในสมัยอยุธยา

๑๗:๒๙ ครุณินณะคะ ๒. วรรณคดีสำคัญในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ ๑)

เหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยธนบุรียังอยู่ในลักษณะที่เริ่มฟื้นตัวหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาสถานการณ์ทางการเมืองจึงอยู่ในลักษณะของการฟื้นฟูบ้านเมืองเป็นหลัก ทั้งการเมือง การปกครองเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงศิลปะและวัฒนธรรมจึงได้รับอิทธิพลสืบต่อจากสมัยอยุธยา วรรณคดีในยุคสมัยนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ เพื่อสืบทอดและสร้างขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นสมบัติของชาติ ลักษณะเนื้อหาที่มีความเด่นชัดด้านการสะท้อนให้เห็นความจงรักภักดีต่อองค์ประมุขเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แม้จะมีสงครามกับต่างประเทศบ้างแต่สภาพบ้านเมืองโดยรวมมีความสงบเรียบร้อยเศรษฐกิจของประเทศเริ่มมีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเรื่อยๆ พระมหากษัตริย์จึงทรงทำนุบำรุงประเทศและวางรากฐานด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

วรรณคดีสำคัญในยุคฟื้นฟู (สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑) มีรายละเอียด ดังนี้ ๒.๑ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสิน

มหाराชา

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ถือเป็นบทละครที่มีความโดดเด่นทางด้านเนื้อหา ในการแต่งบทละครนั้นมีการคัดเลือกเนื้อหาของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เฉพาะบางตอน นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงพระราชนุคลิกของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ถือเป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในสมัยธนบุรีได้

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ.

๒๓๑๓ ดังความในบานแพนง ดังต่อไปนี้

"วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๑๖ (พ.ศ. ๓๑๓) ปีชวด โทศก พระราชนิพนธ์ทรงแต่ง

ขึ้นต้นเป็นปฐม ยังทราชม ยังพอได้อยู่"

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับการแสดงละครใน หรือละครที่แสดงโดยผู้หญิง รูปแบบคำประพันธ์แต่งเป็นกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อหาของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

มี เล่มสมุดไทย เรียงลำดับตามเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์ คือ

เล่ม ๑ ตอนพระมงกุฎ

เล่ม ๒ ตอนหนุมานเกี่ยวนางวานรินจนท้าวมาลีวราชว่าความ

๑๗:๓๐ ครุฑนินคະ เล่ม ๓ ตอนท้าวมาลีวราชพิพากษาความจนทศกัณฐ์เข้าเมือง

เล่ม ๔ ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด พระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัท จนผูกผมทศกัณฐ์

กับนางมณโฑ

หากจัดแบ่งตามลำดับเนื้อเรื่องสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ตอนหนุมานเข้าห้องนางวานริน

ตอนที่ ๒ ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ

ตอนที่ ๓ ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีเฆียรูปเทวดา

ตอนที่ ๔ ตอนพระลักษมณ์ถูกหอกกบิลพัท

ตอนที่ ๕ ตอนปล่อยม้าอุปการ

คุณค่า

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านวรรณคดี บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยกรองเพียงเรื่องเดียวที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบัน และเป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์สำนวนเดียว ที่แต่งขึ้นในสมัยธนบุรี

๒. ด้านประวัติศาสตร์ มีการสอดแทรกโวหารการประพันธ์ตามพระราชอัธยาศัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไว้ด้วย อาทิในเรื่องของการแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับพระนิสสัยที่ทรงฝึกฝนในธรรมและแสดงถึงลักษณะ ห้าวหาญของตัวละคร ซึ่งเป็นพระราชนุคลิกลักษณะของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ไม่ปรากฏในหลักฐาน อื่นๆ ถือเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยธนบุรี

ตัวอย่าง

บทละครเรื่องรามเกียรติ์

• มาจะกล่าวบทไป

หาผลปรนนิบัติชนนี้

วันหนึ่งชวนน้องเข้าพาที่

ข้าไสร้เกลือกคนภัยพา

หนอในอวตารรังสี

ทั้งพระฤๅษีมีญาณ

พระมุนีจึงโปรดเดฉาน

ขอประทานร่ำเรียนวิชา

• จึ่งประสิทธิ์ประสาทอนุศิลป์

เมื่อล้นชั้นข้ามนตร์พลัน

เจ้าจินดามณั้หมายมัน

สรรพโลกไม่ทนฤทธา

๙ เจริจา ๔ คำ ฯ

• ฝ่ายสองกุมารเรียนเสร็จ

รบเอาธนูศิลป์มา

ได้ทั้งกลล่เม็ดคาถา

ลาล่าหาผลพนาลี

๙ เข้าม่าน ฯ

๑๗:๓๑๑ ครุณิดนะคะ ๒.๒ ลิลิตเพชรมงกุฏ

วรรณคดีเรื่องลิลิตเพชรมงกุฏนี้ เป็นวรรณคดีที่น่าเค้าเรื่องมาจากนิทานในเรื่องเวตาลปรณัม

มีความโดดเด่นด้านข้อคิดและคติสอนใจเป็นสำคัญ

๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งวรรณคดีเรื่องลิลิตเพชรมงกุฏเมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง

หลวงสรวิชิต (หน) ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยน่านิทานในเรื่องเวตาลปรณัมมาเป็นโครงเรื่องตอนเวตาลเล่า

นิทานปริศนาเรื่องเจ้าฟ้าเพชรมงกุฏ ซึ่งเป็นนิทานซ้อนนิทานเรื่องหนึ่งในนิทานเรื่องเวตาล

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อถวายพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และเพื่อแสดงความ

สามารถของกวี จัดเป็นวรรณคดีเพื่อการอ่าน

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งเป็นกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงท้าววิกรมาทิพย์เสด็จประพาสป่า จับได้เวตาลมาเป็นพาหนะ เวตาลทูลขอเล่า

นิทานถวาย ถ้าทรงตอบปัญหาได้จะขอยอมเป็นข้าตลอดชีวิต แต่ถ้าตอบไม่ได้จะขอพระเศียร เวตาลจึงเริ่มน่านิทานเรื่องเพชร

มงกุฏมาเล่า เพชรมงกุฏเป็นโอรสกษัตริย์ได้เสด็จออกประพาสป่ากับพี่เลี้ยงชื่อพุนศรี พระเพชรมงกุฏ กับพุนศรีหลงทางไป

จนถึงเมืองกรณบุรี ได้พบนางประทุมดี นางประทุมดีทำปริศนาแสดงว่าพอพระทัยพระเพชรมงกุฏ พุนศรีแก้ปริศนาให้ เพชร

มงกุฏจึงลอบเข้าไปหาและได้นางเป็นชายา ต่อมาพุนศรีจึงออกอุบายว่านางประทุมดีเป็นยักษ์ พระเจ้ากรุงกรณหลงเชื่อจึงขับ

ใส่นางออกจากเมือง เพชรมงกุฏและพุนศรีจึงพานางกลับเมือง เมื่อพระเจ้ากรุงกรณทราบความจริงก็เสียพระทัยจนสวรรคต

เมื่อเล่าจบเวตาลจึงถามท้าววิกรมาทิพย์ พระองค์จึงตอบได้ว่า บุคคลที่ต้องรับบาปคือพระเจ้ากรุงกรณ เวตาลจึงยอมเป็นข้า

รับใช้ต่อไป

คุณค่า

ลิลิตเพชรมงกุฏมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ เรื่องลิลิตเพชรมงกุฏนี้เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าในด้านความงามความไพเราะ ใช้ถ้อยคำสละสลวย มีลีลาการ

แต่งคล้ายกับวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ แต่ไม่ได้รับความนิยมแพร่หลายเทียบเท่าวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ

ด้านวรรณคดี เรื่องลิลิตเพชรมงกุฏนี้เป็นคำประพันธ์ลักษณะร้อยกรองผสม ประกอบด้วยร่ายกันโคลงแต่งร้อยสัมผัสกันไป

และบัญญัติบทนิพนธ์นี้ว่า ลิลิต ขึ้นเป็นครั้งแรกดังความตอนหนึ่งในรายนำเรื่องที่ว่า

".. ร้อยจะนิพนธ์ลิลิต โดยตำนานนิพนธ์บุรุษในปรณเวตาล และนิทานเป็นประณม..." และเรียกในภาพย์ต่อโคลงท้ายเรื่องว่า

• นิพนธ์สรณลิลิต โดยในมิตรจิตพูลถวาย

ไว้กระวีประชาชาย

หลายเล่าที่ชี้ชาญกลอน

ด้านศีลธรรม คุณค่าด้านเนื้อหาประการสำคัญของวรรณคดีเรื่องนี้ คือ เป็นวรรณคดีเรื่องแรกที่มีเนื้อความและครีกองเรื่องนิตแมกไปจากวรรณคดีไทยส่วนใหญ่ที่ได้อิทธิพลจากอินเดีย ซึ่งส่วนมากได้เค้าโครงเรื่อง

มาจากชาตทหารพระพุทธรศาสนา วรรณคดีสันสกฤตเรื่องมหาภารตและมหาภารตะ ส่วนลิลิตเพชรมงกุฏ

๑๗:๓๒ ครุณินตะกะ ได้เค้าเรื่องมาจากเวตาลปัญญาจริงสติ หรือเวลาลปกรรม

วรรณคดีเรื่องนี้มีแง่คิดและมีคติสอนใจแทรกอยู่หลายตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการสอนเรื่องการระจับ

กิเลสและความปรารถนาของตนเอง

ตัวอย่าง

ลิลิตเพชรมงกุฏ

• พระเอยยามยากกลั่น

เสพยสิ่งใดอย่าหมาย

รสใดจะหลงหลาย

พ่อย่าหลงเลศต้อง

กระหาย

อัมทอง

ดุจรส ราคนา

วุ่นว้าภายหลัง

.๓ อิเหนาคำฉันท์

วรรณคดีเรื่องนี้มีที่มาจากเรื่องดาหลังและอิเหนาในสมัยอยุธยา โดยตัดตอนเนื้อหาตั้งแต่ตอน อิเหนาเผาเมืองดาหา อิเหนาในสำนวนนี้ยังแสดงถึงความนิยมและความแพร่หลายของเรื่องอิเหนาในสมัยธนบุรี รวมถึงความหลากหลายของสำนวนการแต่งที่เกิดจากการตีความเรื่องราวจากเค้าเรื่องของบทประพันธ์ที่มีความแพร่หลายในสังคม มีจุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่ออนุรักษ์เนื้อหาของเรื่องไว้ไม่ให้สูญ แสดงถึงความสำคัญของวรรณคดีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งวรรณคดีเรื่องอิเหนาคำฉันท์แต่ครั้งดำรงตำแหน่ง

หลวงสรวิชิต (หน) เมื่อวันขึ้น๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีชวด จุลศักราช ๑๑๔๑ พุทธศักราช ๒๓๒๒ เป็นปีที่ ๑๒ ใน

รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยนำเรื่องอิเหนาซึ่งเป็นนิทานของชาวมาเป็นเค้าเรื่อง ดังตัวอย่าง

เริ่มเรื่องความรัก

และพินักรกล่าวกลอน

หวังไว้สรวาร

กระวีชาติธรรมย์

เปรมปรีติเปรมปราชญ์

พจนารถบรรสม

บรรสานด้านานคม

สฤษณ์รสเป็นเชิงฉันท

นามข้าผู้สมญา

สรวิชิตนิพนธ์

พอเหิมฤทธิ์ฤทธิ์

สันต์สนุกนิสบสมัย

ปางแต่งแสดงจุล

ศักราชสหา

สตะจตุศรา

สังวัจจเรกปี

กุนศกอาสยุขมาส

สุขบันณรสี

หาวาศรัศติ

นิพนธ์เสรีจบบริบูรณ์

๑๗:๓๒ ครุณิดนະกะ

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อรักษาเรื่องราวไว้ไม่ให้สูญหายและเพื่อแสดงความสามารถในการแต่งฉันท

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยฉันทและภาพยประเภตต่างๆ เช่น อินทรวีเชียรฉันท

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มเรื่องตั้งแต่อิเหนาเผากรุงดาหาแล้วลักนางบุษบาไปซ่อนในถ้ำ จนอิเหนาได้นาง บุษบา ฝ่ายเมืองดาหาเมื่อไฟดับแล้ว ท้าวดาหาทราบว่านางบุษบาหายไปก็คิดว่าอิเหนาเป็นตัวการ ส่วนจรงกาเมื่อทราบว่านางบุษบาหายไปก็เตรียมยกทัพออกติดตามแต่ท้าวล่าสำหามไว้ จรงกายยังฝืนยกทัพออกไป จรงกาได้พบ สังคามาระตาสังถามข่าวอิเหนา สังคามาระตาสังตอบว่ไปล่าเนื้อ จรงกาจึงเล่าถึงเหตุร้ายที่เกิดขึ้น สังคามาระตาสังให้พี่เลี้ยงไปตามอิเหนา อิเหนาทราบเรื่องจึงล่านางบุษบาเข้าไปแก้ข้อสงสัยในเมือง เมื่ออิเหนาได้ยินเรื่องราว ที่จรงกาเล่าให้ฟังก็กันแสงถึงนางบุษบา เรื่องราวในอิเหนาคำฉันทจบเพียงเท่านี้

Pe

คุณค่า

อิเหนาคำฉันทมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณคดี การสืบสานเรื่องอิเหนาไม่ให้สูญหาย เนื่องจากเดิมเจ้าฟ้ามงกุฎกับเจ้าฟ้าคุณทลได้ทรงแต่งไว้เป็นบทละครเรื่องดาหลังและอิเหนาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่สูญหายไปหลังเสียกรุงศรีอยุธยา ด้านวรรณศิลป์ วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านความงามความไพเราะด้านสัมผัสอักษร โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการใช้โวหารในการพรรณนาความ

๑๗:๓๓๓ ครุณิดนະกะ ตัวอย่าง

อิเหนาคำฉันท

• ปางนั้นบรมวง-อุ้มองค์วนิดา

• ชูขึ้นภิรมย์เขย

สัมผัสกลมกลม

• รีบรถุทิศทาง

จึงมีมธุรสา

• อ้าแม้นิคือพี่

กันแสงบไซ่อง-

• พักตร์ผ่องจะนองชล

อ้าแม่อุยาแคลนกลัว

• ปางนั้นสุดาสดับ

จิตแจ้งเชษฐาเทียม

ศอสัญญาณว่า

กรตระกองตระการชม

ดุจเสวยสมบัติพรหม

เสนห์น้อมฤติมา

จรร่วมพนาทวา

พจนเพื่อแสดงองค์

บมิดวรจะโคกทรง

คระตูมาต้องตัว

วิมลโฉมจะหม่นมัว

สละทุกซ์ประเทืองเรียม

สุรศัพทยิงเกรียม

จรรยามาลอบปลอม

๑๗:๓๓ ครุณิตนะกะ ๒.๔ โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔ วรรณคดีเรื่องนี้เป็นการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยธนบุรีที่น่าสนใจ ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของวรรณคดีเรื่องนี้

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

นายสวน มหาดเล็ก แต่งเมื่อวันอังคาร เดือน ศ ขึ้น ๐ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๑๑

• นายสวนมหาดเล็กเจ้า

แต่งเรื่องรายศรีสวัสดิ์

จอมกษัตริย์

กราบเกล้า

ถวายต่างบุษปรีดน์

กุมवारเดือนเก้า

มาลย์มาศ

สิบขึ้นเษตรี ฯ

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเพื่อแสดงความจงรักภักดี

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงพระราชกรณียกิจสำคัญของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เช่น ยกทัพจาก

เมืองจันทบุรีมาตีกรุงศรีอยุธยา เรื่องการย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรี การปราบเมืองนครศรีธรรมราช ปราบเมืองสวางคบุรี

เมืองนครราชสีมา เป็นต้น และความงามของกรุงธนบุรี อาทิ การกล่าวถึงพระราชวัง ฉนวนน้ำโรงทองพระลาน โรงสรรพายุทธ์

โรงช้าง โรงม้า โรงพระโสมถ ฯลฯ

คุณค่า

ในสมัยธนบุรี และมีเรื่องราวที่ไม่ปรากฏในเอกสารอื่นๆ

โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เพราะเป็นเอกสารที่แต่งขึ้น

๑๗:๓๓ ครุณิตนะกะ โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

• พระเดิยวบุญลากเลียง

เป็นบิดรมาตร

เป็นเจ้าแลครูสอน

เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ,

• เป็นที่พำนักถ้วน

เป็นที่กรุณาคน

เป็นที่ส่งสัตว์ดล

เป็นทรัพย์ปัจจุบันให้

ประชากร

ทั่วหล้า

ส่งโลก

นิกรทั้งชายหญิงฯ

นรชน

ยากไร้

เมืองโมกข์

ทั่วหน้าเนื่องเชมฯ

๑๗:๓๔ ครุณิตนะกะ ๒.๕ กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรี

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรี เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาและจุดมุ่งหมายเพื่อการสอนเป็นสำคัญ แม้วรรณคดีเรื่องนี้จะไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนักเมื่อเทียบกับกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส แต่วรรณคดีเรื่องนี้ในสำนวนธนบุรีก็มีคุณค่าควรแก่การยกย่อง เนื่องจากการรักษาวรรณคดีมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาให้เสื่อมสูญ รวมถึงแสดงโลกทัศน์ทางสังคมของกวี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระยาราชสุภาวดี และภิกษุอินทร์ ร่วมกันแต่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๒ -๓๑

ซึ่งเป็นเวลาที่พระยาราชสุภาวดีรับราชการอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อเป็นสุภาษิตสอนสตรี

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยฉันทลักษณ์และกาพย์ประเภทย่อยต่างๆ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงท้าวพรหมหัตถ์แห่งเมืองพาราณสีมีพระธิดาสององค์ คือนางกฤษณา และนาง

จิรประภา นางกฤษณามีภักตาศา. องค์ แต่สามารถปฏิบัติรับใช้ภักตาศาได้ดีมีความสุขส่วนนางจิรประภามีภักตาศาเพียงองค์เดียวแต่บกพร่องในหน้าที่ของภรรยาจึงไม่สามารถอยู่กับภักตาศาอย่างมีความสุขได้ นางกฤษณาจึงสอนการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่ดีให้กับนางจิรประภา เมื่อนางจิรประภานำคำสอนไปปฏิบัติก็สามารถอยู่ร่วมกับภักตาศาได้อย่างมีความสุข

คุณค่า

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรีมีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านปัญญา วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านคำสอน เนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีกล่าวถึงคุณลักษณะ

ของสตรีและภรรยาที่ดี ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตได้

. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรี เป็นวรรณคดีที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับการสอนเช่นเดียวกับสุภาษิต สอนความประพฤติของสตรีและการปฏิบัติหน้าที่ของภรรยา ที่ดี ด้วยเหตุที่กวีประพันธ์วรรณคดีเรื่องนี้ขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการสอน วรรณคดีเรื่องนี้จึงมีอิทธิพลทางความคิดต่อความประพฤติของคนไทยเป็นอย่างมาก นอกจากนี้วรรณคดีเรื่องนี้ยังสะท้อนภาพลักษณ์ของสตรีรวมถึงสะท้อนบทบาทของสตรีและบุรุษในสังคมและวัฒนธรรมสมัยธนบุรี

ด้านวรรณคดี วรรณคดีเรื่องนี้ในสำนวนธนบุรีก็มีคุณค่าควรแก่การยกย่อง เนื่องจากการประพันธ์วรรณคดีที่มีเค้าเรื่องจากวรรณคดีในสมัยอยุธยา เพื่อรักษาเนื้อหาของวรรณคดีซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาให้เสื่อมสูญ

. ด้านอิทธิพลต่อกวีรุ่นหลัง วรรณคดีเรื่องนี้ในสำนวนธนบุรีแม้จะมีชื่อเสียงไม่เทียบเท่าวรรณคดีที่มีเค้าเรื่องเดียวกันกับวรรณคดีสิบทศวรรษในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ในสมัยหลัง แต่เนื้อหาหลักก็ยังคงมีความคล้ายกันกับ

วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรี

๑๗:๓๔ ครูนิพนธ์กะ กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนธนบุรี

• ดวงจันทร์กระจ่างแสงพราย

รัศมีก็มัวมลทิน

• กษัตริย์เอกโฉมกนิริน

เทียรย่อมจะเศร้าอัปรา

• คชสารแม่ม้วยมีงา

เขาหนังก็น่าสำคัญ

• บุคคลถึงกาลอาสัญ

คงแต่ความชั่วกับดี

• ปรากฏในพื้นปักพิ

ติดปากสรรเสริญนิทา

• ยิ่งเป็นสุริยวงศ์กษัตรา

กฎจบแค้นแค้นความอายุ

มลเมฆกลับกลาย

ทำชั่วจักปรา-

นิราศกวางตุ้งเป็นวรรณคดีบันทึกเรื่องความสัมพันธ์ทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับจีน และธรรมเนียมการทูตไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังบรรยายถึงสภาพบ้านเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน และประเพณีปฏิบัติของชาวเรือ รวมถึงยังมีคุณค่าทางวรรณศิลป์โดยแสดงถึงพัฒนาการของขนบวรรณคดีนิราศที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวรรณคดีนิราศเรื่องอื่นๆ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระยามหาอนุภาพ แต่งในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งเดินทางไปพร้อมกับคณะราชทูตไปประเทศจีนเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้ากรุงปักกิ่ง (เฉียนหลง) ณ กรุงปักกิ่ง

6

เพื่อเล่าเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทาง

แต่งตั้งด้วยกลอนสุภาพ

๑๗:๓๖ ครุฑินิพนะคะ คุณค่า

ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในเรื่องการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศจีน สมัยธนบุรี รวมทั้งยังให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการเดินเรือ ตลอดจนกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวจีนที่เมืองกวางตุ้งอีกด้วย

๑๗:๓๖ ครุฑินณะคะ นิราศกวางตุ้ง

ขอเดชะตะบะบญพระบารมี

มาช่วยป้องกันคดีฆ่าผิดฐาน

คณึงเขาใบหลาจัฉาชาติ

ให้ปลดแอกสารพัดกักตัก

ครั้งแล้วครั้งเล่า รรพวญพระพวญพัด

២៤ ឆ្នាំ ១៩៩៣ ដល់ ១៩៩៥ គឺ ២៤ ឆ្នាំ ១៩៩៣ ដល់ ១៩៩៥

ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧

แต่ รอยสักเรื่อๆ ที่เห็นอยู่แค่

จะแทนที่วรัฟุทเพอร์มูเน

อนึ่งฝ่ายภูมัญญะอดพระกรรมฐาน

ขอบนดาลลมหสงเหตฺรงเป
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

พหุศาสตร์สหวิทยาการ

ก็เล่นไปได้ทว่าทสวน

๑๗:๓๘ ครุณิตนะคะ ๒.๗ ปาจิตตกumar
วรรณคดีเรื่อง ปาจิตตกumarกลอนอ่าน

นอกจากจะมีความสำคัญด้านภาษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีกลอนอ่าน รวมถึงเป็นวรรณคดีศาสนาที่มีความนิยมแพร่หลายจนกลายเป็นนิทานประจำถิ่นในบางท้องถิ่นแล้ว ยังแสดงถึงความแพร่หลายและความสัมพันธ์ระหว่างคติทางพระพุทธศาสนากับตำนานพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี

๑๗:๓๘ ครุณิดนะคะ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง : เป็นวรรณคดีศาสนาเรื่องหนึ่งที่ปรากฏว่าได้แต่งขึ้นในสมัยธนบุรีและในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้นำเค้าโครงเรื่องมาจากปัญญาสชาดก ได้มีการนำมาผูกเรื่องเข้ากับตำนานเมืองพิมาย ทำให้เรื่องนี้น่าสนใจ นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าได้มีการนำตำนานพื้นบ้านมาแทรกเอาไว้ด้วย แต่จากสำนวนของหนังสือเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นสำนวนที่แต่งโดยผู้มีความรู้

จุดมุ่งหมายในการแต่ง
เพื่อใช้สำหรับอ่านหรือสวด

ด

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนอ่าน

เนื้อหาโดยสังเขป นิทานเรื่องท้าวปาจิตต์เป็นนิทานที่มีเค้าเรื่องในคัมภีร์ปัญญาสชาดกและเป็นที่ยอมรับของชาวเมืองพิมาย เมื่อมีการนำเอานิทานเรื่องนี้ไปเป็นเรื่องที่แสดงประวัติความเป็นมาของคำว่า พิมาย ทำให้นิทานเรื่องนี้กลายเป็นนิทานประจำท้องถิ่น

เนื้อหากล่าวถึงท้าวปาจิตต์เป็นโอรสษัตริย์เมืองอินทปัตถ์ได้เดินทางไปหาเนื้อคู่ของตน จนได้พบหญิงทองคนหนึ่งตรงตามทีโหรทายไว้จึงขออาศัยและช่วยทำงาน จนหญิงนั้นคลอดบุตรสาวชื่อนางอรพิมพ์ ปาจิตต์ได้ช่วย ดูแลและขอหมั้นไว้ ครั้นเมื่อนางอรพิมพ์โตเป็นสาว ปาจิตต์ได้กลับไปเมืองเพื่อนำขันหมากมาสู่ขอ แต่ปรากฏว่าเมื่อมาถึงนางอรพิมพ์กลับถูกท้าวพรหมทัตนำตัวไป ปาจิตต์จึงไปหานางที่เมือง นางอรพิมพ์เห็นปาจิตต์กุมาร จึงร้องว่า "พืมา" (คำนี้ได้เพี้ยนเสียงกลางเป็นที่มาของชื่อ "พิมาย" ท้าวพรหมทัตหลงเชื่อจึงถูกปาจิตต์สังหารปาจิตต์ได้พานางอรพิมพ์หนี ต่อมาได้พลัดพรากกัน แต่ภายหลังด้วยบุญเก่าจึงทำให้ได้กลับมาพบกันอีก

คุณค่า

ปาจิตตกุมารกลอนอ่าน มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านภาษา วรรณคดีเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมกลอนอ่านเรื่องแรกที่ปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน . ด้านศาสนา วรรณคดีเรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่สอดแทรกคำสอนทางศาสนาไว้มาก โดยเฉพาะเรื่อง

เกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องบุญกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑๗:๓๘ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

ปาจิตตกุมารกลอนอ่าน

ครั้นระงับดับโศกในอกข้าง

อนิจจังสังขารามารุมรั้ง

เกิดเป็นรูปทั้งบุรุษชายและหญิง

ตายแล้วเกิดเกิดมาซราตาย

เป็นธรรมดาเกิดมาในสามภพ

ชังกันแล้วกลับเป็นขึ้นไม่ยืนนาน

สติตั้งชุกคิดรำพึงถึง

มารำรึกไม่คิดถึงเลยความตาย

ไม่เที่ยงแท้แน่จริงอย่างใจหมายจะรักร้างหลงกายไม่เข้าการ

อันปวงกามนั้นยังเกี่ยวในสงสาร ขึ้นสำราญกลับมาชังไม่จริงจริง

๑๗:๔๑ ครุณิดนะคะ

บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บทละครเรื่อง อุณรุท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นวรรณคดีสำคัญเรื่องหนึ่งของไทย และเป็นที่รู้จักกันดีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ในชื่อว่าอนิรุทธคำฉันท์ วรรณคดีเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์หริวงค์ซึ่งเป็น

วรรณคดีสันสกฤต ด้วยคุณค่า ด้านวรรณศิลป์ที่มีความไพเราะสละสลวยเพียบพร้อมด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์เป็นแบบฉบับ ให้แก่วรรณคดีรุ่นหลัง รวมถึงสะท้อนพิธีกรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูของไทย วรรณคดีเรื่องนี้ จึงนับว่าเป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยจนมีการแต่งให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในอีกสำนวนหนึ่งใน ยุคต่อมา

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์ร่วมกับ

กวีอื่นๆ เมื่อวันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ จ.ศ. ๑๑๕ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๐

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับเล่นละครใน และเพื่อรวบรวมเรื่องอุณรุทไว้ให้เป็น

ฉบับที่สมบูรณ์สำหรับพระนคร

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป กล่าวถึงพระเจ้ากรุงพานครองเมืองรัตนาได้ทำอุบายลอบเข้าขมนางสุจิตราเมียของพระอินทร์พระอิศวรจึง ทูลเชิญพระนารายณ์ให้อวตารเป็นพระบรมจักรกฤษณ์ ครองเมืองนครกา พระบรมจักรกฤษณ์มีโอรสชื่อพระไกรสุท ต่อมาพระ ไกรสุทมีโอรสชื่อ พระอุณรุท พระอิศวรโปรดให้นางสุจิตราไปเกิดในดอกบัวภาชีสุธาวาสเก็บไปเลี้ยงไว้ตั้งชื่อว่า นางอุษา ต่อมา พระอุณรุทออกประพาสป่าแล้วได้บังสรงพระไทรพระไทรจึงอุ้มสมพระอุณรุทให้ได้กับนางอุษา ครั้นนางอุษาค้นขึ้นได้คร่ำ ครวญหาพระอุณรุท นางศุกลักษณพ์เลี้ยง จึงวาดภาพเทพบุตรและพระโอรสเมืองต่าง ๆ ให้นางอุษาดู ครั้นทราบว่าเป็นพระ อุณรุท นางศุกลักษณพ์จึงไปเชิญพระอุณรุทมาอยู่กับนางอุษา ความทราบถึงพระเจ้ากรุงพานจึงให้จับพระอุณรุทมาประจาน เทวดาจึงไปทูลพระบรมจักรกฤษณ์ พระบรมจักรกฤษณ์จึงเสด็จมาปราบพระเจ้ากรุงพานแล้วรับพระอุณรุทกับนางอุษาไปอยู่ ด้วยกัน ต่อมาพระอุณรุทได้เสด็จออกคล้องช้างเผือกได้นางกนิรีแล้วจึงเดินทางกลับพระนคร

คุณค่า

ดังต่อไปนี้

บทละครเรื่อง อุณรุท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีคุณค่า

ตั้งแต่ต้นจนจบได้อย่างสมบูรณ์

ด้านวรรณคดีวรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านเนื้อหา เนื่องจากเป็นอุณรุทฉบับที่มีการรวบรวมเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบได้อย่าง สมบูรณ์

๑๗:๔๒ ครุณินตะกะ . ด้านศิลปะการแสดง วรรณคดีเรื่องนี้เป็นบทละครที่ใช้ในการแสดงในพิธีต่างๆ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการเล่นในพิธีสมโภชพระนคร

๓. ด้านความเชื่อ แสดงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระกฤษณะผู้เป็นพระนารายณ์อวตาร ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมและวัฒนธรรมไทย

๑๗:๔๒ ครุณินตะกะ ตัวอย่าง

บทละครเรื่องอุณรุท

• ปากหนึ่งโอ้อว้าขวัญเนตร

เจ้าจะรองบาทหลานพระจักรา

ปากสองว่าแม่จงเจียมจิต

สิ่งใดซึ่งระคายเป็นราศี

ปากสามอันความซึ่งสังวาส

ประดับด้วยแสนสนมบริวาร

บิตุเรศจะสิ้นสังขาร

อุตส่าห์จงรักภักดี

สำคัญคิดว่าเป็นทาสี

อย่าให้เคืองธุลีบาทมลายี่

สำหรับกษัตริย์มหาศาล

อย่าก่อการหึงหวงไม่ควรนั้ก

๑๗:๔๓ ครุณินตะกะ ๒.๙ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บทละครเรื่องรามเกียรติ์นี้ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ประมุขนักราษฎร
ราชบัณฑิตช่วยกันแต่งขึ้น และพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น มีจุดมุ่งหมายในการรวบรวมเนื้อหาเรื่องรามเกียรติ์ให้มีความ
สมบูรณ์มากที่สุด

๑๗:๔๓ ครุณิดนะคะ ๑

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์ร่วมกับ
กวีอื่น ๆ เมื่อวันจันทร์ เดือนอ้ายขึ้น ๒ ค่ำ จ.ศ. ๑๑๕๙ หรือ พ.ศ. ๒๓๕๐

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับเล่นละครใน และเพื่อรวบรวมเรื่องรามเกียรติ์ไว้
ให้เป็นฉบับที่สมบูรณ์สำหรับพระนคร

ด

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนบทละคร ตอนต้นเป็นรายต้น ๑ บท

๕

เนื้อหาโดยสังเขป

เนื้อเรื่องยาว ๑๑๗ เล่มสมุดไทย เริ่มตั้งแต่หิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดิน พระนารายณ์อวตาร

เป็นหมูปามาสืบอายุเชื้อ จากนั้นจึงกล่าวถึงวงศ์ตระกูลของพระราม วงศ์อสูรของทศกัณฐ์ กำเนิดทหารพระรามสงคราม
ระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ ไปจนถึงพระรามอภิเษกครองกรุงศรีอยุธยาครั้งที่๒

๑๗:๔๔ ครุณิดนะคะ คุณค่า

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ มีคุณค่า ดังต่อไปนี้ด้านวรรณคดีวรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านเนื้อเรื่อง
เพราะเป็นรามเกียรติ์ฉบับที่รวบรวมเรื่องราวตั้งแต่

ต้นจนจบสมบูรณ์กว่าเรื่องรามเกียรติ์สำนวนอื่น

๒.

ด้านวรรณศิลป์ บทประพันธ์มีความไพเราะทุกตอน แม้บทละครเรื่องนี้จะมิกวีร่วมกันแต่งหลายคนแต่ลีลาภาษามีความ
สอดคล้องกลมกลืนกัน มีการพรรณนาเนื้อความให้เกิดจินตภาพชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทสรรสรงทรงเครื่อง และบทที่
แสดงภาพการรบ บางตอนมีการเล่นสัมผัสอักษรเหมือนกลอนกลบท จึงถือว่าเป็นบทละครที่มีกลวิธีการประพันธ์ดีเยี่ยม

ด้านสังคม มีการพรรณนาสอดแทรกวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยรัชกาลที่ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เช่น การแสดงมหรสพในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ด้านคติธรรมและคุณธรรม เนื้อหาของวรรณคดีมีการสอดแทรกข้อคิดที่แสดงคติธรรมและคุณธรรมให้กับผู้อ่าน เช่น หลักใน
การครองเรือนโดยกล่าวถึงชีวิตในครอบครัว หน้าที่ระหว่างพี่กับน้อง สามัคคีภรรยา พ่อกับ ลูก ความซื่อสัตย์ต่อพระราชสวามี
ของนางสีดา ความกล้าหาญและความซื่อสัตย์ของหนุมาน ความอกตัญญูต่อบิดาของทศกัณฐ์ ความไม่มีศีลธรรมของทศกัณฐ์ เป็น
ต้น

ด้านความเชื่อ แสดงถึงอิทธิพลความเชื่อดั้งเดิมของอินเดียโบราณที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับชนชั้น
วรรณะทั้งชนชั้นกษัตริย์นักรบที่มีบุญญาธิการสืบเชื้อสายหรือเป็นองค์อวตารของเทพเจ้า หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเทพเจ้าแบ่ง
ภาคมาเกิด ดังนั้น จึงมีบุญญาธิการและความสามารถเหนือกว่าคนธรรมดาเช่น หนุมานเป็นโอรสของพระพายมีอิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ รวมถึงอำนาจบารมีของพระรามซึ่งเป็นองค์อวตารของพระนารายณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ คติความเชื่อดังกล่าวยังมี
ความสำคัญในการสนับสนุนแนวคิดทางการเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ได้อีกด้วย

ด้านการเมืองการปกครอง เนื้อหานอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแล้ว ตัวละครในเรื่องยังได้แสดงถึง คุณธรรมที่เป็นแบบอย่าง
ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองประเทศ โดยสามารถกล่าวถึงข้อคิด
ด้านการเมืองการปกครองโดยมีรายละเอียดในลำดับถัดไป

พระรามถือเป็นตัวละครในอุดมคติ เนื่องจากชีวิตของพระรามมีลักษณะเป็นบุรุษที่เพียบพร้อมด้วย คุณงามความดี ได้ทำ
หน้าที่ครบถ้วนทั้งในฐานะเป็นบุตร โดยเชื่อฟังบิดาและยอมออกจากเมือง ในฐานะเป็นสามีทรงคุ้มครองภรรยาและต่อสู้เพื่อ
อิสรภาพของภรรยา, ในฐานะเป็นพี่ชายทรงมีคุณธรรมและประพฤติดีต่อน้อง คือ พระลักษมณ์ ในฐานะผู้เป็นนายหรือ
ผู้บังคับบัญชาของท้าวทรงเป็นผู้นำผู้บังคับบัญชาในอุดมคติที่ตัดสินใจอย่างรอบคอบถี่ถ้วนรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา
อย่างรอบด้าน รวมถึงมีความเห็นอกเห็นใจ และ มีความเป็นมิตรต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา นอกจากนี้ พระรามยังปฏิบัติหน้าที่
ตามหลักคุณธรรมของผู้ปกครองในยุคสมัยของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการยึดหลักทศพิธราชธรรม คุณธรรมของ

ผู้ปกครอง วิธีการปกครองคนหรือศิลปะในการใช้คน การให้รางวัล และการลงโทษ ความรู้ทางการวางแผนยุทธศาสตร์ในการรบการถือความยุติธรรมโดยไม่เห็นแก่พวกพ้อง จากตอนท้าวมาลีวราชว่าความ แม้ว่าฝ่ายทศกัณฐ์จะเป็นหลานของท้าวมาลีวราช แต่ในการพิพากษาคดีการแย่งชิงนางสีดานั้น ท้าวมาลีวราชก็ไม่ได้เข้าข้างฝ่ายทศกัณฐ์ แต่ฟังความจากทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดความยุติธรรม หรือจากการที่สุคริพได้สาบานเป็นเพื่อนตายกับพิเภก แต่เมื่อได้รับบัญชาให้สอบสวนนางเบญกายซึ่งแกล้งแปลงกายเป็นนางสีดาตายลอยน้ำมาลงพระราม สุคริพสอบสวนความได้ว่า นางเป็นธิดาของพิเภกจึงเชื่อคำให้การของนางเบญกาย แต่ก็ให้นางเข้าพบพระรามเพื่อตัดสินคดี ไม่ปล่อยให้นางเป็นอิสระทันที แสดงถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองโดยมิได้เห็นแก่พวกพ้อง

๑๗:๔๔ ครูนิพนธ์คะ กล่าวได้ว่าวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ถือเป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวางในหลายๆ ด้านทั้งด้านคติความเชื่อ ด้านสังคมการเมือง และที่สำคัญที่สุด คือ คุณค่าด้านศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานจิตรกรรมและศิลปะการแสดงที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน

๑๗:๔๕ ครูนิพนธ์คะ การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ เป็นการแสดงที่รวมศิลปะหลากหลายแขนงทั้งด้านดนตรี การรำ การประพันธ์ ตลอดจนศิลปะการแต่งกาย แสดงถึงมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของไทย

๑๗:๔๕ ครูนิพนธ์คะ ๒๑๐ บทละครเรื่องดาหลัง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องดาหลัง หรือ อีเหนาใหญ่ขึ้น เดิมเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้ากุณฑล พระธิดาในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่ฉบับเดิม สูญหายไปนครราชสีมาครั้งปี ๒๒๖ จึงไม่มีต้นฉบับเหลืออยู่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงอาศัยเค้าเรื่องเดิมและทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ทั้งหมดเป็นการ รักษาต้นฉบับของเดิมจากสมัยอยุธยาไว้ไม่ให้สูญหาย

๑๗:๔๕ ครูนิพนธ์คะ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับเล่นละครใน และเพื่อรักษาเรื่องดาหลังไว้ไม่ให้สูญหาย

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนบทละคร

๑๗:๔๖ ครูนิพนธ์คะ เนื้อหาโดยสังเขป เนื้อเรื่องกล่าวถึงวงศ์สัณเฑาะว์ทั้ง ๕ ครองเมือง กุเรปัน ดาหา กาหลัง และสิ่งหัตถสาหรณ์ ท้าวกุเรปันมีพระโอรสนามว่า อีเหนา ได้ตุนาหงัน (หมัน) กับบุษบก้าโละธิดาของท้าวดาหา ต่อมา อีเหนาประพาศไปพบกับนางเกณบุษบาสาหรณ์บุตรสาวไร่และได้นางเป็นชายา อีเหนาจึงปฏิเสธที่จะแต่งงานกับบุษบก้าโละ ท้าวกุเรปันจึงให้คนมาลอบฆ่านางเกณบุษบาสาหรณ์ อีเหนาน้อยใจจึงปลอมตัวเป็นมีสาธุหนุง ปันหยีเดินทางปราบปรามหัวเมืองต่างๆ ต่อมาปันหยีปลอมเป็นดาหลังหรือคนพากย์หนึ่ง ไปแสดงที่เมืองดาหา จนได้พบกับนางบุษบก้าโละ ปันหยีหลงรักนางทันที ต่อมาท้าวดาหาได้ยกนางบุษบก้าโละให้ระดูประดาหน แต่ปันหยีลอบฆ่าระดูตาย บุษบก้าโละต้องเข้าพิธีแปะหลาเพื่อตายตามระดูประดาหน องค์ประดา-ระกาหลาจึงเนรมิตดอกบัวมารับนางไว้แล้วเนรมิตให้นางเป็นชายาออกติดตามปันหยี ในภายหลังนางบุษบก้าโละหนีไปบวชเป็นชี ปันหยีจึงตามไปสีกชีและรับนางกลับมาครองเมือง

คุณค่า

บทละครเรื่องดาหลัง พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีคุณค่า

ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณคดี วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านเนื้อเรื่อง เพราะเป็นดาหลังฉบับที่รวบรวมเรื่องราวตั้งแต่ต้นไว้ไม่ให้สูญหาย
๒. ด้านความเชื่อ ปากกาคติความเชื่อของคนเกี่ยวกับกลางสังหรณ์ ตัวอย่างบทประพันธ์ เช่น เห็นนาง วิปริตผิดประหลาด ให้หัวนหวาดพระทัยตะลึงหลง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับพิธีสะสนานหลังชนะศึก เช่น บทประพันธ์ความว่า มีสระใหญ่อยู่นอกนักรา สำหรับปราบดาภิเษกทรง เป็นต้นต. ด้านคติธรรมและคุณธรรม มีข้อความแสดงข้อคิดที่แสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต ให้ผู้อ่านเรียนรู้ในการลดละตัวตน รู้จักปล่อยวาง และตั้งตนไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๑๗:๔๖ ครูนิพนธ์คะ ตัวอย่าง

บทละครเรื่องดาหลัง

อันเกิดมาในวิภูสงสาร

ถึงกษัตริย์เศรษฐีแลคนไร่

ถึงพรหมเมศยมเรศสิทธิศักดิ์
ครั้นถึงกรรมแล้วจำมรณา
ใครจะหนีพระกาหมัจจุราชได้
ฝูงคนอยู่ในไตรโลกา
วายุภักษ์ลอยอยู่บนเวหา
เว้นไว้แต่ข้ากับพลัน
ฯลฯ
เร่งคิดครั้นคร้ามขามจิต
จึงเกิดวิปริตพิสดาร
ครั้นจะไปอน้อขอดี
อันเกิดเป็นชายในโลกา
ถึงกรรมแล้วจำจะม้วยมรณ
ก็ไม่พ้นมรณาพิราลัย
เห็นชีวิตจะดับสังขาร
แล้วมานะอหังการภษัตรา
ก็อายแก่นมตรีถ้วนหน้า
จะกลัวความมรณาไปว่าไร
ถึงจะอยู่สิ่งขรเนินไศล
จะไว้เกียรติยศไปลือชา

๑๗:๔๗ ครุณินตะกะ ๒๑๑ บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
บทละครเรื่องอิเหนา หรืออิเหนาเล็ก เดิมเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้ามงกุฎพระธิดาในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่ฉบับเดิมสูญ
หายไปในการวเสีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ จึงไม่มีต้นฉบับเหลืออยู่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรง
อาศัยเค้าเรื่องเดิมพร้อมทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์

๑๐

จุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อใช้เป็นบทละครสำหรับเล่นละครใน และเพื่อรักษาเรื่องอิเหนาไว้ไม่ให้สูญหาย

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนบทละคร

เนื้อหาโดยสังเขป บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ปัจจุบันเหลือเพียง ๗ ตอนเท่านั้น คือ

๑. ตอนตั้งวงศ์เทวา จนถึงอิเหนาพบนางจินตะหรา

๒. ตอนเข้าห้องนางจินตะหรา อิเหนาได้นางจินตะหราเป็นชายา

๓. ตอนวิทาสะทำเทียวป่า ได้พบภาพวาดของนางบุษบาก็หลงใหล < ตอนเมืองขึ้นกะหมังกุหนิงยกมาล้อมเมืองดาหา

๕. ตอนศึกกะหมังกุหนิง อิเหนาออกรบท้าวกะหมังกุหนิง

๖. ตอนอิเหนาเข้าเมืองมะละกา

๗. ตอนหย่าหรั่งตกไปเมืองมะงาดา จนหย่าหรั่งหนีออกมาได้

คุณค่า

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีคุณค่า

ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณคดี วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านเนื้อเรื่อง เพราะได้รักษาเรื่องอิเหนาไว้ไม่ให้สูญหาย ๖. ด้านอิทธิพลต่อกวีรุ่นหลัง
บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-มหาราชนี้ เป็นเค้าเรื่องของบทละครเรื่องอิเหนา
ในฉบับต่อมาที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำมาใช้แก้ไขเป็นบทละครเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่๒
เนื่องจากมีเนื้อเรื่องไม่สับสนและตัวละครคุ้นหูคนไทยเป็นอย่างดี

ด. ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลและความแพร่หลายของวรรณคดีเรื่องอิเหนา นับตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องต่างๆ เช่น ปุณโณวาทคำฉันท์ อิเหนาคำฉันท์ เป็นต้น รวมถึง บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ และในสมัยต่อมา เช่น บทเจรจาละครอิเหนา

๑๗:๔๗ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

บทละครเรื่องอิเหนา

ในลักษณะสารพระบิดา

ให้เร่งยกพลสกลไกร

ถึงไม่เลี้ยงกับบุษบา

แต่เขาแจ้งอยู่สิ้นทั้งธรณี

อนึ่งท้าวดาหาฤทธิไกร

อันสุริยวงศ์เราเหล่าเทวา

ว่ากรุงดาหาเป็นศึกใหญ่

ไปช่วยชิงชัยในทันที

ว่าชั่วช้าอัปลักขณ์ทั้งศักดิ์ศรี

ว่านางนี้เป็นน้องของตัวมา

มีใช้อาถาไรให้เร่งว่า

ไม่เคยเสียพาราแก่ผู้ใด

๒.๑๒ เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง

เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง หรือเรียกว่า นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อครั้งกรีธาทัพไปรบพม่าที่ท่าดินแดง โดยทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องนี้ขึ้นเพื่อบันทึกเหตุการณ์สำคัญในการเดินทาง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในการยกทัพไปรบกับพม่าที่ท่าดินแดง เมืองกาญจนบุรี

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนเพลงยาว

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการรำพันความอาลัยรักต่อพระมเหสีและนางสนมตามขนบของวรรณคดีนิราศ

แล้วจึงกล่าวถึงเส้นทางการเดินทางไปยังท่าดินแดง คือ คลองด่าน มหาไชย สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรีถึงไทรโยค แล้วเดินทางไปรบกับพม่าที่ท่าดินแดงจนได้รับชัยชนะ จากนั้นจึงเลิกทัพกลับพระนคร

คุณค่า

เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดงมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเส้นทาง

ในการเดินทางไปรบกับพม่า

๒. ด้านวรรณคดี เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง หรือเรียกว่า นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดงนี้ ถือเป็นนิราศเรื่องแรกในสมัยรัตนโกสินทร์

๓. ด้านสังคม วรรณคดีเรื่องนี้แสดงถึงความรุ่งเรืองของราชสำนักซึ่งสื่อถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์และความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า "ตั้งใจจะอุปถัมภก ขอยกพระพุทธศาสนา" ซึ่งถือได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช นอกจากนี้บทประพันธ์ยังแสดงถึงความจงรักภักดีของทหารจากบทประพันธ์ความว่า "ไม่คิดกายขอถวายชีวา พร้อมหน้า

ถ้วนตัวทุกตัวไป"

๑๗:๔๘ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง

ให้ติดตามไปจนแม่กษัตริ

บ้างก็ตายกายกองในปลัฟ

ตั้งใจจะอุปถัมภก

จะป้องกันขอบขันทสีมา

เหล่าพม่าบริบรัดลัดหนี

ด้วยเดชะบารมีที่ทำมา

ยอยกพระพุทธศาสนา

รักษาประชาชนและมนตรี

๑๗:๔๘ ครุณิดนะคะ ๒.๑๓ เพลงยาวรบพม่าที่นครศรีธรรมราช เพลงยาวรบพม่าที่นครศรีธรรมราชเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงพระนิพนธ์ขึ้นเมื่อยกทัพเรือไปปราบพม่าที่หัวเมืองปักษ์ใต้ และเสด็จประทับที่เมืองนครศรีธรรมราช รวมทั้งทรงจัดการเรื่องหัวเมืองทางใต้

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๔

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในการยกทัพไปรบกับพม่าที่เมืองนครศรีธรรมราช

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนเพลงยาว

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการรำพันความอาลัยรักต่อพระชายาและนางสนมตามชนบทของวรรณคดีนิราศ

แล้วจึงกล่าวถึงเส้นทางการเดินทางไปยังนครศรีธรรมราช แต่ทรงพระนิพนธ์ไปถึงเพียงวัดปทุมคงคาเท่านั้น

คุณค่า

เพลงยาวรบพม่าที่นครศรีธรรมราชมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ มีคุณค่าในการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะให้รายละเอียดเกี่ยวกับการ

การจัดกระบวนทัพเพื่อยกไปตีพม่าที่เมืองนครศรีธรรมราช

๒. ด้านวัฒนธรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายสำหรับการออกศึก ตัวอย่างเช่น "ฉลององค์รัดทรงล้วนพื้นดำ ตามกำลังวันเสาร์สังเกตจร" นอกจากนี้ ยังปรากฏคติความเชื่อเกี่ยวกับการทำศึกสงครามในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย

ตัวอย่าง

เพลงยาวรบพม่าที่นครศรีธรรมราช

จิตจ้านงจะประสงค์ไปคราวนี้กับอนึ่งเขาก็นับว่าเป็นชาย

ด้วยนึกไว้ว่าจะไหว้เจดีย์ฐาน

จะถวายปะกากประทุมเทียน

๑๗:๔๙ ครุณิดนะคะ ๒.๑๔ เพลงยาวเรื่องตีเมืองพม่า

หลังจากที่เมืองทวายเอาใจออกห่างจากพม่ามาสวามิภักดิ์ต่อไทย สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท (กรมพระราชวังพระมหาสุรสิงหนาท) จึงได้เตรียมยกทัพไปรบพม่า และได้นิพนธ์เพลงยาวเรื่องตีเมืองพม่า เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในครั้งนั้น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๖

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในการยกทัพไปตีเมืองพม่า

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยกลอนเพลงยาว

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาและการเสียกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากพม่า

ยกทัพเข้ามารุกราน กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เสียกรุงศรีอยุธยา รวมถึงพระราชปราชัยที่จะไปตีเมืองพม่า

คุณค่า

เพลงยาวเรื่องดีเมืองพมามีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องราวรายละเอียดเกี่ยวกับการเสียกรุงศรีอยุธยา อันเป็นสิ่งที่น่าจดจำไว้เป็นบทเรียน

ด้านสังคมและวัฒนธรรม วรรณคดีเรื่องนี้แสดงถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมือง ความสวยงามของพระราชวังความสุขของประชาชน ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคสมัยนั้น นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการวางแผนการรบและการเคลื่อนพล จากเนื้อหาตอนที่กล่าวถึงการวางแผนชุดคลองทางใต้เพื่อยกทัพไปตีพม่า

๑๗:๕๐ ครุฑนิพนธ์คະ ตัวอย่าง

เพลงยาวเรื่องดีเมืองพม่า

อันกรุงรัตนบุรีครั้งนั้นถ้า

พม่าจะมาเป็นข้าไทย

แม่นสมดังจิตไม่ผิดหมาย

จะได้ชุกภัยกันครา

ถ้าเสร็จการอั้งวะลงตราบใด

อ้ายชาติพมามันอาธรรม

แต่ก่อนก็มีให้มีความสุข

แต่บ้านร้างเมืองเซ่ทั้งวัดวา

จักพันเนื้อมืออย่าสงสัยจะได้ใช้สร้างกรุงอยุธยา

จะเสี่ยงทายตามบุพเพวาสนา

สมดังปรารถนาทุกสิ่งอัน

จะพาใจเป็นสุขเกษมสันต์

เที่ยวล้าชอบขันทุกพารา

รบรุกฆ่าฟันเสียหนักหนา

ยับเยินเป็นป่าทุกตำบล

๑๗:๕๐ ครุฑนิพนธ์คະ ๒.๑๕ กากีคำกลอน หรือบทมโหรีเรื่องกากี

กากีคำกลอน หรือบทมโหรีเรื่องกากี หรือบางทีเรียกว่า กากีกลอนสุภาพ มีการนำมาใช้เป็นบทขับร้องประกอบวงมโหรีโบราณ จึงทำให้เป็นวรรณคดีที่มีความนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมาก

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยได้เค้าโครงเรื่องมาจากกุณาสชาตก สุนทรียชาตกและ

กาภาติชาตก ในอรรถกถานิบาตชาตก ชุททกนิกาย สุตตันตปิฎก

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

- เพื่อใช้เป็นบทร้องในวงมโหรี

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนสุภาพ

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงพระเจ้าพรหมทัต ครองเมืองพาราณสี มีมเหสีชื่อนางกากี วันหนึ่งพญาครุฑ

แปลงกายเป็นมนุษย์มาเล่นสกากับพระเจ้าพรหมทัต แล้วลอบลักนางกากีมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตไปสมสู่ที่วิมานฉิมพลี นางอุกฤษฏ์คนธรรพ์ที่เลี้ยงพระเจ้าพรหมทัตอาสาที่จะติดตาม จนได้พบและสมสู่กับนาง เมื่อพญาครุฑมาเล่นสกาอีกครั้ง คนธรรพ์ได้ตีตีร้องเพลงเสียดสี พญาครุฑจึงพานางกากีมาคืน พระเจ้าพรหมทัตจึงให้นาง

นางลอยแพไป

คุณค่า

กากีคำกลอน หรือบทมโหรีเรื่องกากีมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านวรรณศิลป์ มีข้อความที่กวีเลือกสรรถ้อยคำมาใช้อย่างไพเราะเหมาะสมกับท้องเรื่องโดยเฉพาะถ้อยคำที่กล่าวถึงบทรักและถ้อยคำตัดพ้อ ซึ่งมีการใช้ภาษาอย่างคมคาย ๒. ด้านปัญญา วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านคำสอนสตรียุคโบราณเนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีกล่าวถึง

คุณลักษณะที่ไม่เหมาะสมของสตรี ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตได้

๓. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วรรณคดีนี้เป็นวรรณคดีที่ให้เกิดการสอนใจจึงมุ่งหมายในการสอนความประพฤติของสตรี วรรณคดีเรื่องนี้จึงมีอิทธิพลทางความคิดต่อความประพฤติของคนไทย

. ด้านศิลปะ ใช้เป็นบทขับร้องในวงมโหรีโบราณด้วย

๑๗:๕๐ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

กาก็คำกลอน หรือบทมโหรีเรื่องกาก็

ซื่อบอกยอแด่เขาพระเมรุมาศ

แดงเขียวขาวเหลืองเรื่องนงาทั้งสิบน้อยสองพันเป็นบริวาร

มีพฤษภาใหญ่ล้ำประจำทิศ

ซั่มเขาแก้วทั้งเจ็ดชั้น

หม่อมมาจฉาแลนาดินทร์

แก้วประหลาดงามดีเป็นสืออย่าง

เกาะทวีปใหญ่กว้างทั้งสี่ทิศ

สัณฐานดังจอกกลอยกระจิดริด

เกิดสถิตแต่ประณมแผ่นดิน

มีน้ำคั่นหลั่นลดหลั่นรุ้ง

อันอยู่ในวรินทร์สี่พันตร

๑๗:๕๑ ครุณิดนะคะ .๑๒ ลิลิตกระบวนพยุหยาตราเพชรพวง

ลิลิตกระบวนพยุหยาตราเพชรพวง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า โดลงพยุหยาตราเพชรพวง เนื้อหาเป็นการบันทึกกระบวนเสด็จพยุหยาตรา ทั้งการเดินทางโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค (ทางเรือ) กระบวนพยุหยาตราสถลมารค (ทางบก) ในสมัยอยุธยา ไว้เป็นแบบแผนสำหรับบ้านเมือง

๑๗:๕๑ ครุณิดนะคะ ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งตามพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อ จ.ศ. ๑๑๕๙ (พ.ศ. ๒๓๔๐)

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อสืบทอดรักษาและเป็นแบบแผนในการจัดกระบวนพยุหยาตรา

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยร้อย และโคลงสุภาพ เรียกว่า ลิลิต

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงการจัดกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค (ทางน้ำ) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนเรือ

ต่างๆ และกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค (ทางบก)

คุณค่า

ลิลิตกระบวนพยุหยาตราเพชรพวงมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้นับเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการจัดกระบวนพยุหยาตราที่มีความละเอียดครบถ้วน มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์

๒.

ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นวรรณคดีประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีที่บันทึกแบบแผนในการ จัดกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคและทางสถลมารคในสมัยอยุธยาที่สืบทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างครบถ้วน โดยอ้างอิงจากตำรับหอหลวง ดังบทประพันธ์กล่าวว่า "ตำรับราชหอหลวง กล่าวไว้"

๑๗:๕๒ ครุณิดนะคะ ตัวอย่าง

ลิลิตกระบวนพยุหยาตราเพชรพวง

• ปางจอมจักรพรรดิเจ้า

เสด็จชลลพินา

จากสำนักสถาน

เป็นพยุหยาตราเต้า

• พระหลวงขุนหมื่นถ้วน

แทนหน้าหลักกรร

โดยเสด็จป็นภพจร-

ชนิดขนาดนาเวศห้อม

จักรพาฬ

คลาสเกล้า

อยู่ทิศเยศ

แต่งตั้งโดยงาย

ทุกพรรค

พริบพริบ

โลงโลก

ยึดย้ายตามขบวนฯ

๑๗:๕๒ ครุณินะคะ ๒๑๗ สามก๊ก

สามก๊กเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์จีน (ไทยเรียกว่า พงศาวดารจีน) ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงความรู้ด้านการปกครองและพิชัยสงครามต่างๆ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปลวรรณคดีเรื่องนี้ขึ้น

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพสันนิษฐานว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็น

ผู้อำนวยการแปลจากภาษาจีนมาเป็นภาษาไทยเสร็จสิ้นก่อนปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ซึ่งเป็นปีที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ถึงแก่อสัญกรรม

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อใช้เป็นตำราพิชัยสงคราม

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งเป็นร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป

กล่าวถึงตั้งแต่พระเจ้าเลนเต้ครองราชสมบัติ แต่ไม่ได้ตั้งอยู่ในโบราณราชประเพณีและ

ไม่ได้คบหาคนสัตย์ธรรม เชื้อถือแต่คนอาสีย์ มีชนที่ ๑๐ คน ต่อมาเกิดโจรโจกผ้าเหลือง พระเจ้าเลนเต้จึงให้ประกาศหาบุคคลที่มีความสามารถมาปราบโจรโจกผ้าเหลือง เมื่อปราบโจรโจกผ้าเหลืองได้แล้ว พระเจ้าเลนเต้สวรรคต ต่อมาตั้งโอรสขึ้นครองราชย์เป็นใหญ่ก่อความเดือดร้อน ต่อมาตั้งโอรสที่ถูกสังหาร ได้มีการแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในหมู่ขุนศึก คือ โจโฉ อ้วนเสี้ยว อ้วนสุด เล่าปี่ ชุนกวน ครั้นหลังศึกโจโฉแตกทัพเรือแผ่นดินจึงค่อยแยกเป็น ๓ ก๊ก คือ โจโฉปกครองทางเหนือ เล่าปี่ปกครองดินแดนเสฉวนทางตะวันตก และชุนกวนปกครองทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากนั้นได้มีการสู้รบแย่งชิงอำนาจกัน จักกักของเล่าเสี้ยนถูกวุยก๊กปราบปรามได้ก่อนจนกระทั่งสมาเอี้ยนแย่งราชสมบัติได้ และตั้งราชวงศ์จิ้นขึ้นจึงสามารถปราบง่อก๊กยุติความเป็นสามก๊กสำเร็จ

คุณค่า

สามก๊กมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านวรรณศิลป์ วรรณคดีเรื่องนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นสุดยอดของความเรียงนิทาน จากวรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ ๖ และเป็นแบบอย่างในการเขียนร้อยแก้วที่ดี นอกจากนี้ ยังเป็นวรรณคดีร้อยแก้วที่มีลีลาการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะตัวอีกด้วย

ด้านปัญญา วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าด้านแง่คิดทางการเมืองการปกครอง ให้ความรู้เกี่ยวกับตำราพิชัยสงคราม แฝงความรู้เกี่ยวกับคตินิยมอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เช่น "ยาดีกินชมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนใช้คนชื้อกล่าวคำไม่เพราะหู แต่เป็นประโยชน์แก่กาลภายหลัง" "พุ่มไม้เล็ก พงหนามแหลมคมไม่เหมาะแก่กนกนานาอาสีย์" "ทรยาเปรียบเหมือนเสื้อผ้าขาดหรือหายไปก็หาใหม่ได้ ฟันทองเหมือนแขนซ้ายขวาขาดแล้วยากที่จะ ต่อได้" "อันธรรมดาสงครามจะหมายเอาชนะฝ่ายเดียวไม่ได้ ย่อมแพ้บ้างชนะบ้าง" เป็นต้น

ด.

ด้านการเมืองการปกครอง เรื่องสามก๊กนี้แสดงให้เห็นจริยธรรมของคนในการอยู่ร่วมกันในสังคม

หลายประการ เช่น ความซื่อสัตย์ในการรับราชการ การรักษาคำพูด เป็นต้น

๑๗:๕๓ ครุฑินตะคคะ ด้านอิทธิพลต่อกรุงหลัง เป็นต้นคำของวรรณกรรมเรื่องสามก๊กฉบับอื่นๆ ในสมัยหลัง เช่น สามก๊กฉบับวณิก ขงยาชอบ โจโฉนายกลอตกลาล รวมถึงเรื่อง เบ้งเฮก ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สามก๊กฉบับร้านกาแฟของ นายหนวดย สามก๊กปริทัศน์ ของ เขียวชัย เอี่ยมวรเมธ อินไซด์สามก๊ก ของ อ.ร.ต. เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการศึกษาว่า สุนทรภู่ได้แนวคิดจากเรื่องสามก๊กนำไปสอดแทรกในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ตอนนางวาฬีใช้วาจาจนทำให้อุศเรนเสียชีวิต ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการใช้วาจาของขงเบ้งทำให้จิวยี่เสียชีวิต ตัวอย่าง

สามก๊ก

แลเมืองต้นกัวนมีชายคนหนึ่งชื่อเล่าปี่ เมื่อน้อยชื่อเหียนเต็ก ไม่สู้รักเรียนหนังสือแต่มีสติปัญญาน้ำใจนั้นดี ความโกรธความยินดีมิได้ปรากฏออกมาภายนอก ใจนั้นอารีมีเพื่อน ฝูงมาก ใจกว้างขวางหมายเป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง กอปรด้วยลักษณะรูปใหญ่ สมบูรณ์สูงประมาณห้าศอกเศษ หูยานถึงบ่า มือยาวถึงเข่า หน้าขาวดั่งสีหยก ฝีปากแดงดั่งชาดแถม จักขุชำเลืองไปถึงหู... ขณะนั้นเล่าปี่เดินไปเห็นหนังสือซึ่งปิดไว้ที่ประตูเมือง เล่าปี่คิดไปมิตลอดยืนดูหนังสือทอดใจใหญ่อยู่ มีคนยืนอยู่ข้างหลังเล่าปี่แล้วว่า เป็นผู้ชายไม่ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินแล้วลืมาทอดใจใหญ่

๒.๑๘ ราชาริราช

ราชาริราชเป็นวรรณคดีที่แปลจากพระราชนิพนธ์ของมอญ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้แปลและเรียบเรียงขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเพื่อให้ข้าราชการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองและกษัตริย์

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

ราชาริราช เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ

ให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) พระยาอินทอัครราช พระภริมภักดี และพระศรีภริปริชาแปลและเรียบเรียงขึ้นในปี

พ.ศ. ๒๓๒๘

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อเป็นคติบำรุงสติปัญญาแก่ผู้อ่านและใช้เป็นตำราพิชัยสงคราม

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งเป็นร้อยแก้ว

เนื้อหาโดยสังเขป เริ่มตั้งแต่การสร้างเมืองเมาะตะมะ เรื่องมะกะโทบุตรพ่อค้าเมืองเมาะตะมะได้ริดาพระร่วง แล้วตั้งตัวเป็นพระเจ้าฟ้ารั่ว รวมทั้งเชื้อสายของพระเจ้าฟ้ารั่วที่สืบมาจนถึงพระยาอุ และพระยาน้อย

๑๗:๕๓ ครุฑินตะคคะ ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าราชาริราชและได้ทำสงครามกับพม่า ในสมัยของพระเจ้ามณเฑียรทองหรือพระเจ้าฝรั่งมังเมือง จนถึงเรื่องราวของพระเจ้าปิฎกธร

คุณค่า

ราชาริราชมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ และมีการสอดแทรกเรื่องราวขึ้นเชิง

ภูมิปัญญาทางการรบและการเมือง

ด้านภาษา การใช้ภาษาในวรรณคดีเรื่องนี้ ถือว่าเป็นภาษาร้อยแก้วที่ดีสามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่าง

ในการเขียนได้

๓. ด้านสังคมและวัฒนธรรม แสดงภาพของการทำศึกสงคราม เช่น การรำเพลงทวนในการสู้ศึก เป็นต้น

ความรู้เรื่องการแต่งกายของทหาร และพิธีการทางการทูต เช่น การถวายเครื่องราชบรรณาการ เป็นต้น ด้านคตินิยมและคุณธรรม ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความกล้าหาญในการออกศึกสงคราม เช่น ตอนสมิงพระรามอาสาสู้ศึกกับพระเจ้ากรุงจีน และความซื่อสัตย์ของสมิงพระรามและปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับกษัตริย์กรุงอังวะ รวมถึงปฏิบัติตัวอย่างซื่อสัตย์ต่อพระราชาธิราชผู้เป็นนาย แม้คนจะตกอยู่ในฐานะเลวของพระเจ้ากรุงอังวะก็ตาม

ตัวอย่าง

ราชาริราช

...อันตัวข้าพเจ้าก็เป็นชายชาติทหาร ถึงกายแก่แต่ใจหนุ่มได้รับอาสาพระเจ้ายู่หัวแล้วไม่เสียตายร่างกายและชีวิต ได้ออกกวาดเป็นสองครั้งแล้วจะกลับคืนเอาเสียแต่หนึ่ง คนทั้งปวงจะหัวเราะได้ว่าแก่โง่ง มีไข้แก่แก่ บ้างว่าแก่แต่มีไข้แก่กับตัน ข้าพเจ้าขอ

สำแดงฝีมือแก่ให้ปรากฏไว้มีให้หนุ่มๆ ดูหมิ่นได้ แม้นพลาดปลั่งประการใด ก็ขอฝากชื่อแก่ไว้ในแผ่นดินหนุ่มๆ ภายหลังเกิดมา จะได้เห็น ว่า แก่แก่กับต้นนี้ เขาชื่อสัตย์อาสาเจ้าถึงขนาด ฝ่ายพระเจ้ากรุงต้าฉิง ซึ่งสวราชสมบัติอยู่ในกรุงจีนนั้น มีทหารเอกคนหนึ่งชื่อ กามะนีมีฝีมือขี่ม้าเก่งทวนสันทัดดี หาผู้เสมอมิได้ จึงทั้งปวงก็สรรเสริญว่า กามะนีนี้ มีฝีมือหนึ่ง กษัตริย์องค์ใด ยังจะมีท้าวท้าวหาที่สามารถจะสู้กามะนีได้ แต่พอชมเล่นเป็นที่เจริญตาได้บ้าง" เสนาบดีจึงกราบทูลว่า "กษัตริย์ที่จะมีท้าวท้าวหาขี่ม้าสันทัดนั้นมิได้อยู่แต่ กรุง รัตนบุระอังวะ กับ กรุงหงสาวดี กษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์นี้ย่อมทำสงครามแก่กันอยู่มิได้ขาด"พระเจ้ากรุงจีนได้ทรงฟังก็มีพระทัยยินดีนัก จึงสั่งให้จัดพลพลูเสนาทั้งปวงเป็นอันมากจะนับประมาณมิได้ ครั้นที่สุกฤกษ์แล้ว พระองค์ก็เสด็จทรงม้าพระที่นั่ง ยกทัพออกมายังกรุง อังวะ....

๑๗:๕๔ ครุณินะคะ ๒.๑๙ ไตรโลกวินิฉัยกถา

ไตรโลกวินิฉัยกถาเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา ไตรโลกวินิฉัยกถานี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้พระราชอาคันตุกะและราชบัณฑิตร่วมกันเรียบเรียง

ถวายเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ แต่ยังไม่พอพระราชหฤทัยจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมปรีชา (แก้ว)

ชำระขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๕ เป็นอีกสำนวนหนึ่ง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง ไตรโลกวินิฉัยกถา เรียบเรียงโดย พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) ตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่า ไตรโลกวินิฉัยกถาซึ่งโปรดให้พระราชอาคันตุกะและนักปราชญ์ราชบัณฑิต เป็นผู้เรียบเรียงถวายนั้นยังมีสำนวน ไม่สม่ำเสมอไม่เรียบร้อย อีกทั้งข้อความบางตอน ยังบกพร่องอยู่ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๓๔๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เป็นผู้ชำระใหม่ ดังปรากฏความในบานแผ่นกว่า "...แล้วจึงมีพระราชโองการดำรัสสั่งพระยาธรรมปรีชาจากวางราชบัณฑิต จะให้ชำระตัดแปลงไตรภูมิถาอย่างพระราชดำรินั้น พญาธรรมปรีชาจึงกราบทูลพระกรุณา ขอเอาพระพุทโธษาจารย์เป็นผู้ช่วย พระธรรมอุดมเป็นผู้สอบสมเด็จพระสังฆราชอธิบดีเป็นที่ปรึกษาได้ถามข้อความที่สนทนากล่าว...

จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่ออธิบายเรื่องโลกศาสตร์ในพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน ดังนั้น จึงปรากฏว่าในงานนี้ได้อธิบายถึงเรื่องโอกาสโลกไว้โดยพิสดารมาก เกินกว่าคัมภีร์โลกศาสตร์เล่มใดในภาษาไทยจะอธิบายไว้

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งเป็นร้อยแก้ว สลับกับภาษาบาลีมากับ

เนื้อหาโดยสังเขป

ไตรโลกวินิฉัยกถาแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วน ๆ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้คำปรารภและคำมัสการพระรัตนตรัย คำปรารภเป็นการกล่าวถึงมูลเหตุในการเรียบเรียงเรื่องนี้สามมัสการพระรัตนตรัย ในส่วนนี้เป็นการยกคาถาภาษาบาลีกล่าวสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย สลับกับร้อยแก้วเชิงพรรณนาโวหารและเทศนาโวหาร

๒. โอกาสวินาสโลก ในถาณีนีมีการกล่าวถึงจักรวาล ทั้งได้อธิบายว่า โอกาสโลกคือจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสัตว์โลกทั้งปวง นอกจากนี้ ก็จะเป็นการกล่าวถึง มงคลจักรวาล (จักรวาลอันเป็นที่เกิดของพระพุทธเจ้า) นอกมงคลจักรวาล ก็จะมีจักรวาลลุ่มออกไปอีกสามรอบ อันได้แก่ ขาดิเขต อาณาเขต และวิสัยเขต อีกทั้งยังกล่าวถึงการพิनाคไปของจักรวาลด้วยเหตุต่างๆ อันได้แก่ หากสันดานของสัตว์หนาไปด้วยราคะโลกจะพินาคด้วยเพลิงหากหนาไปด้วยโทสะโลกจะพินาคด้วยน้ำ หากหนาไปด้วยโมหะ โลกจะพินาคด้วยลม เมื่อโลกพินาคไปแล้ว สิ่งต่าง ๆ ก็จะค่อยๆ เริ่มเกิดขึ้นมาใหม่ โดยเริ่มจากศีระแผ่นดิน ต่อมาก็จะเกิดพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมนุษย์เกิดพระเจ้ามหาสมมติ เกิดวรรณะต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่

โลกาสถัณฐะโลก มีการกล่าวถึงจักรวาลที่มีเขาพระสุเมรุอยู่ตรงกลาง เขาพระสุเมรุมีสี่ฐานดังตะโพน

เบื้องล่างของเราพระสุเมรุมีเขา - ลูก ชื่อว่าครกกรองรับ นอกจากนี้ยังมีเขาสัตตบริภัณฑ์ล้อมรอบอยู่ เขาเหล่านี้

ที่สำคัญเช่นเรายุคนรร อิสันธ กรีกาลา ในระหว่างเสด็จบริภณท์ จะมีสี่พันตรมหาสมุทรคั่นอยู่ ทางทิศเหนือของ

๑๗:๕๔ ครุณินะคะ เขาพระสุเมรุมีทวีปตั้งอยู่ชื่อว่า อุตตรกทวีป ทางใต้คือขมพูทวีป อมรโคยานทางตะวันตก และบุพพิเทททวีปทางทิศตะวันออก และอธิบายถึงเขาหิมพานต์ สระใหญ่ทั้งเจ็ด มีสระอโนดาต เป็นต้น สระนี้เป็นต้นของแม่น้ำทั้งห้าได้แก่คงคา ยมนา อจิรวดี สรรพ และมทิ อีกทั้งกล่าวถึงสระฉัททันต์ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระยาช้างฉัททันต์และช้าง สิบตระกูล ในถาณีนี ยังกล่าวถึงสัตว์ต่างๆในป่าหิมพานต์ ไม่กัลปพฤกษ์ ต้นนาริล และมีการยกขาทมากกล่าวเช่น เนมิราชขาด เป็นต้น

นิรียโลก แบ่งนรกออกเป็นสามประเภท คือ มหานรก อสุษทนรก และยมโลกินรก ในมหานรคยังแบ่งออกเป็นนรกต่างๆ เช่น สัณขีพนรก ภาพสุตตนรก โรจวนรก อวิจินนรก เป็นต้น มีพระยายมราชและสิริคุตตะอำมาตย์เป็นผู้ดูแลนรก นอกจากนี้ ยังมีการ

พรรณนานารกอื่นๆ อันได้แก่ อุตสุนทรก ยมโลกิณรก และโลกันตนรกอีกด้วย ทั้งนี้จะสังเกตได้ว่า มีความละเอียดมากกว่าที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ที่กล่าวถึงแต่เพียงสัตตปิณฑกเป็นส่วนใหญ่นั้นนารกอื่นๆ นั้นกล่าวไว้เพียงแต่สังเขป

๕. เปตโลก กล่าวถึงเปรตทั้งสิบสองตระกูล และที่อยู่ของเปรตว่า เปรตทั้งหลายอาศัยอยู่ในประเทศที่เรียกว่า วิชาตประเทศ นอกจากจะกล่าวถึงเปรตทั้งสิบสองตระกูลแล้ว ยังกล่าวถึงเปรตที่มีปรากฏในคัมภีร์อื่นๆ ด้วยเช่น ที่ปรากฏใน คัมภีร์อาทิกรรม คัมภีร์เปรตวัตถุอีกทั้งยังกล่าวถึงความแตกต่างของเปรตกับสัตว์นรกว่าต่างกันเปรตมีแต่บุพโพโลหิตเป็นอาหารแต่สัตว์นรกมีกรรมเป็นอาหาร

๖. ตีรจณานโลก ถาณนีอธิบายว่า สัตว์ประเภทตีรจณาคือ สัตว์ที่ไปทางขวาง หรือสัตว์ที่มีกายไม่สูงขึ้นไปประคุดมนุษย์ หรือเทวดา อันได้แก่ อสรพิษ ซึ่งจำแนกออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ตามพิษ ตามแหล่งกำเนิด ตามการเกิด ตามรูปร่าง, นาค อาศัยในสีทันดรสมุทร และในมหาสมุทรทั้งสี่ นาคยังแบ่งออกได้เป็นสี่ตระกูล เช่น ทิฏฐวิสะ คือเล็งดูด้วยตาทำให้เกิดพิษ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกรกล่าวถึง ครุฑ รวมทั้งที่อยู่ของครุฑ อาหารของครุฑ รวมทั้งสัตว์จตุบาททั้งปวง โดยมีพญาไกรสรสีหราชเป็นหัวหน้าของสัตว์ทั้งปวง' กรรมที่ทำให้เกิดเป็น ตีรจณาคือ รากจรีต โทสจรีต และโมหจรีต

๗. มนุสสโลก กล่าวถึงความหมายของคำว่ามนุษย์ ว่ามีความหมาย อันได้แก่ เป็นผู้มีความคิดและ ปัญญายิ่งกว่าสัตว์ทั้งปวง, เป็นลูกหลานพระมนู, เป็นผู้มีความดำรงดิตรอง และสติสัมปชัญญะ บำเพ็ญศาสน-พรหมจรรย์ ฯลฯ มีการแบ่งมนุษย์ออกเป็นสองประเภท คือ พาลมนุษย์ และบัณฑิตมนุษย์ เป็นต้น

๘. เทวโลก กล่าวถึงประเภทของเทวดาว่ามี ๓ พวก คือ สมมติเทวดา ได้แก่ พระมหากษัตริย์, วิสุทธิตะวาทะได้แก่ พระพุทธเจ้า พระอรหันตชินาสรรพ และโอปปาติกะเทวดา ได้แก่ ภูมเทวดา ซึ่งอยู่ตามพื้นปฐพี อากาศเทวดา ซึ่งอยู่ตามวิมานในอากาศ ได้แก่ ฌกามาจรทั้งหมื่น จตุมาหาราชิกาเทวดา ดาวดึงส์เทวดา ยามาเทวดา ดุสิตเทวดา นิมมานรดีเทวดา ปรนิมมิตเทวดา รวมถึงภวคพรหม เป็นต้น

๙. พรหมโลก อธิบายถึงพรหมโลก และกล่าวว่าผู้ที่บังเกิดในพรหมโลกได้ ด้วยการเจริญมานสมาบัติอันเริ่มแต่ปฐมฌานไปจนถึงจตุกามาน ทั้งสิบเอ็ดขั้นนี้เป็นรูปพรหม คือ พรหมที่มีรูปร่าง ส่วนรูปพรหมอีกห้าขั้น

อันได้แก่ อวิหาพรหม อตปปาพรหม สุทัสสาพรหม สุทัสสีพรหม และอกนิฐาพรหม เรียกว่า สุทธาวาสพรหม ผู้ที่จะได้ไปเกิดในพรหมขั้นนี้ต้องจำเริญจตุกามานได้ และจำเริญวิปัสสนากาวานาจนสำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลนอกจากนี้ ก็เป็นการบรรยายถึงอรูปพรหม อันได้แก่ อากาสาณัญญาตณ วิญญานัญญาตณ อากัจจัญญาตณและเนวสัญญานาสนัญญาตณ เป็นที่สุด สุดท้ายกล่าวถึงวิสุทธิกถา ๗ ประการ อันได้แก่ สีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ

ทิฏฐิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคตญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ตลอดจนญาณทัสสนวิสุทธิอันได้แก่ทางแห่งพระนิพพานนั่นเอง

๑๗:๕๕ ครุณิตนะกะ คุณค่า

• ไตรโลกวินิจฉัยกถามีคุณค่า ดังต่อไปนี้

ด้านศาสนา วรรณคดีเรื่องนี้มีเนื้อหากล่าวถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยมีเนื้อหากล่าวถึง

คติความเชื่อด้านโลกศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่แต่งเป็นภาษาไทย

๒. ด้านวรรณคดี เป็นวรรณคดีที่แสดงความเชื่อด้านโลกศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่แต่งเป็นภาษาไทยที่มีเนื้อความสมบูรณ์ที่สุด

ตัวอย่าง

ไตรโลกวินิจฉัยกถา

พระราชดำรัสสั่งให้พระราชอาคันและราชบัณฑิตทั้งปวงค้นพระไตรปิฎกยกเอาข้อ วินิจฉัยในท้องพระไตรปิฎกนั้นออก แต่งเป็นไตรภูมิอภินิหารนี้ เพื่อให้สาธุชนทั้งปวงได้รับพระราชทานฟังแล้ว จะให้บังเกิดความเลื่อมใสในพระบรมพุทธานุชาตินั้นประการหนึ่ง จะให้บังเกิดความสังเวชว่า สังฆารธรรมทั้งปวงนี้ บังเกิดขึ้นแล้วก็มีแต่ความฉิบหายเป็นเบื้องหน้าแม้ว่าพื้นแผ่นดิน พสุธาที่ย่อมรู้จักฉิบหายไป ไม่ยั้งไม่เย็น จะให้บังเกิดความสังเวชดังนี้ประการหนึ่ง ทรงพระราชศรัทธาปรารถนาจะให้ป็นประโยชน์ทั่วไปแก่สรรพสัตว์ อันหนึ่งจะให้ป็น ปัจจัยจะได้ตรัสแก่พระสมันตญาณอันประเสริฐ เหมือนบัลลังก์รัตนมาหาวิขราอาสน์ ภายใต้ร่มพระมหาโพธิพฤกษมณฑล จึงให้แต่ง "ไตรภูมิอภินิหาร" ไว้ในพระบรมพุทธานุชาตินั้น

๑๗:๕๖ ครุณิตนะกะ ๒.๒๐ โคลงนิราศทวาย

โคลงนิราศทวายเป็นวรรณคดีนิราศอีกเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อหาบันทึกการเดินทางไปราชการสงครามในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สะท้อนสภาพบ้านเมืองในสมัยนั้น ทั้งสภาพการ ศึกสงครามในสมัยของการสร้างบ้านแปลงเมือง รวมถึงสภาพสังคม วิถีชีวิตของผู้คน ตลอดจนวัฒนธรรมในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง พระพิพิธสาส์นที่แต่งขึ้นในคราวตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-
มหาราชไปราชการศึกที่เมืองทวาย

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งขึ้นสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิง

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลงนิราศ ประกอบด้วยรายดั้นสรรเสริญ

พระนคร ๑ บท โคลงดั้น ๖ บท โคลงสี่สุภาพ ๒๐๘ บท

เนื้อหาโดยสังเขป. กล่าวถึงการเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปยังเมืองทวาย โดยผ่านเส้นทางต่างๆ เช่น ต้องเดินทางตาม
แม่น้ำเจ้าพระยา เข้าคลองบางหลวง ผ่านวัดหงส์รัตนาราม ตัดเข้าคลองด่าน ผ่านวัดนางนองจอมทอง วัดไทร ตัดมาออกคลอง
มหาชัย จากนั้นจึงข้ามแม่น้ำท่าจีนไปเข้าคลองสุนัขหอน ล่องไปจนถึงแม่น้ำแม่กลอง ฯลฯ

คุณค่า

โคลงนิราศทวายมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะ นิราศของพระพิพิธสาส์นได้รับการยกย่องว่าเป็นผลงาน ชั้นครู

. ด้านประวัติศาสตร์ ทำให้รู้จักเส้นทางการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ไปยังเมืองกาญจนบุรีในสมัย

ต้นรัตนโกสินทร์

๓. ด้านอิทธิพลต่อกรุงรัตนโกสินทร์ วรรณคดีเรื่อง โคลงนิราศทวาย, กวียุคหลังได้กล่าวอ้างถึง ตัวอย่างเช่น

กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงอ้างถึงไว้ในโคลงนิราศพระประธม ที่ทรงแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๗ ในรัชกาลที่ ๓

๑๗:๕๖ ครุณิดนະกะ ตัวอย่างโคลงนิราศ

๑๗:๕๖ ครุณิดนະกะ • นางนองนางนัมเนื้อ

สายเนตรเรียมถ่าวายไคนางบ่เห็นกราย

นางไชนางนุชน้อย

เสมอสาย สวาดิเอย

เลียดย้อย

มาเกริ่น ราแม่

พี่ไ้อ้อาตุร ฯ

๑๗:๕๗ ครุณิดนະกะ ๒.๒๑ โคลงนิราศชุมพร

โคลงนิราศชุมพรเป็นวรรณคดีนิราศที่มีเนื้อหาบันทึกการเดินทางทางทะเล

๑๗:๕๗ ครุณิดนະกะ ๒.๒๑ โคลงนิราศชุมพร

โคลงนิราศชุมพรเป็นวรรณคดีนิราศที่มีเนื้อหาบันทึกการเดินทางทางทะเล

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

พระพิพิธสาส์น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าแต่งขึ้นเมื่อใด

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งขึ้นสำหรับอ่าน

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลงนิราศ โคลงสี่สุภาพ ๑๙๓ บท

เนื้อหาโดยสังเขป กล่าวถึงการเดินทางจากพระตำหนักน้ำ หรือตำหนักแพ ซึ่งน่าจะหมายถึงตำราชวรดิษฐ์ในปัจจุบัน จากนั้น
ล่องเรือตามลำน้ำเจ้าพระยาสู่อ่าวไทย แล้วเลียบฝั่งทะเลไปจนถึงชุมพรและนางสาว (หลังสวน)

คุณค่า

โคลงนิราศชุมพรมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

๑๐

ด้านวรรณศิลป์ เป็นวรรณคดีที่มีความไพเราะ นิราศของพระพิพิธสาส์ได้รับการยกย่องว่าเป็นผลงาน

ชั้นครู

๒. ด้านประวัติศาสตร์ ทำให้รู้จักเส้นทางการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ไปยังเมืองกาญจนบุรีในสมัย ต้นรัตนโกสินทร์

๓. ด้านอิทธิพลต่อกวีรุ่นหลัง กวียุคหลังได้อ้างถึง เช่น กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงอ้างถึงไว้ในโคลงนิราศ

พระประธม ที่ทรงแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๗ ในรัชกาลที่ ๓

๑๗:๕๘ ครูนิพนธ์คะ สรุปรูป

วรรณคดีในยุคฟื้นฟู สมัยธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ เป็นยุคสมัย ที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นยุคที่มีการสืบสานวรรณคดีจากสมัยอยุธยาตอน-ปลายมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณคดีไทยที่แต่งขึ้นในสมัยธนบุรีถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงมีหลากหลายประเภท เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบทอด และสร้างสรรค์งานวรรณคดีก่อนที่จะพัฒนาถึงขีดสุด

ในยุคทองของวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ ๒ -๓

๑๗:๕๘ ครูนิพนธ์คะ เสริมสาระ

๑๗:๕๘ ครูนิพนธ์คะ วรรณคดีนิราศ

๑๗:๕๘ ครูนิพนธ์คะ วรรณคดีนิราศเป็นวรรณคดีบันทึกการเดินทางรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑๗:๕๙ ครูนิพนธ์คะ ลักษณะของนิราศ

มีองค์ประกอบสำคัญ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. การเดินทาง เช่น เป็นการเดินทางพรางจากสถานที่ที่เคยอยู่อาศัย พบได้ในวรรณคดีนิราศทั่วไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงของเวลา เช่น การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลพบได้ในวรรณคดีเรื่อง โคลงทวาทศมาส

๒. การคร่ำครวญ อาจเป็นการคร่ำครวญถึงนาง อันเป็นที่รัก ซึ่งพบในวรรณคดีทั่วไป หรืออาจกล่าวถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ เช่น นิราศกวางดุง เป็นต้น

๓. การใช้ธรรมชาติที่พบเห็นตลอดการเดินทางเป็น

๓

แก่นเรื่องของนิราศ

สื่อเปรียบเทียบ

๑๒) ที่มาของนิราศ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-ราชานุภาพทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของนิราศไว้ว่า เกิดจากการเดินทางเป็นระยะเวลานาน กวีจึง ต้องการแสดงฝีมือการประพันธ์ พร้อมบอกเล่าเส้นทาง สถานที่ที่ผ่าน และสิ่งที่พบเห็นระหว่างทางเป็นสื่อในการพรรณนาเปรียบเทียบ

คือ การพลัดพรางจากบุคคลอันเป็นที่รัก มีการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อเปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกของกวีอย่างลึกซึ้ง การที่กวีพรรณนาคร่ำครวญถึงความรักในอดีตที่ล่วงผ่าน และการพลัดพรางจากบุคคลอันเป็นที่รักตลอดการเดินทาง จึงสามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจได้อย่างเข้มข้น และสามารถสร้างภาพพจน์โดยใช้ธรรมชาติที่กวีพบเห็นระหว่างการเดินทางเป็นสื่อเปรียบเทียบได้เป็นอย่างดี

วรรณคดีนิราศเป็นการพิจารณาเนื้อหาของวรรณคดีเป็นสำคัญ ในยุคหนึ่งกวีอาจนิยมบันทึกการเดินทาง บรรยายสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางเป็นนิราศ โดยปราศจากการคร่ำครวญถึงนาง ทั้งนี้ ยังต้องคำนึงถึงความสามารถในการประพันธ์ของกวีอีกด้วย